

Hvitvasking – Et økende samfunnsproblem

Anita Lohne

BE305E Finansiering og investering

Vår 2013

Abstract

The purpose of this master thesis is to get a deeper understanding about the economic ramifications caused by money laundering. Today's globalization is being characterized by a set of massive technological and communication based opportunities. Correspondingly, these advancements drastically increase the opportunities for organized crime. As the methods are becoming increasingly more complex, the tracks are proportionally getting easier to hide. Consequences of money laundering are many and serious, and threaten the society as a whole.

I have chosen to use a Bayesian network to explain the causes and consequences by money laundering. This model is a probabilistic model and it is based on Bayes Theorem. Estimates of the social costs around money laundering are based on already written reports. In order to do this research, I had the opportunity to work with *Økoteamet i Østfold Politidistrikt* ("the norwegian police's task force against economical crime). During this time I got a broader understanding of how money laundering works in practice, and the consequences this entails.

This thesis is based on the experience I got from work experience, as well as the data I collected.

The research question is the following:

- *What are the economic consequences of money laundering?*

With these underlying research questions:

- *What is money laundering, and what different methods are being used?*

- *What are the consequences for the society due to money laundering?*

- *What are the social expenses because of money laundering?*

The main conclusion from this research is that money laundering affects the entire community. The economical losses weaken the welfare state, and skew the competition in favor for money launderers. Financing for terrorism is a consequence which money laundering creates opportunities for. This is a serious social problem and it is a direct high threat to the democracy and society. One of the most important tools in the fight against money laundering is international co-operation, which has steadily gained greater focus. With a common law and close co-operation between the different countries, there will be a better overview for the authorities.

Sammendrag

Målsettingen med denne masteroppgaven er å utdype hvilke samfunnsøkonomiske konsekvenser som medføres av hvitvasking. Slik vi opplever globaliseringen i dag, er den preget av enorme teknologiske og kommunikasjonsmessige muligheter. Disse fremskrittene øker også mulighetene til den organiserte kriminaliteten. Metodene for den økonomiske kriminaliteten blir stadig mer kompliserte og sporene blir lettere å skjule. Økonomisk kriminalitet er et økende problem, som sjelden kun rammer enkeltmennesker i samfunnet, men fellesskapet i sin helhet. Offerløs kriminalitet er en av årsakene til at fokuset på økonomisk kriminalitet ikke har vært prioritert i like høy grad, sammenlignet med annen kriminalitet. Ekspansjonen i det globale finansmarkedet i dag, har bidratt til økt risiko for økonomisk utroskap, korrupsjon, hvitvasking og andre former for økonomisk kriminalitet.

Hvitvasking hevdes å ha eksistert siden 1930-tallet, med dette forstår man at hvitvasking har eksistert nokså lenge. Likevel er det ikke bare teknologien som har utviklet seg de senere år, men også kunnskapen rundt hva hvitvasking gjør med landets økonomi. Siden slutten av 1980-tallet, og spesielt de ti siste årene, har fokuset rettet seg mot et tettere internasjonalt samarbeid om kampen mot hvitvasking.

I forbindelse med denne studien fikk jeg muligheten til å hospitere hos Økoteamet ved Østfold politidistrikt. Der fikk jeg en bredere forståelse av hvordan hvitvasking fungerer i praksis, og hvilke konsekvenser dette medfører.

Innledningsvis presenterer jeg bakgrunnen for oppgaven, oppgavens formål, problemstilling samt tre underliggende forskningsspørsmål. Forskningsspørsmålene fungerer som oppgavens struktur og hjelper å finne veien til svaret på problemstillingen.

Videre har jeg gjennomgått aktuell litteratur i henhold til problemstillingen, for å kunne imøtekomme analysekapittelet med en dypere forståelse. Teoridelen presenterer det bayesianske nettverket, som benyttes til analysen av hvitvasking. Kapittelet beskriver generell anvendelse, belyser med talleksempel og avslutter med eksempler, hvor det bayesianske nettverket er blitt benyttet. I analysekapittelet blir det bayesianske nettverket benyttet til å illustrere konsekvenser og influerende faktorer vedrørende hvitvasking. Kapittelet vil innledningsvis presentere hva kapittelet vil innholde, deretter vil et egenprodusert nettverk bli presentert. Videre vil de ulike årsakene og konsekvensene av hvitvasking bli utdypet, hvor det tilslutt vil bli gitt en oppsummering av funnene.

Deretter beskriver studien risikoen for hvitvasking i samfunnet. Dette kapitlet benytter ØKOKRIM sin risikomodell av økonomisk kriminalitet, som jeg har omgjort til to modeller. Bakgrunnen for dette kapitlet er å gi en forståelse for risikoen av hvitvasking i samfunnet, hvor på skalaen hvitvasking befinner seg sammenlignet med annen økonomisk kriminalitet.

Det siste analysekapitlet redegjør for kostnader ved kriminalitet og besvarer det siste forskningsspørsmålet. Videre beskriver kapitlet om hvorfor det kan være lønnsomt for et samfunn med kriminalitetsforebyggende arbeid. Avslutningsvis i kapitlet vil funnene bli oppsummert og mine refleksjoner rundt datamaterialet vil bli diskutert.

Hovedkonklusjonen for studien er at hvitvasking medfører til mange og alvorlige konsekvenser for både borger og samfunn. De økonomiske tapene svekker velferdsstaten, og er konkurransevridende. Videre kan hvitvasking skape muligheter for finansiering av terror. Dette er et alvorlig samfunnsproblem som medfører til en direkte trussel mot demokrati og samfunn.

En av de viktigste brikkene i kampen mot hvitvasking er det internasjonale samarbeidet, som stadig har fått større fokus. Med et felles lovverk og et tett samarbeid mellom de forskjellige landene, vil dette kunne bidra til økt oversikt over den eksisterende organiserte kriminaliteten.

Forord

Denne oppgaven markerer slutten på det toårige studiet, Master of Science in Business ved Handelshøgskolen i Bodø. Masteroppgaven er skrevet innenfor spesialiseringen finansiering og investering, og utgjør 30 av 60 studiepoeng i det avsluttende året, og leveres våren 2013.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Øystein Gjerde, professor ved Norges Handelshøgskole, for å ha guidet meg gjennom hele prosessen, kommet med konstruktive tilbakemeldinger og med sin imøtekommenhet. Videre ønsker jeg å takke politioverbetjent Jan Ekeberg ved Østfold politidistrikt - Sentral etterforsknings- og utlendingsenhet seksjon for etterforskning av økonomisk kriminalitet, som ga meg mulighet for hospitering. Dette var til stor hjelp for oppgaven.

Eventuelle feil og mangler står undertegnede for.

Anita Lohne

Handelshøgskolen i Bodø

22.mai 2013

Innholdsfortegnelse

Abstract	i
Sammendrag	ii
Forord	iv
Figurliste.....	ix
1. Innledning	1
1.1. Bakgrunn for oppgaven	1
1.2. Formål og forskningsspørsmål	2
1.3. Oppgavens struktur – kort oppsummering av kapitlene	3
2. Økonomisk kriminalitet	5
2.1 Hva er hvitvasking?	6
2.1.1. Trefasemodellen	7
2.2. Metoder av hvitvasking	8
2.2.1. Ulike hvitvaskingsmetoder i Norge.....	8
3. Lovverket	10
3.1. Hvitvaskingsloven - LOV 2009-03-06 nr 11: Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv.	10
3.1.1. § 1. Lovens formål	11
3.2. Identitetskontroll.....	11
3.3. Registrering og oppbevaring av opplysninger	11
3.4. Undersøkelses- og rapporteringsplikt.....	11
3.5. Intern kontroll og kommunikasjonsrutiner	13
3.6. Internasjonalt samarbeid.....	13
3.7. FN.....	13
3.7.1. Wienkonvensjonen	13
3.7.2. Palermokonvensjonen	14
3.7.3. New York-konvensjonen	14
3.8. FATF - Financial Action Task Force	15
3.9. EU.....	16
3.9.1. EUs 1. hvitvaskingsdirektiv	16
3.9.2. EUs 2. hvitvaskingsdirektiv	17
3.9.3. EUs 3. hvitvaskingsdirektiv	17
3.10. INTERPOL.....	17
3.11. Egmont Group	18

3.12. Baselkomiteen	19
3.13. Wolfsberggruppen	19
3.14. Norges internasjonale samarbeid	19
3.14.1. Enheten for finansiell etterretning (EFE)	19
3.15. MT-rapporter – rapporter om mistenksomme transaksjoner.....	21
3.16. Statistisk utvikling	21
3.16.1. Mottatte MT- rapporter de syv siste år	21
3.16.2. Hvem rapporteres det på.....	23
4. Metode	24
4.1. Forberedelse.....	24
4.2. Datainnsamling	26
4.3. Dataanalyse.....	27
4.4. Reliabilitet og validitet	27
4.5. Ethiske retningslinjer	28
4.6. Refleksjon	29
5. Bayesiansk nettverk.....	30
5.1. Egenprodusert talleksempel av et bayesiansk nettverk	33
5.2. Generelt anvendelse av det bayesianske nettverk.....	34
5.2.1. Crime risk factor analysis	34
5.2.2. Medisinsk diagnostisering	35
5.2.3. Økonomisk kapital for Operasjonell risiko.....	36
6. Konsekvenser og influerende faktorer	38
6.1. Kausale sammenhenger ved hvitvasking, beskrevet med et Bayesiansk nettverk	39
6.2. Utdyping av det bayesianske nettverket.....	40
6.2.1. Motivasjon	40
6.2.2. Økonomisk vinning	40
6.2.3. Politisk utvikling.....	40
6.2.4. Privat statusjag	41
6.2.5. Skatteunndragelse	42
6.2.6. Gjeld.....	42
6.2.7. Lav oppdagelsessannsynlighet.....	42
6.2.8. Lav strafferamme	43
6.2.9. Mangel på synlige ofre.....	44

6.2.9. Terrorfinansiering	44
6.3. Mulighet.....	45
6.3.1. Utro medarbeidere	45
6.3.2. Ressurs- og bemanningsmangel.....	46
6.3.3. Begrenset kunnskap	47
6.3.4. Holdning	47
6.3.5. Sviktende rutiner som ikke fanger opp kriminaliteten.....	48
6.3.6. Manglende innrapportering av MT- rapporter	48
6.3.7. Manglende opplæring	49
6.3.8. Skjule svindel.....	49
6.4. Konsekvenser av hvitvasking	49
6.4.1. Tapt velferdsgoder	49
6.4.2. Tapt omdømme for stat og finansielle institusjoner	50
6.4.3. Terrorfinansiering	50
6.4.4. Trussel for demokratiet	51
6.4.5. Konsekvenser for økonomisk utvikling.....	51
6.4.6. Påvirker enkeltindivider.....	52
6.5. Oppsummering av det Bayesianske nettverket.....	52
7. Risikovurdering av hvitvaskig i samfunnet	54
7.1. Risikomodellen.....	54
7.1.1. Måling av sannsynlighetens med fire indikatorer:.....	54
7.1.2. Måling av risiko og konsekvensens med fire indikatorer:	55
7.2. Økonomisk kriminalitet.....	55
7.2.1. Risikovurdering for hvitvasking og heleri	56
7.3. Sannsynlighetsverdien for hvitvasking og heleri.....	56
7.4. Konsekvenser av hvitvasking og heleri	58
7.5. Samlet risikovurdering for hvitvasking og heleri	59
8. Kostnader ved kriminalitet.....	60
8.1. Økonomisk kriminalitet.....	61
8.2. Bekjempelse av kriminalitet	63
8.3. Utrygghet i samfunnet - en kostnad for individer.....	64
8.4. Hvor mye kriminalitetsbekjempelse bør det satses på.....	65
8.5. En oversikt over kostnadene ved kriminalitet	67

8.5.1. Direkte kostnader forbundet med kriminalitet.....	67
8.6. Kostnader til forebygging.....	68
8.6.1. Lovstridig omfordeling og økonomisk kriminalitet.....	68
8.6.2. Skatte- og avgiftsunndragelser.....	69
8.7. Oppsummering av kriminalitetens kostnader.....	70
8.8. Kan økonomisk kriminalitet føre til verdiskapning for samfunnet?.....	72
8.9. Kriminalitetsforebyggende arbeid.....	74
8.10. Oppsummering av kriminalitetens kostnader.....	75
9. Konklusjon.....	77
9.1. Konsekvenser av hvitvasking.....	77
9.2. Kriminalitetens kostnader.....	78
9.3. Forebyggende arbeid.....	79
9.4. Begrensinger med oppgaven.....	80
9.5. Vider forskning/ arbeid.....	80
10. Kildehenvisning.....	81
11. Appendix – A - Hvitvaskingsloven.....	87
Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven).....	87
Kapittel 1. Innledende bestemmelser.....	87
Kapittel 2. Kundekontroll og løpende oppfølging.....	90
Kapittel 3. Undersøkelse og rapportering.....	96
Kapittel 4. Oppbevaring.....	97
Kapittel 5. Interne rutiner og systemer mv.....	98
Kapittel 6. Avsluttende bestemmelser.....	99
Kapittel 7. Ikrafttredelse og endringer i andre lover.....	101
12. Vedlegg: Risikovurdering av økonomisk kriminalitet.....	102
kilde: Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s. 23.....	102

Figurliste

Figur 1: Trefasemodellen	Kilde: (Hvitvaskingsenhetens årsrapport 2001, 2001).....	7
Figur 2: MT – rapporter,	Kilde Årsrapport2009/2011, ØKOKRIM	22
Figur 3: Rapporteringspliktige 2006 - 2010		23
Figur 4: Fordelt etter kjønn, 2006 - 2010		23
Figur 5: Fordelt etter alder, 2006 – 2010	Ask, N 10 064	23
Figur 6: Sammendrag av forskningsprosessen,	Kilde: Johannes s 40.....	24
Figur 7: Bayesiansk nettverk med foreldre - og barnenoder		30
Figur 8: Eksempel på bayesiansk nettverk,	kilde: FFI Rapport, (Øien & Sklet, 2001).....	32
Figur 9: Eksempel på et Bayesiansk nettverk. Egenprodusert		33
Figur 10: Forenklet utgave av bayesiansk nettverk til HEPAR II	kilde: (BOONDAO, 2008)36	
Figur 11: Bayesiansk nettverk. Egenprodusert		39
Figur 12: Sannsynlighetsverdi for hvitvasking og heleri. Egenprodusert		57
Figur 13: Konsekvensverdiene av heleri og hvitvasking. Egenprodusert		58
Figur 14: ØKOKRIM sin risikomodel, kilde: Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s. 2359		
Figur 15: Kriminalitetens kostnader,kilde: Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005.....		60
Figur 16: Samfunnets tilpassning i forhold til kriminalitetsbekjempelse...kilde: Bakke, Jostein 2005.....		66
Figur 17: Samfunnsøkonomiske kostnader....Kilde: Kriminalitetens kostnader, Bakke, Jostein 2005.....		71

1. Innledning

1.1. Bakgrunn for oppgaven

I de siste tiårene har bekjempelse av hvitvasking ("money laundering") fått økt oppmerksomhet, både innlands og globalt. Hvitvasking er en del av den økonomiske kriminaliteten som preges av profittmotiverte lovstridige handlinger, som ofte begås innenfor en økonomisk virksomhet. Den økonomiske kriminaliteten utgjør en stor og økende trussel mot velferdssamfunnet, økonomiens virkeområde og rettsstaten. Hvitvasking kjennetegnes ved at den i mindre grad retter seg mot enkeltindivider, men i stedet rammer økonomiske, ideelle samfunnsinteresser eller store organisasjoner. Teknologien og utviklingen gjør kommunikasjon mellom mennesker enklere og raskere. Det gjør at transaksjoner lett skjer over landegrensene og spor kan slettes raskt.

I senere tid har både norsk og internasjonal etterretning oppdaget et tettere samarbeid mellom økonomisk kriminalitet og tradisjonell organisert kriminalitet. Dette medfører at legal og illegal virksomhet drives side om side, og danner komplekse selskapsstrukturer. Slike selskapsstrukturer vanskeliggjør avdekking av den kriminelle delen av transaksjonene og pengestrømmene i virksomheten, samt hvitvasking av profitt som stammer fra kriminelle handlinger. Dette er bakgrunnen for at det internasjonale samarbeidet er blitt en stor og viktig brikke i bekjempelse mot hvitvasking.

Våren 2009 trådte den nye Hvitvaskingsloven i kraft, som ble revidert i forhold til internasjonal standard, og da spesielt i forhold til anbefalingene til Financial Action Task Force (FAFT). Formålet med loven er å bekjempe hvitvasking av utbytte, og avdekke transaksjoner med tilknytning til terrorhandlinger. Dette kan kun bekjempes med et internasjonalt fellesskap. Det internasjonale samarbeidet av hvitvasking har ikke vært på dagsorden lenger enn siden 1980-tallet. Likevel har samarbeidet og den internasjonale regelutviklingen vært enorm.

1.2. Formål og forskningsspørsmål

Temaet for denne masteroppgaven er Hvitvasking, og hvordan dette påvirker samfunnet.

Konsekvensene av hvitvasking er mange og alvorlige, og dette har jeg valgt å belyse ved hjelp av et bayesiansk nettverk. Jeg mener nettverket belyser årsaker og konsekvenser av hvitvasking på en effektiv og oversiktlig måte. Videre vil oppgaven ta for seg de samfunnsøkonomiske kostnadene vedrørende hvitvasking.

På bakgrunn av dette er min problemstilling for studien konstruert til:

Hvilke samfunnsøkonomiske konsekvenser medfører hvitvasking?

Med underliggende forskningsspørsmål:

- *Hva innebærer hvitvasking, og hvilke metoder finnes det?*
- *Hvilke konsekvenser medfører hvitvasking for samfunnet?*
- *Hva er de samfunnsøkonomiske kostnadene vedrørende hvitvasking?*

Forskningsspørsmålene er konstruert slik at de skal være til hjelp for å få frem formålet med oppgaven og hvordan oppgaven er bygget opp.

For å avgrense oppgaven har jeg valgt å konsentrere meg om hvitvasking i Norge.

1.3. Oppgavens struktur – kort oppsummering av kapitlene

Det første kapittelet tar for seg bakgrunnen for temaet for oppgaven som er hvitvasking, og hvilke konsekvenser dette har for samfunnet. Videre blir problemstillingen og de tre forskningsspørsmålene presentert.

Det andre kapittelet beskriver fenomenet hvitvasking, trefasemodellen og ulike hvitvaskingsmetoder. Dette kapittelet gir svar på det første forskningsspørsmålet og danner grunnlaget for resten av studiet.

Hva innebærer hvitvasking, og hvilke metoder finnes det?

Videre i kapittel tre redegjør jeg for Hvitvaskingsloven og det internasjonale samarbeidet Norge har for å bekjempe hvitvasking. Videre vil kapittelet gi en oversikt over mistenksomme transaksjoner, antall mottatte rapporter og hvem som rapporterer.

Det fjerde kapittelet omhandler hvilke metode som har blitt benyttet for studien. Videre i metodekapittelet blir det redegjort for hvordan jeg har samlet inn datamaterialet, hvordan jeg har analysert det, før jeg drøfter datamaterialets kvalitet. Tilslutt reflekteres det over etiske retningslinjer og hindringer jeg møtte under datainnsamlingen.

Kapittel fem presenterer teoridelen på det bayesianske nettverket, som benyttes til analysen av hvitvasking i neste kapittel. Kapittelet beskriver generell anvendelse, belyser med talleksempel og avslutter med eksempler hvor det bayesianske nettverket er blitt benyttet.

I det sjette kapittelet blir det bayesianske nettverket benyttet til å illustrere konsekvenser og influerende faktorer vedrørende hvitvasking. Kapittelet vil innledningsvis presentere hva kapittelets innholde, deretter vil et egenprodusert nettverk bli presentert. Videre vil de ulike årsakene og konsekvensene bli utdypet, hvor det tilslutt vil bli gitt en oppsummering av funnene. Dette kapittelet vil gi svar på det andre forskningsspørsmålet.

- Hvilke konsekvenser medfører hvitvasking for samfunnet?

Det syvende kapittelet beskriver risikoen for hvitvasking i samfunnet. Dette kapittelet benytter jeg ØKOKRIM sin risikomodel av økonomisk kriminalitet, som jeg har omgjort til to modeller. Bakgrunnen for dette kapittelet er å gi en forståelse for risikoen av hvitvasking i samfunnet, og hvor på skalaen hvitvasking befinner seg sammenlignet med annen økonomisk kriminalitet.

Det åttende kapitlet redegjør for kostnader ved kriminalitet og besvarer det siste forskningsspørsmålet. Videre beskriver kapitlet om hvorfor det kan være lønnsomt for et samfunn med kriminalitetsforebyggende arbeid. Avslutningsvis i kapitlet vil funnene bli oppsummert og mine refleksjoner rundt datamaterialet vil bli diskutert.

- Hva er de samfunnsøkonomiske kostnadene vedrørende hvitvasking?

Det niende kapitlet oppsummerer mine hovedfunn og konklusjonen som gir svar på problemstillingen. Til slutt reflekterer jeg over hva som kan være interessant for videre forskning.

2. Økonomisk kriminalitet

Slik vi opplever globaliseringen i dag, er den særlig preget av enorme teknologiske og kommunikasjonsmessige muligheter. Utviklingen av Internett har vært et svært betydningsfullt fremskritt, men dessverre har dette også noen negative sider. Eksempler som understreker dette er spredning av barnepornografi, bedrageri, mobbing og økende bruk av kryptering blant kriminelle personer og organisasjoner. Internett frembringer kommunikasjon som både er mer effektiv og avskjermet enn tidligere¹. Økt globalisering og en verdensøkonomi i stadig utvikling, gjør at handel og samarbeid foregår på kryss av landegrensene. Slikt presser arbeidsmarkedet og etterspørselen etter billig arbeidskraft øker. En effekt av dette medfører til økonomiskutnyttelse og brudd på arbeidsmiljøbestemmelsene på bekostning av arbeidstakere fra fattige deler av Europa. I kjølvannet av import av arbeidskraft, særlig fra Øst-Europa, ser en også tendenser til mer spesialiserte former for kriminalitet². Dette legger grunnlaget for at økonomisk kriminalitet kan være svært vanskelig og ressurskrevende å oppdage. Økonomisk kriminalitet er et stadig økende problem, som sjelden kun rammer enkeltmennesker i samfunnet, men fellesskapet i sin helhet. Offerløs kriminalitet er en av årsakene til at fokuset på økonomisk kriminalitet, ikke har vært prioritert i like høy grad sammenlignet med annen kriminalitet. Ved økonomisk kriminalitet er ofrene ofte vanskelig å identifisere og sakene svært komplekse. Med uklare offerroller kan det være vanskelig å oppfatte at det forgår straffbare forhold. Ekspansjonen i det globale finansmarkedet har bidratt til økt risiko for økonomisk utroskap, korrupsjon, hvitvasking og andre former for økonomisk kriminalitet³.

ØKOKRIM definerer økonomisk kriminalitet som:

”Økonomisk kriminalitet er profittmotiverte, lovstridige handlinger som ofte begås innenfor eller med utspring i en økonomisk virksomhet som i seg selv er – eller gir seg ut for å være – lovlig”⁴.

Svært mye av denne kriminaliteten genererer utbytte, og ved de tilfellene det oppstår særdeles store finansielle midler, vil behovet for å skjule pengenes opprinnelse oppstå. Dette er ofte en prosess som består av flere ledd, og denne profittmotiverende prosessen kalles hvitvasking.

¹ (Politidirektoratet, 2007)

² (Politidirektoratet, 2007)

³ (Politidirektoratet, 2007)

⁴ Se <http://www.okokrim.no/definisjon-okonomisk-kriminalitet>

I de siste tiårene har bekjempelse av hvitvasking fått økt oppmerksomhet, både innlands og globalt. Fenomenet hvitvasking kan forklares som en prosess, der formålet er å skjule eller tilsløre at midler stammer fra ulovlige handlinger, med hensikt senere å integrere midlene inn i den legale økonomi. Hvitvasking hevdes å stamme fra mafiabossen Al Capones drift av vaskerier i USA på 1930-tallet. Historien beskriver hvordan Capone ønsket å legitimere penger tjent ved illegal virksomhet. På bakgrunn av dette begynte Capones regnskapsfører å føre opp utbyttet som inntekter fra vaskerivirksomheten. På denne måten fremsto virksomheten som mer vellykket enn den i virkeligheten var, og ulovlige inntekter ble ”vasket” inn i lovligtjente inntekter. Hvitvasking har altså eksistert lenge, og har vært kriminalisert nær sagt til alle tider⁵. Det er ikke bare teknologien som har utviklet seg fra 1970-tallet, men også kunnskapen rundt hva hvitvasking gjør med landets økonomi. Siden slutten av 1980-tallet, og spesielt de ti siste årene, har dette medført et tettere internasjonalt samarbeid om kampen mot hvitvasking.

2.1 Hva er hvitvasking?

Hvitvasking er ofte sammensatte handlinger som er komplekse og metodene er mange. Den tradisjonelle metoden gjennomføres ved at det investeres i lovlige eiendeler som biler, kunst, smykker, fast eiendom, båter, aksjer, eller ved smugling av kontanter via post⁶. En annen metode som ofte blir benyttet er at det settes inn illegal fortjeneste, opprettet på en bankkonto til en fiktiv person, for videre å kunne føre midlene ut til skatteparadis. Skatteparadis kan forklares med land som har lagt skattesatsene svært lavt eller på et ikke eksisterende nivå. Metoden ved hjelp av falske fakturaer til bedrifter i utlandet er også ofte benyttet⁷. I senere tid har det oppstått metoder som stadig blir mer komplekse å oppdage. I 2010 avdekket norsk toll for første gang valutasmugling innvendig i kroppen, som kan være en indikasjon på betydningen av det å få smuglet kontanter ut for de kriminelle⁸. En annen metode kan være å inngå et samarbeid med finansielle eksperter. Med den rette aksjemegleren kan de kriminelle eksempelvis kjøpe spot og selge forwards, eller motsatt. Den ene transaksjonen gir gevinst,

⁵ Se Rui 2012 s. 61

⁶ Se <http://www.okokrim.no/hvitvasking>

⁷ Se Eide 1994 s.125

⁸ St.meld. 2010-2011

den andre tap. Megleren makulerer den transaksjonen som ga tap, og hvitvaskeren kan vise til en faktisk gevinst. Kostnaden er dobbel kommisjon, samt eventuelt avtalt pris til megleren⁹.

2.1.1. Trefasemodellen

Som tidligere nevnt er det mange ulike fremgangsmåter for å hvitvaske penger. Likevel kan arbeidet beskrives som en grunnleggende prosess bestående av tre trinn; plasseringsfasen, tilsløringsfasen og integreringsfasen.

Prosessen kan illustreres slik:

Figur 1: Trefasemodellen

Kilde: (Hvitvaskingsenhetens årsrapport 2001, 2001)

Plasseringsfasen er trinn én og på dette stadiet blir pengene fra en straffbar handling introdusert i finanssystemet. Det er ved dette stadiet risikoen er størst for å vekke mistanke. For å få utbyttet inn i den legale økonomien, brukes teknikker som kontantkjøp av verdifulle investeringsobjekter som eiendom, kunst og kjøretøy. I den senere tid har også oppkjøp av aksjer blitt gjort i større grad. Dette skjer ved å splitte opp større pengesummer og plassere disse på forskjellige konti, for så å settes sammen på en annen konto, såkalt *smurfing*.

Ledd to er tilsløringsfasen. I denne fasen ønsker man å tilsløre eller fjerne den direkte tilknytningen til de straffbare forholdene. Dette kan gjøres ved at utbyttet blir investert finansielt, spredd utover ulike fond eller selskaper. Transaksjonene skjer ofte ved hjelp av fagpersoner som fungerer som mellomledd. Disse er ofte revisorer, advokater eller meglere. Dette er personer som sitter med bred kunnskap og vet hvordan utbyttet kan vinkles best mulig inn i finanssystemet. Jo dypere inn i systemet utbyttet kommer, jo vanskeligere blir det å oppdage pengenes egentlige kriminelle opphav. Er det snakk om mindre verdier blir utbyttet ofte kanalisert ved å bli oppgitt som en transaksjon for kjøp av varer og tjenester.

⁹ (Hvitvaskingsenhetens årsrapport 2001, 2001) s 20

Det tredje og siste steget i prosessen er integreringsfasen. På dette stadiet har det nå blitt skapt et solid og legitimt grunnlag for opprinnelsen til midlene. Utbyttet gjøres tilgjengelig til fritt forbruk og flyter uten problemer inn i den legale økonomi.¹⁰

Denne modellen beskriver teorien bak hvitvasking, men det er et skille mellom teori og praksis. Ved hjelp av trefasemodellen blir fenomenet hvitvasking godt forklart, men det er ikke dermed sagt at hvitvaskingsprosessen forløper seg akkurat slik som modellen beskriver i hvert tilfelle. Likevel gir modellen en god beskrivelse av de grunnleggende prinsippene bak hvitvasking.

2.2. Metoder av hvitvasking

Det finnes flere ulike metoder av hvitvasking, og med en verden kontinuerlig i utvikling, kommer det stadig nye. Som tidligere beskrevet kan profitt fra kriminell aktivitet hvitvaskes inn i den legale økonomien, uten at det utløses mistanke om midlenes illegale opphav. I senere tid har både norsk og internasjonal etterretning oppdaget et tettere samarbeid mellom økonomisk kriminalitet og tradisjonell organisert kriminalitet. Dette medfører at legal og illegal virksomheter drives side om side, og danner komplekse selskapsstrukturer. Slike selskapsstrukturer vanskeliggjør avdekking av den kriminelle delen av transaksjoner og pengestrømmer i virksomheten, samt hvitvasking av profitt som stammer fra kriminalitet¹¹.

2.2.1. Ulike hvitvaskingsmetoder i Norge

Norge blir ofte benyttet som et ledd i en hvitvaskingsprosess. Utenlandske aktører benytter Norge som et transittland, for å kamuflere utbytte fra en kriminell handling. Direkte via finansinstitusjoner blir transaksjonene kanalisert til Norge, men det forekommer blant annet at advokater bistår til slik aktivitet¹².

En ny trend som har oppstått, er hvitvasking av utbytte gjennom verdipapirmarkedet. Det antas at det oppstår forbindelser eller tett gående samarbeid mellom kriminelle aktører og fagpersoner i verdipapirmarkedet. Ved slike investeringer kreves det spesiell kompetanse eller innsideinformasjon om investeringer skal være lønnsom. I Storbritannia er det avdekket websider der slike tjenester tilbys mot betaling. I Norge ser vi trolig konturene av at det

¹⁰ Se Økokrim, Enheten for finansiell etterretning (EFE) Årsrapport 2011 s. 5

¹¹ (Justis og beredskapsdepartementet). St.meld. 2010-2011

¹² (Justis og beredskapsdepartementet). St.meld. 2010-2011

foregår en byttehandel av tjenester. Informasjon om fornuftige investeringer byttes for eksempel mot narkotika til eget forbruk¹³.

Videre viser det indikasjoner på at finansmiljøer har egne hvitvaskingsentraler. Blant annet er det avdekket at aktører bruker skjulte formuer i utlandet til å investere i verdipapirer, som kunder fra finansmiljøet gjør opp kontant i Norge. Det antydes i stor grad at finansmiljøer opererer med kontanter som bonuser til hjelpere som muliggjør svart omsetning. Aktørene fungerer som mellommenn og gir blant annet innsideinformasjon, tilrettelegger for handler, noe som muliggjør formues- og inntektsunndragelser¹⁴.

Det avdekkes stadig omfattende fiktiv fakturering, som et ledd i å hvitvaske utbytte fra kriminelle handlinger. Aktørene benytter egne selskaper og/eller selskaper som blir drevet via stråmenn. Dette gjøres for å sette opp hvitvaskingskaruseller gjennom en hierarkisk organisering av underselskaper/underleverandører. Virksomhetene – i alle fall den øverste halvdel av pyramiden – driver som oftest legal virksomhet ved siden av hvitvaskingsaktiviteten.

Oslo politidistrikt påpeker i sin trendrapport for 2011, at de ser en trend med at utbytte fra straffbare handlinger kanaliseres inn i eiendomsprosjekter, etter at det er anskaffet falske lånesøknader som dermed hvitvasker utbyttet.

Verdikort eller såkalte *stored value cards* er betalingskort for oppbevaring av penger, uten at de er knyttet til person eller bankkonto. Dermed er dette et velegnet verktøy for hvitvasking. Slike verdikort selges i Norge, blant annet hos Narvesen og 7Eleven. Kortene har valører mellom 200 og 5 000 kroner, og kan også kjøpes i flere omganger. Kortene benyttes til å kjøpe varer og tjenester på nettet¹⁵.

¹³ (Justis og beredskapsdepartementet). St.meld. 2010-2011

¹⁴ (Justis og beredskapsdepartementet) St.meld. 2010-2011

¹⁵ (Justis og beredskapsdepartementet) St.meld. 2010-2011

3. Lovverket

Dette kapitlet tar for seg Hvitvaskingsloven og det internasjonale samarbeidet Norge har for å bekjempe og forebygge hvitvasking. Hvitvaskingsloven trådte i kraft våren 2009, og regulerer de rapporteringspliktige. Hensikten til loven er at det skal gjøres enklere å rapportere inn mistenksomme transaksjoner, samtidig som det medfører forpliktelser som de rapporteringspliktige er pålagt å etterfølge. Dette er ment for at ansatte ved blant annet finansinstitusjoner skal få den opplæringen de har behov for og krav på. Slik at finansinstitusjoner ikke blir utnyttet av kriminelle aktører. På den andre siden kan rapporteringspliktige bli anmeldt etter Hvitvaskingsloven, dersom ikke loven etterfølges slik det kreves. Oppstår det derimot mistanke om hvitvasking, anmeldes forholdet etter Straffeloven (strl.) § 317. Dette betyr i praksis at politi tar ut tiltale etter denne paragrafen, mens de rapporteringspliktige rapporterer inn til myndighetene, ved mistanke om brudd etter hvitvaskingsloven. De rapporteringspliktige er lovpålagt å følge denne loven, og kan risikere å bli anmeldt dersom loven ikke blir fulgt slik det kreves. Nedenfor følger en oppsummering av de mest sentrale pliktene i henhold til loven.

3.1. Hvitvaskingsloven - LOV 2009-03-06 nr 11: Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv.

Kriminalisering av hvitvasking har stadig vært i utvikling både i Norge og internasjonalt. Hvitvaskingsbegrepet har flere aspekter og har vært kriminalisert nært sagt til alle tider i Norge. Dette kommer frem i Kriminalloven av 1842 i en bestemmelse som rammer visse typer etterfølgende bistand kap 5.§ 9 og bestemmelse som kriminaliserte ulike befatning av tyvgods kap. 19 § 1¹⁶. Mye har endret seg siden den tid, og den 15.4.2009 trådte den nye Hvitvaskingsloven i kraft¹⁷. Norge fikk sin første hvitvaskingslov i 2004, men i 2009 ble denne revidert i forhold til internasjonal standard, og da spesielt i forhold til anbefalingene til Financial Action Task Force (FATF). Formålet med loven er å bekjempe hvitvaskingsutbytte fra kriminelle handlinger.

¹⁶ Rui s. 107

¹⁷ <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/>

3.1.1. § 1. Lovens formål

Lovens formål er å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorhandlinger.

Hvitvaskingsloven medfører en rekke forpliktelser som rapporteringspliktige er påkrevd å følge. Rapporteringspliktig er en fellesbetegnelse på de foretak, virksomheter og personer som er omfattet av hvitvaskingsregelverket, jf. hvitvaskingsloven § 4, som har plikt til å rapportere til ØKOKRIM. Her er de viktigste pliktene til de som er rapporteringspliktige:

3.2. Identitetskontroll

Ved etablering av et kundeforhold skal rapporteringspliktige kreve gyldig legitimasjon av kunden. I følge forskriftene anses et kundeforhold når kunden kan bruke de rapporteringspliktiges tjenester. Dette kan være tjenester som opprettelse av bankkonto, utstedelse av bankkort, eller når rapporteringspliktige pådrar seg et oppdrag¹⁸. Hvitvaskingslovens forskrift stiller en rekke krav til legitimasjonsdokumentene. Loven krever at dokumentene skal inneholde fullt navn, foto og fødselsnummer eller evt. D- nummer. Utenlandske borgere som ikke har norsk fødselsnummer eller D-nummer skal fremlegge legitimasjon som inneholder fullt navn, fødselsdato, fødested, kjønn, statsborgerskap og fast adresse. Et kundeforhold kan etableres i enkelte tilfeller selv om kunden ikke kan fremlegge legitimasjon, dersom rapporteringspliktige er sikker på kundens identitet. Opplysninger kan da innhentes og registreres etter lovens § 6¹⁹.

3.3. Registrering og oppbevaring av opplysninger

Rapporteringspliktige kreves å oppbevare kundeopplysningen forsvarlig i fem år ved opprettelse av et kundeforhold. Det stilles visse krav til hvilke opplysninger som kreves, som for eksempel fullt navn eller firma, personnummer og adresse²⁰.

3.4. Undersøkelses- og rapporteringsplikt

I hvitvaskingsloven § 7 første ledd kommer det frem at rapporteringspliktige selvstendig skal undersøke når det oppstår mistanke om en transaksjon har tilknytning til utbytte av straffbar handling. Bestemmelsen angir ikke hva slags undersøkelser som skal foretas.

¹⁸ <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Identitetskontroll/>

¹⁹ <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Registrering-og-oppbevaring-av-opplysninger/>

²⁰ <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Registrering-og-oppbevaring-av-opplysninger/>

Ved å foreta en nærmere vurdering av det materialet som foreligger, vil det i de fleste tilfeller være tilstrekkelig. Er kunden kjent fra tidligere forhold skal også dokumenter og andre opplysninger innhentes. Dersom undersøkelsen ikke bidrar til å avkrefte mistanken, skal det rapporteres til ØKOKRIM. Alle aktuelle transaksjoner og de aktuelle forholdene som har medført mistanken, skal rapporteres som en Mistenksom- Transaksjonsrapport (MT- rapport) til ØKOKRIM, uten at tredjepart eller kunden blir informert²¹.

I forskriftene til Hvitvaskingsloven, §13 er det gitt regler for hva en MT- rapport skal innholde:

- Transaksjonens referansenummer - melderens egen referanse
- Dato for transaksjon
- Transaksjonens retning – sendt eller mottatt
- Transaksjonens destinasjon (land)
- Type transaksjon, formål og beskrivelse
- Beløp (NOK)
- Beløp (annen valuta)
- Impliserte personers (objekt det rapporteres på) fornavn og etternavn
- Impliserte personers fødsels- og personnummer
- Impliserte personers adresse, telefon, arbeid og nasjonalitet dersom dette er kjent
- Impliserte personers identifikasjonsdokument
- Impliserte firma (navn, organisasjonsnummer, adresse)
- Andre tilknyttede personers fornavn, etternavn og adresse, fødsels- og personnummer dersom dette er kjent
- Grunnlag for MT- rapporten, hvorfor rapporteres det?²²

For en rapporteringspliktig kan det være vanskelig å fange opp hva som er en ”mistenksom transaksjon”, og varierer fra virksomhet til virksomhet. Utgangspunktet er at det jobber ut i fra hva som kjennetegner den ”normale kunde”, og på den måten skal oppfatte om noe fremstår som ”unormalt²³”.

²¹ <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Undersokelse-og-rapportering/>

²² <http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-Okokrim/Hva-skal-rapporteres/>

²³ <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Indikatorer-pa-hvitvasking---hva-kan-rapporteringspliktige-se-etter/>

3.5. Intern kontroll og kommunikasjonsrutiner

De rapporteringspliktige er ansvarlige for å etablere interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner som tilfredsstillende de kravene og bestemmelsene som loven krever. Videre sier loven at rutinene skal være skriftlige og fastsatt på øverste nivå hos de rapporteringspliktige. Det skal gjennomføres opplæringsprogrammer til alle ansatte som utfører oppgavene, slik at lovens krav blir tilfredsstillende²⁴.

3.6. Internasjonalt samarbeid

Kampen mot hvitvasking har siden 1980- tallet vært på agendaen til internasjonale organisasjoner. Regelutviklingen og internasjonalt samarbeid har de siste 30 – årene vært enormt, men det er virkelig de siste ti årene utviklingen har satt fart²⁵. Det internasjonale samarbeidet er svært viktig for bekjempelse av hvitvasking, og er selve drivkraften bak Norges engasjement for feltet. Bekjempelse av terrorfinansiering ble satt på den internasjonale agendaen, etter terroranslagene i USA 11. september 2001.

De viktigste og mest sentrale internasjonale organene innenfor hvitvasking er:

3.7. FN

3.7.1. Wienkonvensjonen

FN har hovedsakelig tre rettslige konvensjoner for å bekjempe hvitvasking; Den første konvensjonen trådte i kraft desember 1988, og var det første internasjonale tiltaket mot kriminalisering av hvitvasking. FNs *Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances* ble utformet for å bekjempe hvitvasking av penger fra narkotikahandel. Landene som signerte konvensjonen var enige om at hvitvasking måtte kriminaliseres, og at internasjonalt samarbeid måtte styrkes. For å lette sporing, beslag og inndragning av svarte penger, måtte det vedtas lover²⁶. Definisjonen av hvitvasking dannet grunnlaget og mønsteret for senere konvensjoner, som foreskriver kriminalisering av hvitvasking uavhengig av primærforbrytelsen. Wienkonvensjonen pålegger i tillegg til kriminalisering av hvitvasking, å utforme regler om frysing og inndragning av

²⁴ <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Kontroll-og-kommunikasjonsrutiner/>

²⁵ Rui s.82

²⁶ Se <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/De-forste-initiativene/>

formuesgoder²⁷. Dette betyr i praksis at det vil bli lettere for signaturstatene å ta i bruk virkemidlene i kampen mot hvitvasking.

3.7.2. Palermokonvensjonen

Palermokonvensjonen av 2000 er den andre FN- konvensjonen. Denne konvensjonen har som formål å fremme samarbeid for å forebygge og mer effektivt bekjempe organisert kriminalitet²⁸. Globalisering av økonomien og utviklingen innen transport og kommunikasjonsteknologi har ikke bare skapt muligheter sosialt og økonomisk, men også skapt store muligheter for organisert kriminalitet. På bakgrunn av dette ble Palermokonvensjonen signert. Dette ble en ny start mot organisert kriminalitet på grunnlaget av å være det første rettslige bindende FN- instrumentet på kriminalitetsfronten. Deltagerne forpliktet seg til fire lovovertrедelser; hvitvasking, deltagelse i en organisert kriminell gruppe, korrupsjon og hindring av etterforskning og rettsforfølgelse, i sine nasjonale lovverk²⁹. Til forskjell fra Wienkonvensjonen krever Palermokonvensjonen opprettelse av et kundekontroll-, undersøkelses- og rapporteringspliktsystem, som har formål å avdekke og forbygge hvitvasking³⁰.

3.7.3. New York-konvensjonen

FNs konvensjon mot korrupsjon, New York-konvensjonen av 2003 er den tredje konvensjonen. Hovedformålet er å bekjempe korrupsjon, og kriminalisere hvitvasking fra nærmere bestemte primærforbrytelser, som ikke ble omfattet i Palermokonvensjonen. For øvrig er New York-konvensjonen lik lydende som Palermokonvensjonen. I likhet med Palermokonvensjonen stilles det krav til opprettelse av et kundekontroll-, undersøkelses- og rapporteringspliktsystem. Samt frysing og inndragning av formuesgoder³¹.

²⁷ Rui s. 82

²⁸ Rui s. 83

²⁹ <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/De-forste-initiativene/>

³⁰ Rui s. 83

³¹ Rui s. 84

3.8. FATF - Financial Action Task Force

For å kunne imøtekomme økt internasjonal bekymring rundt misbruk av finanssystemet i hvitvaskingssammenheng, besluttet G7³² landene å etablere Financial Action Task Force (FATF) i 1989. I dag er det internasjonale samarbeidet hovedsaklig organisert gjennom FATF, som er den viktigste internasjonale organisasjonen på hvitvaskingsområdet i dag.

Hovedmålet til FAFT er å bidra til å avdekke og inndra svarte penger og bidra til å erstatte finansiell diskresjon med gjennomsiktighet³³. Implementeringen av nasjonal lovgivning blir fremmet i både medlemslandene til organisasjonen så vel som i andre land. I dag består FATF av 36 medlemmer, som blant annet er Norge, Mexico, India, Hellas, Brasil, Argentina, og Kina³⁴, som ble tatt opp som siste medlem i 2007³⁵.

Fra 1989 og frem til i dag har organisasjonen utviklet arbeidsområdet. Organisasjonen har utvidet fra kun å omhandle hvitvasking fra narkotikahandel, til hvitvasking generelt. I 2001 valgte FATF å utvide sitt mandat til å omfatte finansiering av terror på bakgrunn av terrorangrepet mot World Trade senter 11. september 2001³⁶. I 2012 valgte FAFT igjen å utvide sine standarder for også å inkludere tiltak for gjennomføringen av målrettede økonomiske sanksjoner knyttet til spredning av masseødeleggelsesvåpen³⁷.

Norges delegasjon til FAFT består av representanter fra ØKOKRIM, Politidirektoratet, Kredittilsynet, Justisdepartementet og Finansdepartementet. Rammeverket som FAFT har utarbeidet består av 40 anbefalinger om tiltak mot hvitvasking, og 9 anbefalinger som omhandler tiltak mot finansiering av terror. Dette er overordnede retningslinje, krav anmodninger og råd. Til sammen utgjør disse 40 retningslinjene 125 sider. Budskapet er oppsummert slik av Finanstilsynet:

³² G7 landene betegnelse på de opprinnelig syv viktigste industrilandene i verden: USA, Japan, Tyskland, Storbritannia, Frankrike, Italia og Canada.

³³ <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/FATF/>

³⁴ <http://www.fatf-gafi.org/pages/aboutus/membersandobservers/#d.en.3147>

³⁵ <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/FATF/>

³⁶ <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/FATF/>

³⁷ <http://www.fatf-gafi.org/topics/financingofproliferation/>

”- Kriminalisere hvitvasking og vedta lover for å inndra utbytte av straffbare handlinger

- Opprette regler for kundeidentifisering og oppbevaring av opplysninger hos finansinstitusjoner, og rette spesiell oppmerksomhet mot ny teknologi som understøtter anonymitet
- Kreve at mistenkelige transaksjoner rapporteres til myndighetene
- Sørge for forsvarlig kontroll og tilsyn med finansinstitusjoner
- Sette forhåndsbetingelse for å bidra til effektivt internasjonalt samarbeid³⁸.

Bakgrunnen for anbefalingene er et prinsipp om gjennomsiktighet. Utformingen er tilpasset slik at prinsippene passer til rettssystemet i hvert enkelt land. Ved at det kontinuerlig fortas evaluering og rådgivning på lovfronten i de enkelte landene, sikres det at anbefalingene overholdes. Gjensidig evaluering av medlemslandene forebygger hvitvasking og terrorfinansiering. Det kreves i tillegg at hvert land leverer statusrapporter om nye utfordringer, teknologi, modus og bransjer som er utsatt for hvitvasking.

FAFT oppfordrer alle lands regjering til å opprette finansielle etterretningsenheter (FIU) for å kunne holde oppsyn på transaksjonene. Enheten for finansiell etterretning (EFE) ved ØKOKRIM er Norges FIU. Hovedoppgave består av å motta, analysere og videreformidle rapporter om mistenkelige transaksjoner. På bakgrunn av utveksling av etterretningsinformasjon mellom finansinstitusjoner, Politi og påtalemyndigheten skal skje effektivt³⁹.

3.9. EU

EU prioriterer arbeidet mot hvitvasking og finansiering av terrorisme høyt. Norge er i henhold til EØS-avtalen forpliktet til å innføre EUs direktiver. Samarbeidet mellom Norge og EU på dette området, begynte med at Norge aksepterte Europarådets konvensjon mot hvitvasking, oppsporing, beslag og inndragning av utbyttet av straffbare handlinger av 8. november 1990.

3.9.1. EUs 1. hvitvaskingsdirektiv

EUs rådsdirektiv 91/308/EØF av 10. juni 1991 om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking. Reglene i direktivet ga grunnlaget for reglene om rapporteringsplikten

³⁸ <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/FATF/>

³⁹ <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/FATF/>

i dagens hvitvaskingslov. Reglene ble først tatt inn i Finansieringsvirksomhetsloven i 1994 som et ledd i å styrke og effektivisere tiltakene mot hvitvasking av utbytte fra kriminelle handlinger.

3.9.2. EUs 2. hvitvaskingsdirektiv

EUs rådsdirektiv 2000/12/EF av 4. desember 2001 er en videreføring av det første hvitvaskingsdirektivet. Endringene medførte at Norge måtte endre sitt regelverk, noe som resulterte i ny hvitvaskingslov av 20. juni 2003, med ikrafttredelse den 1.1.2004.

3.9.3. EUs 3. hvitvaskingsdirektiv

Europaparlaments- og rådsdirektiv 2005/60/EF av 26. oktober 2005 om forebyggende tiltak mot bruk av det finansielle system til hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme. I forbindelse med implementering av EUs 3. hvitvaskingsdirektiv har det kommet forslag om ny hvitvaskingslov med ny tilhørende forskrift om tiltak mot hvitvasking og finansiering av terrorisme, som er ment å erstatte eksisterende lov. De viktigste elementene fra dagens hvitvaskingslov videreføres:

- Rapporteringspliktige skal identifisere kunder på grunnlag av gyldig legitimasjon
- Undersøkelsesplikt ved mistanke om at transaksjonen har tilknytning til hvitvasking og terrorfinansiering
- Rapporteringsplikt til ØKOKRIM dersom mistanke ikke kan avkrefte

Kilde: Finanstilsynet

3.10. INTERPOL

INTERPOL arbeider med tilrettelegging av politisamarbeid på tvers av landegrensene, og er verdens største internasjonale politiorganisasjon. Dette er organisasjon som bistår alle organisasjoner og myndigheter som jobber med internasjonal bekjempelse av kriminalitet. Hovedfokuset til INTERPOL er hvitvasking og terrorfinansiering, og norsk politi er representert i EFE på dette feltet.

Noen av de viktigste oppgavene til INTERPOL:

- Skal øke kompetansen på fagfeltet innen politi og påtalemyndighet, hvitvaskingsenhet (FIUs), kontrollmyndigheter, og rapporteringspliktige i henhold til de respektive landene.

- Tilrettelegge for tverrfaglig forståelse og kommunikasjon mellom de forskjellige aktørene i arbeidet mot hvitvasking og finansiering av terrorisme.
- Videreutvikle og sikre en god flyt av etterretningsinformasjon mellom de respektive lands politienheter⁴⁰.

3.11. Egmont Group

Etter initiativ fra Belgia og USA i 1995 ble Egmontgruppen opprettet. Det er et uformelt samarbeid for myndighetene, som består av Financial Intelligence Units (FIU) fra 120 land. Bakgrunnen for samarbeidet er å få tilgang- og utveksle- finansielle etterretning på tvers av landegrensene, samt utveksle erfaringer på nye hvitvaskingstrender og nye teknologier som er utsatt for hvitvasking.

Handel som skjer over landegrensene forklarer hvorfor et internasjonalt samarbeid mellom myndighetene er avgjørende for bekjempelse av terrorfinansiering og hvitvasking. Tradisjonelle politisystemer er ofte for trege til å kunne følge pengestrømmer over landegrensene. Dette er en av årsakene til at TAFT tilskyndet opprettelsen av Financial Intelligence Units (FIUer), med en gjensidig forpliktelse av utveksling av finansiell etterretningsinformasjon.

Egmontgruppen fordeler arbeidsområdene inn i forskjellige grupper med sine respektive team. Disse deles inn i IT- gruppe, en operasjonell gruppe, gruppe som tar seg av rettsmessige spørsmål, en opplærings gruppe, og en bistands gruppe. Norge tilhører opplæringsgruppen⁴¹.

Fordeler med et medlemskap i Egmontgruppen:

- Landet utvider og systematiserer et internasjonalt samarbeid med gjensidig utveksling av finansiell etterretningsinformasjon.
- Effektiviteten av FIU vil øke ved å tilby opplæring av personell for å forbedre kompetansen.
- Fremme bedre og sikrere kommunikasjon mellom FIU gjennom anvendelse av teknologi.

⁴⁰ <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/Interpol/>

⁴¹ <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/Egmont-Group/>

- Fremme etablering av FIU i disse jurisdiksjonene uten en nasjonal anti – hvitvasking - / terrorfinansieringsprogram på plass, eller et område med et program i startfasen⁴².

Hovedformålet med Egmontgruppen er å forbedre samarbeidet mellom nasjonale FIU- er over hele verden, for å forbedre og trygge kommunikasjonen mellom enhetene. Videre gir gruppen støtte til nasjonale myndigheter til å oppfylle FATFs standarder innen hvitvaskings- og terrorfinansieringsområdet⁴³.

3.12. Baselkomiteen

Baselkomiteen ble etablert i 1974 av sentralbanksjefer fra ti land. Basel-utvalget består i dag av representanter fra sentralbankene og tilsynsmyndigheter som har som oppgave å overvåke banksektoren fra 27 jurisdiksjoner⁴⁴. I likhet med Wienkonvensjonen, fremheves behov for preventiv regulering av banksektoren ved å gjennomføre regler for kundeidentifisering, mistenkelige transaksjoner og oppbevaring av transaksjonsopplysninger, samt behov for samarbeid med rettshåndhevende myndigheter⁴⁵. Baselkomiteen har siden 1981 publisert ni ”best practice” - retningslinjer som omhandler forbygging av hvitvasking og terrorfinansiering.

3.13. Wolfsberggruppen

I 2000 ble Wolfsberggruppen etablert i Sveits. I dag består gruppen av 12 banker, som driver verden over. I samråd med eksterne eksperter og organisasjoner har Wolfsberggruppen utviklet ”best - practice”- prinsipper for forebygging av hvitvasking, Wolfsber Principles. Bankene i gruppen er pliktet til å følge disse prinsippene, og blir jevnlig oppdatert og inneholder nå også terrorfinansiering. Til forskjell fra andre rettslige instrumenter er dette private avtaler mellom bankmedlemmene.

3.14. Norges internasjonale samarbeid

3.14.1. Enheten for finansiell etterretning (EFE)

Enheten for finansiell etterretning (EFE) er ett av teamene ved ØKOKRIM. EFE er en etterretningsenhet og etterforsker derfor ikke straffesakene selv, slik de øvrige teamene gjør i ØKOKRIM.

⁴² <http://www.egmontgroup.org/membership>

⁴³ Rui s. 98

⁴⁴ Rui s. 97

⁴⁵ <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/De-forste-initiativene/>

På bakgrunn av internasjonale anbefalinger ble EFE etablert som et internasjonalt etterretningssenter for mottak, analyse og videreformidling av finansiell informasjon knyttet til hvitvasking og finansiering av terrorisme. I det internasjonale FATF- samarbeidet er EFE Norges nasjonale Financial Intelligence Unit (FIU).

Primæroppgavene til EFE er tredelt, og består av å motta rapporter om mistenkelige transaksjoner, også kalt MT- rapporter. Disse rapporteres fra de rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 18. Informasjonen fra MT- rapportene analyseres og bearbejdes slik at informasjonen kan videreformidles, og tilgjengeliggjøres for politi- og forvaltningsorganer, samt andre lands FIU- er. Er vilkårene oppfylt for andre aktuelle instanser, videreformidler EFE informasjonen til relevant mottaker. I hvilken form opplysningene formidles avhenger av hvordan EFE vurderer det som fremgår av analysen.. Når informasjonen er videresendt fra EFE, ligger ikke lenger ansvaret hos EFE. En etterretningsrapport oversendt til politiet danner grunnlag for om det velges å opprette en anmeldelse, eller fremtidig straffesak. Dersom en etterretningsrapport oversendes til skattemyndighetene, kan dette like gjerne bidra til administrative sanksjoner som for eksempel inndragning av dagpenger, tilleggsatt, tilleggsavgift, som til en politianmeldelse⁴⁶.

EFEs mål er å være et nasjonalt kompetansesenter for spørsmål relatert til hvitvasking. EFE holder seg til en hver tid oppdatert på kriminalitetsutviklingen og holder løpende kontakt med aktuelle samarbeidspartnere for å bidra til kompetanse- og metodeutvikling i politiet og hos de rapporteringspliktige. I tillegg samarbeider EFE tett med andre lands FIU'er, samt med tollvesenet, skattemyndighetene, NAV, og Kredittilsynet. Samarbeidet med utenlandske politimyndigheter er som oftest anmodninger via Egmont - samarbeidet om bistand i etterretningsarbeid eller straffesaker, som har forgreninger til personer og selskaper med tilknytning til Norge⁴⁷.

Det internasjonale samarbeidet og bekjempelse av hvitvasking har ikke vært på dagsorden lenger enn siden 1980 – tallet. Men likevel har samarbeidet og den internasjonale regelutviklingen vært enorm. Dette er en viktig brikke i kampen mot hvitvasking og finansiering av terrorisme, som kun kan bekjempes med et internasjonalt fellesskap.

⁴⁶ <http://www.okokrim.no/artikler/efe>

⁴⁷ <http://www.hvitvasking.no/Stottemeny/Om-EFE/>

3.15. MT-rapporter – rapporter om mistenksomme transaksjoner

En MT-rapport fra en rapporteringspliktig om mistenkelig transaksjon er ikke det samme som en anmeldelse hos ØKOKRIM. En slik rapport kan være tilknyttet utbyttet av en straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven § 147 a og § 147 b. Videre kan en MT-rapport knyttes opp mot gjerningspersonen bak en primærforbrytelse, eller omhandle en medvirker til en hvitvaskingshandling⁴⁸.

3.16. Statistisk utvikling

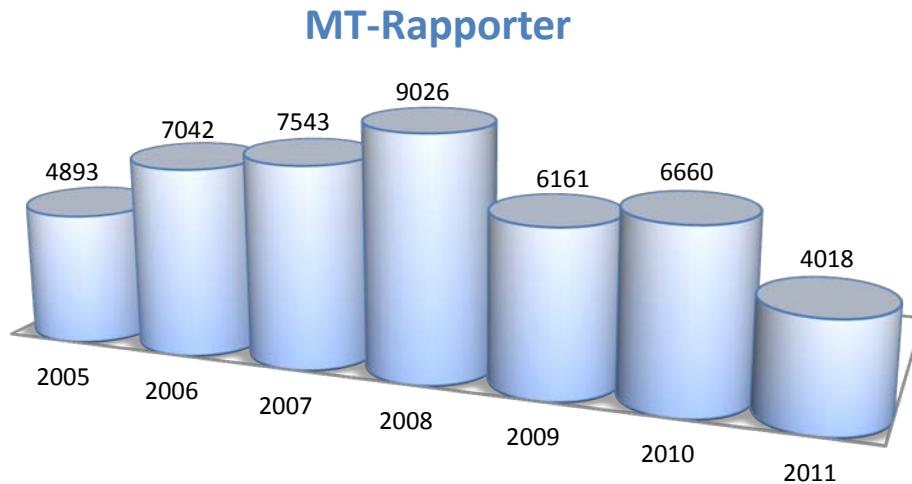
Som tidligere nevnt krever norske lover at en MT- rapport skal framlegges dersom det er mistanke om hvitvasking. På bakgrunn av disse rapportene kan vi kartlegge hvem som rapporterer, hvem som blir rapportert på, og om det er områder i landet som er overrepresentert. Dette er bare noen av mulighetene dataen kan brukes på. Bakgrunnen for å bruke ressurser for en slik analyse kan være flere. En av hovedgrunnene er jo mer man vet om en lovbrøyer og hans bakgrunn, jo mer informasjon kan man benytte til bekjempelse mot hvitvasking. Tilfellene er sjeldent identiske, men likevel bidrar kunnskap og erfaring til en bredere forståelse slik at flere lovbrudd kan bli oppdaget.

3.16.1. Mottatte MT- rapporter de syv siste år

Diagrammet nedenfor viser registrerte MT-rapporter de syv siste årene. Siden 2009 har det vært en nedgang i registrerte rapporter hos EFE. Dette finnes det flere årsaker til. I 2008 ble det registrert 9026 MT- rapporter, mens i 2011 ble registrert 4018 MT- rapporter. Det kommer frem av figur nummer to. Dette er en nedgang på 55 %. Det har en sammenheng med lavere rapportering av betalingsformidlingsvirksomheten. Virksomheter for betalingsformidling stod for 6680 av de 9026 registrerte MT- rapportene. Mens i 2011 stod de kun for 1234 MT- rapporter. Årsaken til dette er at det tidligere ble skrevet rapporter på hver mistenksomme transaksjon, mens det nå kun blir skrevet rapport på mistenksom person med flere mistenksomme transaksjoner. Dette gjør at antall rapporter går ned, men at rapportene inneholder mer detaljert informasjon⁴⁹.

⁴⁸ Årsrapport, Økokrim 2007

⁴⁹ Årsrapport Økokrim 2009 s 22

Figur 2: MT – rapporter,

Kilde Årsrapport2009/2011, ØKOKRIM

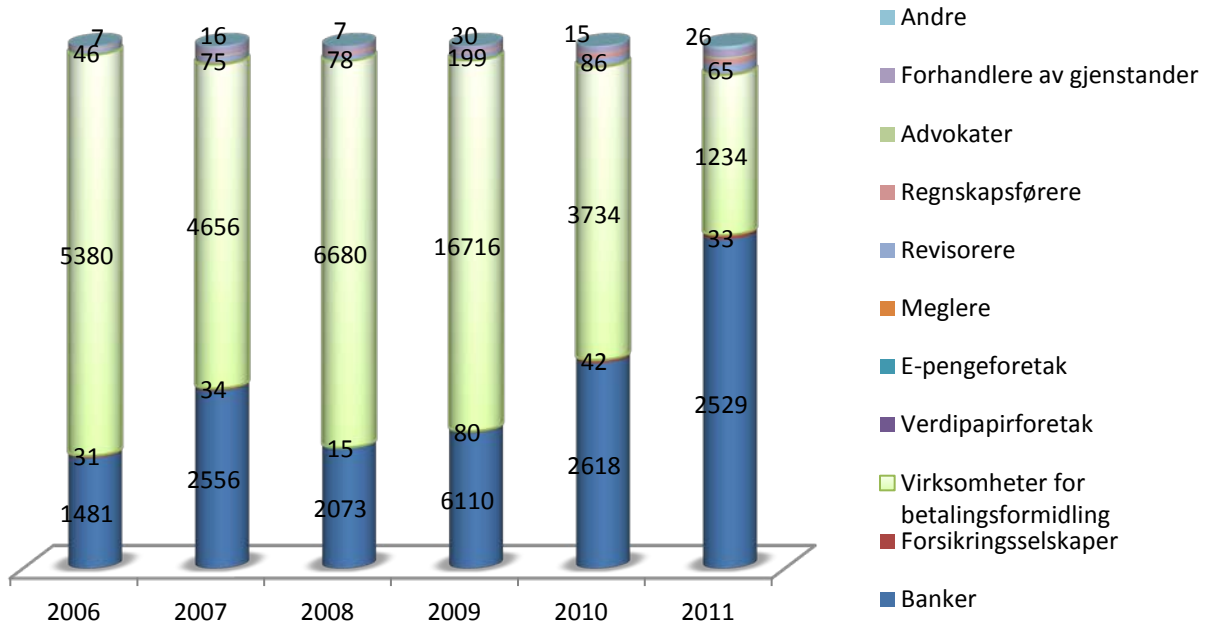
Videre ser vi at antall MT- rapporter fra banker også har hatt en nedgang de siste årene. Det kan forklares med at det har skjedd betydelige endringer i arbeidet mot hvitvasking siden 2009. Det betyr at bankene har en langt strengere kundekontroll og at det stilles oftere spørsmål rundt mistenksomme transaksjoner. Dermed blir transaksjonen oftere nektet enn før. Disse tiltakene har trolig medført en nedgang i MT- rapportene, men til gjengjeld har aktørene fått en større og bredere oversikt over markedet⁵⁰.

En videre gjennomgang av rapporteringstallene ser man en gjennomgående trend i nedgang i antall MT- rapporter. Også hos revisorer, regnskapsførere og forsikringsselskapene ser man en nedgang. Dette kan det være flere årsaker til, og kan derfor være vanskelig å peke ut den direkte grunnen. Kriminalstatistikken sier ingenting om nedgang i profittmotivert kriminalitet som skulle påvirket nedgang i MT- rapporter. Derimot vil det være interessant å følge utviklingen av MT- rapporter for revisorer, siden revisorplikten for mindre bedrifter nå er hevet⁵¹.

⁵⁰ Årsrapport Økokrim 2011 s 12

⁵¹ Årsrapport Økokrim2011, s 12

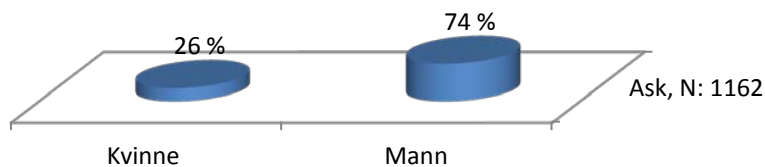
3.16.1.1. Fordeling på hvem som rapporterer:

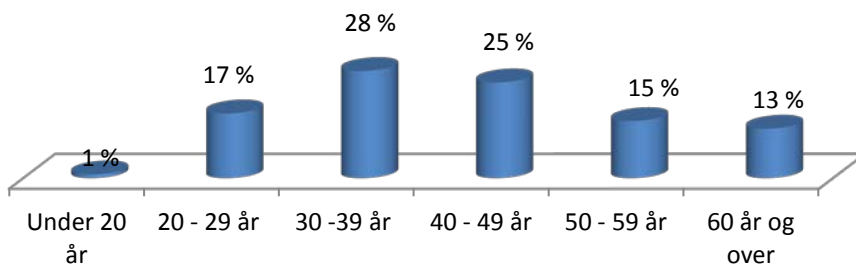
Figur 3: Rapporteringspliktige 2006 - 2010

3.16.2. Hvem rapporteres det på

Datainnsamlingen kan videre brukes til å kartlegge hvem det rapporteres på og hvilken geografisk tilhørighet vedkommende har. Hovedmistanken oppstår ved avvikende kundeatferd. Av Figur 4 og Figur 5 ser vi at det er menn i alderen mellom 30 til 50 år som er representative for de rapporterte.

Figur 5: Fordelt etter kjønn, 2006 - 2010

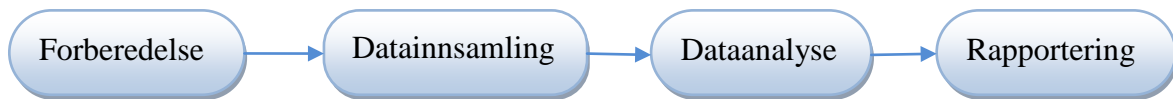

Figur 4: Fordelt etter alder, 2006 – 2010

Ask, N 10 064

4. Metode

Dette kapitlet utdyper hvilke metoder som er benyttet for å besvare problemstillingen. Samfunnsvitenskapelig metode er et hjelpemiddel for å beskrive virkeligheten, og handler om å samle inn, analysere og tolke data⁵². Forskningsprosessen foregår ofte i fire faser, og er vist i figur 6. Det finnes ulike metoder og hvilken metodetilnærming som blir benyttet, avhenger av problemstillingen.

Figur 6: Sammendrag av forskningsprosessen,

Kilde: Johannes s 40

4.1. Forberedelse

Temaet for oppgave er hvitvasking i samfunnet, og hvilke konsekvenser dette medfører. Den økonomiske kriminaliteten utgjør en stor og økende trussel mot velferdssamfunnet, økonomiens virkeområde og rettsstaten.

Problemstilling for studien er som følger:

Hva er de samfunnsøkonomiske konsekvensene av hvitvasking?

På bakgrunn av dette har jeg valgt tre forskningsspørsmål, som er konstruert til:

- *Hva innebærer hvitvasking, og hvilke metoder finnes det?*
- *Hvilke konsekvenser medfører hvitvasking for samfunnet?*
- *Hva er de samfunnsøkonomiske kostnadene vedrørende hvitvasking?*

Forskningsspørsmålene er konstruert slik at de skal være til hjelp for å få frem formålet med oppgaven og hvordan oppgaven er bygget opp.

Hensikten med min empiriske undersøkelse er å få en bredere forståelse av hvilke økonomiske og samfunnsmessige konsekvenser hvitvasking forårsaker. I metodelitteraturen skilles det normalt mellom kvantitativ (beskrivende) og kvalitativ (oppdagende) metode. Dersom en besitter god kunnskap om et fenomen, men ønsker å teste teorier og hypoteser, bør

⁵² (Asbjørn Johannessen, 2011)

kvantitativ tilnærming benyttes. Har en derimot liten kunnskap om fenomenet, men ønsker å få mer innsikt og helhetlig forståelse av et tema, bør kvalitativ tilnærming benyttes.⁵³ I dag blir ofte kvalitative og kvantitative metoder sett på som komplementære, snarere enn som motsetninger, ved å kombinere disse metodene betegnes dette som metodetriangulering⁵⁴. For å oppnå best mulig resultat for min problemstilling, vil det være naturlig å velge kvalitativ tilnærming. Ved å velge kvalitativ metode vil man gå mer i dybden, og informasjonen får man gjennom få informanter.

Et viktig formål med kvalitative studier er å oppnå forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner. Kvalitative studier kan være rettet mot en målsetting om å forstå virkeligheten slik den oppfattes av de personer som forskeren studerer. Samtalen er et godt utgangspunkt for å få kunnskap om hvordan enkeltpersoner opplever sin situasjon⁵⁵.

I den kvalitative tilnærmingen er det ofte vanskelig å se den direkte designfasen. Dette skyldes hovedsakelig i at de ulike arbeidsfasene flyter over i hverandre. Kvalitative opplegg er, og skal være, fleksible. Eksempelvis beveger forskeren seg frem og tilbake mellom problemstilling og datainnhenting, nettopp fordi at datamaterialet ofte tvinger frem en revisjon av den opprinnelige problemstilling. Dette blir klart for forskeren fordi datainnsamling og analyse gjerne skjer parallelt, og ikke sekvensielt som i kvantitative undersøkelser. Skillet mellom design, dataproduksjon og analyse blir derfor ofte uklart⁵⁶.

Hensikten med forskningsdesign er å besvare problemstillingen, og innen kvalitativ (oppdagende) tilnærming finnes det ulike metoder. For min studie har jeg valgt casedesign. Det som kjennetegner en casestudie er at det hentes inn informasjon fra noen få enheter eller caser over en periode. Casestudie gjennomføres ofte ved hjelp av kvalitativ tilnærming, som observasjon eller åpne intervjuer⁵⁷. I observasjoner bygger data på forskerens sanseintrykk av handlinger og samhandlinger⁵⁸.

⁵³ (Jacobsen, 2000)

⁵⁴ (Asbjørn Johannessen, 2011)

⁵⁵ (Ringdal, 2013)

⁵⁶ (Asbjørn Johannessen, 2011)

⁵⁷ (Asbjørn Johannessen, 2011) s 90

⁵⁸ (Asbjørn Johannessen, 2011) s 104

4.2. Datainnsamling

Hvilken innsamlingsmetode som blir benyttet avhenger av hvilken fremgangsmåte som blir valgt. Det må samles inn data som er mest relevant og pålitelig ut fra forskningsspørsmålet⁵⁹. I dette kapitlet beskrives hvilke to ulike innsamlingsmetoder jeg har valgt for min undersøkelse. Dette er dokumentforskning og hospitering.

Dokumentforskning innebærer at forskeren samler inn informasjon og data ved å studere offentlige eller private dokumenter som er relevant for forskningsspørsmålet. Disse dokumentene kan igjen deles inn i primære og sekundære data⁶⁰.

Til min undersøkelse har jeg samlet inn både primær- og sekundærdata. Primærdata beskrives som data som er hentet direkte inn til undersøkelsen, mens sekundærdata betegnes som data som er hentet inn til et annet formål. Den største fordelen med sekundærdata er at det både er tidsbesparende og kostnadseffektivt, siden det allerede foreligger. Til litteraturdelen hvor fenomenet hvitvasking - og lovverket rundt hvitvasking blir presentert, er det benyttet sekundær data. Dette er data som allerede foreligger og er i stor grad hentet fra rapporter og bøker, som jeg har fått tilgang til via internett og bibliotek. På hjemmesiden til ØKOKRIM og Finansdepartementet finnes det årsrapporter og analyse som gav mye nyttig informasjon. Til analysekapittelet er det benyttet både primær og sekundær data. Sekundær dataen som er benyttet er hentet som beskrevet over, mens primær dataen er hentet fra hospiteringen.

I tiden jeg hospiterte fikk jeg oppleve en hektisk hverdag med etterforskning og tverrfaglig samarbeid. Dette oppholdet gav meg mye informasjon, hvor noe informasjon naturlig nok er konfidensiell. Likevel er dette informasjon som jeg har gitt meg mye verdifull kunnskap, og har resultert i en bredere forståelse av økonomisk kriminalitet. Muligheten til å lære direkte av fagpersoner og oppleve deres hverdag, ga en meg en unik sjanse til forstå hvordan teorien fungerer i praksis. Ved å oppleve deres hverdag og sette meg inn i aktuelle saker, lærte dette meg hvorfor økonomisk kriminalitet er både tid- og resursskrevende. Gjennom flere samtaler med fagpersoner, både i gruppesamtaler og utstrukturerte intervjuer, ga det meg informasjon og forståelse for hvorfor det er viktig å bekjempe hvitvasking. Så vel som all økonomisk kriminalitet, og hvilken belastning dette er på samfunnet.

Under hospiteringen var det en kontinuerlig prosess, hvor muntlig tale ble transkribert om til skriftlig tekst.

⁵⁹ (Asbjørn Johannessen, 2011) s 37

⁶⁰ (Mehmetoglu, 2004)

4.3. Dataanalyse

Analysere og tolke data er en viktig prosess og vesentlig del av forskning. Uansett om man besitter kvantitativ eller kvalitativ data, må denne dataen bearbeides. Hovedsakelig består analyse av kvalitativ data å redusere mengden som er innsamlet, og må derfor ikke hente inn for mye data⁶¹.

Analyse av kvalitative data består i å bearbeide tekst, mens analyse av kvantitative data skjer ved hjelp av opptelling, der det ofte brukes forskjellige statistiske teknikker⁶².

Hovedformålet til den kvantitative analysen er å bidra til gode (valide og reliable) forklaringer, derimot kvalitativ analyse retter seg i større grad mot forståelse. Derfor er det naturlig at kvalitative analysemetoder blir forskjellige.

I min studie som er en casestudie satte jeg meg inn i lovverket vedrørende hvitvasking og aktuelle hvitvaskingsmetoder som finnes. Derfor hadde jeg en foreløpig teori, som jeg ønsket å se hvordan fungerte i praksis. Videre ønsket jeg å lære mer om årsaker og konsekvenser av hvitvasking. Denne datainnsamlingen ble hovedsakelig innhentet under hospiteringen og ble brukt til produksjonen av det bayesianske nettverket. Dette ga meg en helhetlig forståelse av fenomenet hvitvasking, og hvordan det fungerer i praksis. Til beregningene av de samfunnsøkonomiske kostnadene, er dette hentet fra data som allerede foreligger.

Analyseringen av primærdata ble derfor analysert underveis i prosessen, ved transkribering og tilslutt, da dataen ble videreutviklet gjennomgående i denne oppgaven. Når det gjelder sekundærdata ble den hovedsakelig analysert der og da den ble jobbet med.

4.4. Reliabilitet og validitet

Et grunnleggende spørsmål i all forskning er dataens pålitelighet (reliabilitet) og validitet (gyldighet). Reliabilitet knytter seg til nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som blir benyttet, hvordan dataen innhentes, og hvordan de bearbeides. Mens validitet viser til hvor godt, eller relevant dataen representerer problemstillingen⁶³. Dette gjennomføres som en kvalitetssikring for forskeren. Validitet måles ikke empirisk og det må derfor brukes skjønn, og argumentasjon. Det er disse kriteriene jeg har vurdert kildene mine etter.

⁶¹ (Ryen, 2002)

⁶² (Asbjørn Johannessen, 2011) s 37

⁶³ (Asbjørn Johannessen, 2011) s 44,73

I min studie har jeg anvendt både dokumentforskning og hospitering, som er tidligere nevnt. Når det gjelder dokumentforskning har jeg kun anvendt data som jeg stoler på, og som jeg mener er relevant for problemstillingen. Jeg har eksempelvis benyttet data fra ØKOKRIM sine årsrapporter, Justisdepartementet sine stortingsmeldinger og politiet sine rapporter. Innhenting av data ved dokumentforskningen får en styrket troverdighet, når dataen ble bekreftet av fagpersoner ved min hospitering.

Da gjelder data som er innhentet fra internett er domene sjekket på forhånd, for å bekrefte gyldigheten av siden. Videre bør jeg nevne at de tallmaterialene som omhandler det siste forskningsspørsmålet, er noe foreldet. Disse dataene er fra 1991, som jeg har omkalkulert til dagens kroneverdi, for unntak av noen tall. Dette blir spesifisert i kapittelet. Når det gjelder de direkte kostnadene til kriminalitet, mener jeg disse er representativ ved en omregning til dagens kroneverdi. Bakgrunnen for argumentet er at dette er kostnader som er direkte knyttet til kriminaliteten og ikke har forandret seg så mye som den teknologiske utviklingen har gjort de siste 20 årene. Naturligvis ville en analyse utført i dag, vært et bedre utgangspunkt. Dette var ikke mulig, og da ble dette alternativet det beste.

Ved en diskusjon rundt utviklingen av økonomisk kriminalitet, har det derimot skjedd en enorm utvikling siden 1991. Dette er bakgrunnen til at jeg mener ØKOKRIM sine antagelser står i tråd med dagens forventninger. Samtidig som dette er datamateriale og anslag som fagpersoner har beregnet ut i fra dagens kunnskap og forventninger. Jeg har derfor valgt å kalkulere med dagens forventning der det finnes datamateriale, fordi jeg mener det gir det mest reelle bilde av dagens situasjon.

Videre har jeg også benyttet artikler fra aviser og nettaviser, her har jeg vært påpasselig å sjekke at den opprinnelige kilden er tydelig angitt. Og at dette er aviser som er kjente og pålitelige i Norge.

4.5. Etske retningslinjer

I kvalitative forskningsopplegg stilles det spesielle etiske krav⁶⁴. Etikk handler først og fremst om forholdet mellom mennesker⁶⁵, altså hva vi kan påføre et annet menneske med en uaktsom handling.

⁶⁴ (Asbjørn Johannessen, 2011) s 137

Jeg har underveis i denne prosessen reflektert over etiske utfordringer som har oppstått ved datainnsamlingen. Hvitvasking kan være belastende for de involverte, og det har på ingen måte vært noe mål å henge ut noen. Sakene som blir beskrevet som eksempler i studiet, er derfor anonymisert og funnet i media. Under hospiteringen skrev jeg under på en taushetserklæring, dette er noe som jeg selvfølgelig har overholdt.

4.6. Refleksjon

Jeg har flere ganger underveis møtt på utfordringer i søket etter data. Dette gjelder henholdsvis det siste forskningsspørsmålet. Slik data viste seg å være mer komplisert å få tak i, enn først antatt. I utgangspunktet var formålet med problemstillingen å lage en analyse, hvor de samfunnsøkonomiske kostnadene ble diskutert og beregnet. Under hospiteringen fant jeg raskt ut at slike beregninger ikke hadde som vane av å bli kalkulert, og at ingen hadde en oversikt på det feltet. Det må likevel presisere at de mer enn gjerne ga meg den informasjonen de besatt, samt jeg fikk innblikk i de sakene som var relevant for min studie. Jeg ble møtt av svært hjelpsomme og imøtekommende mennesker, som tok seg tiden til å dele sin kunnskap med meg, i en ellers så hektisk hverdag.

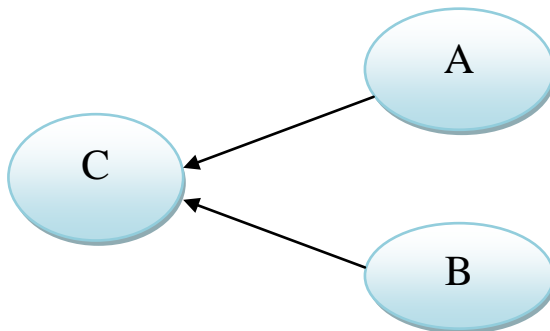
Etter å ha vært i kontakt med ØKOKRIM, Politihøgskolen i Oslo, Statistisk Sentralbyrå og tilslutt Justisdepartementet, viste det seg at det ikke forligger slike data jeg etterspurte og ønsket. Jeg vurderte en kort periode om dette var tallmateriale jeg kunne forske frem på egenhånd, men innså raskt at det var en svært krevende og vanskelig prosess. Grunnet tidsbegrensninger valgte jeg derfor å benytte meg av de rapportene som allerede var tilgjengelig via internett, selv om disse analysene er fra tidlig 90 – tallet. Jeg anser dataen som troverdig og nyttig, men at tallmaterialet er av foreldet karakter.

⁶⁵ (Asbjørn Johannessen, 2011) s 93

5. Bayesiansk nettverk

Bayesiansk nettverk er en probabilistisk grafisk modell innenfor operasjonell risiko, men brukes innenfor mange fagområder. Probabilistiske sammenhenger betyr at variablene uttrykkes ved hjelp av sannsynligheter⁶⁶. Modellen visualiserer årsakssammenhenger som illustrerer både influerende faktorer og virkninger klarere⁶⁷. Dette danner et strukturert bilde over hendelser og konsekvenser⁶⁸. Det bayesianske nettverket evner til å håndtere mye informasjon, ofte mer enn andre tradisjonelle metoder. Dette gir derfor et kompakt bilde på sannsynlighetsfordelingen. I denne oppgaven benyttes det bayesianske nettverket for å se sammenhengene og konsekvensene av hvitvasking.

Et bayesiansk nettverk er en asyklisk graf som er bygget opp med tilhørende sannsynlighetstabeller, som er unik for hver variabel. Disse sannsynlighetsverdiene kan finnes via tre kilder. Innsamlede data fra domenet kan brukes for å sette sannsynligheter, eksperter i domenet kan sette sannsynlighetene basert på kunnskap eller litteratur fra domenet kan brukes for å hente inn sannsynligheter⁶⁹. Grafen som kalles Directed Acyclic Graph (DAG)⁷⁰ består av noder og piler. Hvor noder representerer variabler og pilene årsaks-/relevans, altså sammenhenger mellom variablene⁷¹. Videre fordeles nodene inn i foreldrenoder og barnenoder etter hvilken betydning noden har for utfallet, altså avhengighetsforholdet. Dette betyr at foreldre noden er den variabelen som påvirker resultatet. Vist i figur 7.

Figur 7: Bayesiansk nettverk med foreldre - og barnenoder

⁶⁶ (Øien & Sklet, 2001) s.56

⁶⁷ (SAS)

⁶⁸ (Øien & Sklet, 2001)s. 59

⁶⁹ (Johansen, 2011)

⁷⁰ (Stephenson, 2000) s. 5

⁷¹ (Øien & Sklet, 2001) s. 59

Den underliggende sannsynlighetsteorien har eksistert nokså lenge og bygger på Thomas Bayes (1702-1761) regel for sammenheng, vist i formel 1⁷². Bayes' teorem benyttes for å beregne sannsynligheten til en hypotese gitt en variabel, med en mengde observerte faktorer. Dette teoremet kan derfor benyttes til å beregne sannsynligheter i et nettverk av relaterte risikofaktorer. I praksis betyr dette at det er mulig å finne ut hvor stor sannsynlighet det er for at en variabel har en tilstand, basert på andre observerbare faktorer som inngår i modellen⁷³.

Hovedformålet i Bayesianske metoder er mulighetene til å endre forventninger ved ny erfaring eller empiri ved matematiske prinsipper. På denne måten tillates det å kombinere nye data med eksisterende kunnskap eller ekspertise⁷⁴. Mye har utviklet seg i de senere år, og det er først i løpet av de siste årene, de nødvendige algoritmene og programvare - verktøy har blitt utviklet. Dette har resultert i at det nå er mulig å bygge realistiske modeller og utføre beregninger ved hjelp av disse⁷⁵.

$$P(A|B) = \frac{P(B|A) P(A)}{P(B)}.$$

Formel 1: Bayes teorem

Bayes teorem spesifiserer hvordan sannsynligheten for en påstand eller begivenhet skal endres i overensstemmelse med ny informasjon. Der $P(B|A)$ = sannsynligheten for at hendelsen B inntreffer når vi får vite at hendelsen A har inntruffet. I praksis betyr dette at en kan finne ut hvor stor sannsynligheten er for at en variabel har en tilstand basert på andre observerbare faktorer som inngår i modellen.

Som tidligere nevnt består et bayesiansk nettverk av noder og retningsbaserte piler. Hvor nodene inneholder data om en tilstand og pilene indikerer årsakssammenhengen mellom de ulike tilstandene i systemet. Det enkleste bayesianske nettverket består av 2 noder A og B, og en retningsbestemt pil. Noder uten inngående piler (A) beskrives ved at det oppgis en ubetinget sannsynlighetsfordeling. For noder med inngående piler (B) oppgis derimot sannsynlighetsfordelingen betinget. En pil fra A til B indikerer normalt at A enten forårsaker

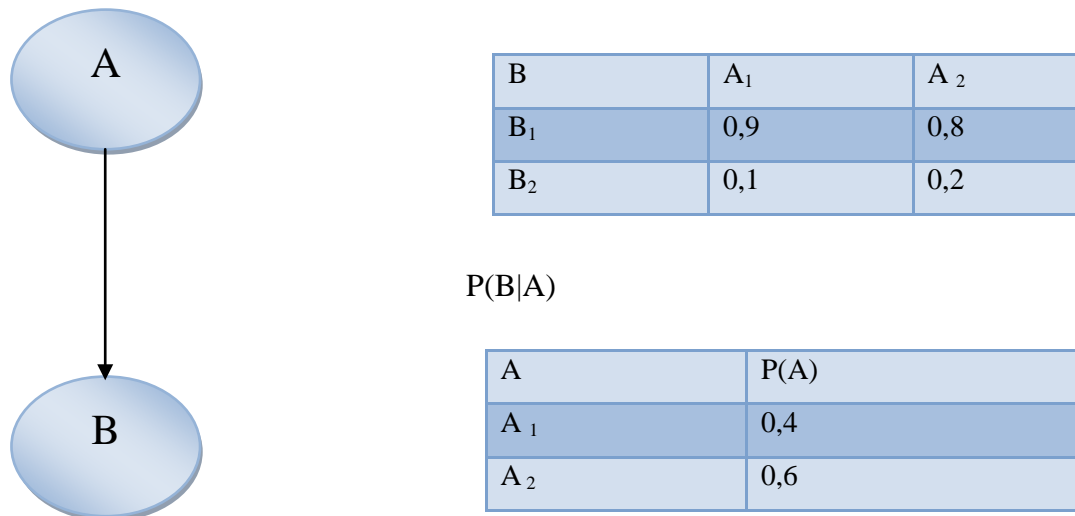
⁷² (Øien & Sklet, 2001)s.59

⁷³ (Johansen, 2011)

⁷⁴ (Øien & Sklet, 2001)

⁷⁵ (Øien & Sklet, 2001)

B, at A delvis forårsaker B, at B er en ufullstendig observasjon av A, at A og B er funksjonelt relatert, eller at A og B er statistisk korrelert⁷⁶. Dette er vist i figur 8.

Figur 8: Eksempel på bayesiansk nettverk,

kilde: FFI Rapport, (Øien & Sklet, 2001)

Bayesiansk nettverk danner et visuelt bilde av relasjonene mellom variabler som er relevant for et problem. På denne måten blir det enklere for ikke-eksperter å sette seg inn i årsakssammenheng, og få en bredere forståelse. Relasjonene i bayesiansk nettverk kan være stokastiske, upresise eller usikre. Verdiene til en node avhenger av hvilken verdi hver av foreldrenodene har og kan ha uttallige kombinasjoner⁷⁷.

Oppsummert kan det bayesianske nettverket forklares med at modellen består både av en kvantitativ del og en kvalitativ del. Dette er også en av styrkene til det bayesianske nettverket, og har medført at modellen har blitt benyttet hyppigere i de senere år. Den kvantitative delen er hvor det tallfestes mellom variablene og danner sannsynlighetstabeller. Bayesiansk nettverk benytter sannsynligheter for å vurdere risiko. Det vil si at dersom det ikke finnes mye data, kan det benyttes estimeringer i stedet for direkte statistisk data.

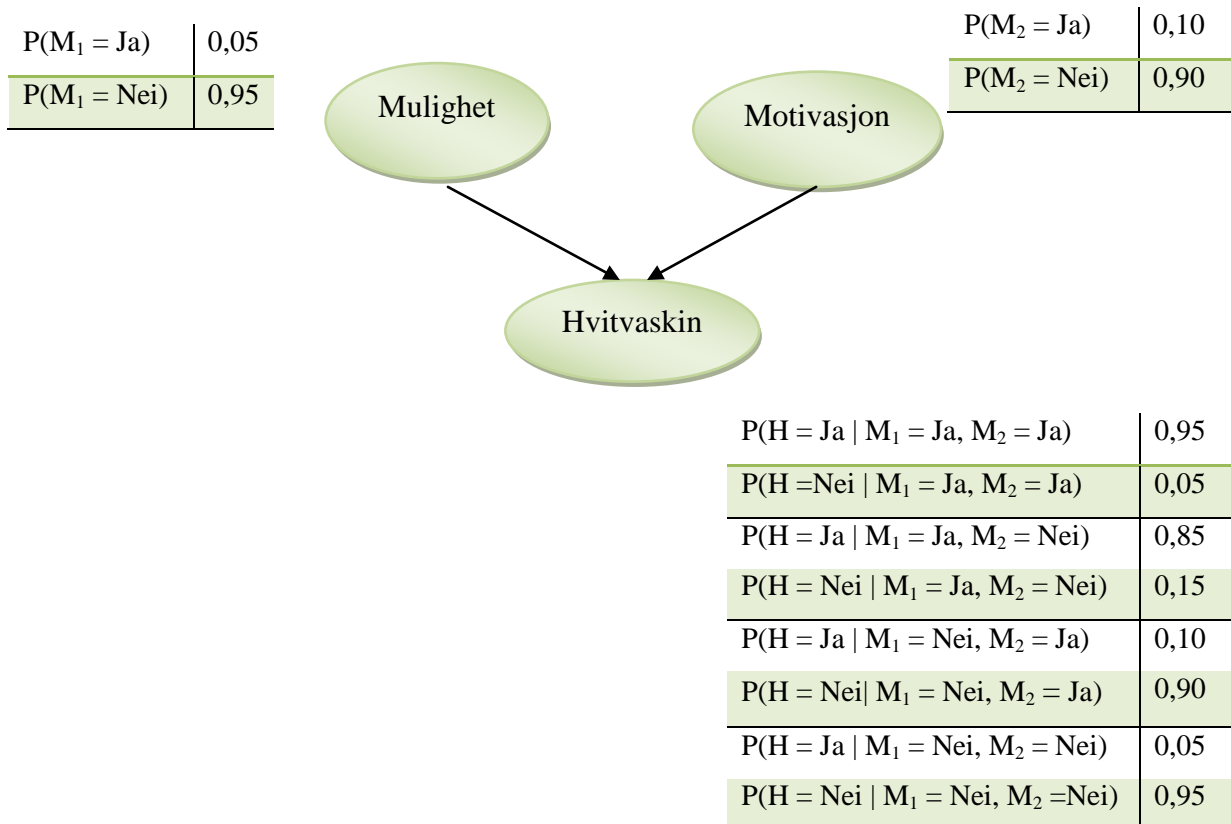
Den kvalitative delen er den delen hvor det illustreres med noder og piler. Denne delen beskriver årsaks- og konsekvenssammenhengende mer metaforisk, og gjør at kunnskapen frembringes på en mer forståelig måte for ikke-eksperter. I denne oppgaven vil den kvalitative delen av det bayesianske nettverket bli benyttet, nettopp for å vise årsakssammenhenger og konsekvenser av hvitvasking.

⁷⁶ (Øien & Sklet, 2001) s. 14

⁷⁷ (Øien & Sklet, 2001)

5.1. Egenprodusert talleksempel av et bayesiansk nettverk

Anta at man har kun to hendelser som kan føre til hvitvasking i samfunnet. Dette er faktorene *mulighet* og *motivasjon*. Dette settes så inn i et bayesiansk nettverk og skaper nodene *mulighet* (M_1) og *motivasjon* (M_2). Begge nodene har mulighet til å påvirke noden hvitvasking. Videre vises de betingede sannsynlighetene til hver av tilstandene for nodene. Av modellen kommer det frem at hver node har mulighetene ja, og nei til å påvirke, med hver sin gitte sannsynlighet. Med alternativet nei, menes det begrenset mulighet for hvitvasking, og skal ikke tolkes dit hend, at det ikke finnes noen mulighet for hvitvasking. Nei, som i ikke mulig overhodet, kan være en ønsketekning, men slik fungerer det ikke i den virkelige verden. Det vil alltid være en viss sannsynlighet og mulighet for hvitvasking i samfunnet. For *hvitvasking* ser vi at sannsynlighetene er avhengige av hvilke tilstand nodene som påvirker er i. Ved å bruke Bayes' teorem kan dermed sannsynlighetene for *hvitvasking* beregnes ut fra hvor sannsynlige tilstandene til de påvirkende nodene er, dersom tilstandene til disse nodene ikke er kjent. Videre indikerer de tykke strekkene etter hver andre linje, i den nederste tabellen, at summene av sannsynlighetene er lik 1.

Figur 9: Eksempel på et Bayesiansk nettverk. Egenprodusert

5.2. Generelt anvendelse av det bayesianske nettverk

Det finnes flere eksempler på hvorfor det bayesianske nettverket blir benyttet til å utføre risikoanalyser. Det bayesianske nettverket har også blitt benyttet innenfor ulike fagområder, og har i den senere tid fått mer oppmerksomhet. Nedenfor er det redegjort for et par eksempler, hvor det er benyttet bayesiansk nettverk. Tilslutt er det beskrevet hvorfor det bayesianske nettverket kan være aktuelt i fremtiden.

5.2.1. Crime risk factor analysis

Roongrasamee Boondao ved Ubon Rajathanee University i Thailand har brukt det bayesianske nett for å modellere kriminalitet i Bangkok. I dette arbeidet ønsket han å finne hvilke spesifikke faktorer som spiller inn på den kriminelle handlingen, mord. Bakgrunnen for analysen var å finne faktorer som myndighetene kan benytte i kampen mot kriminaliteten. Underveis i prosessen kom Boondao frem til disse fem trinnene som skulle til for å kunne ferdigstille det bayesianske nettverket⁷⁸.

Den fem stegs prosessen så slik ut:

1. Identifisering av trekk og mønstre innen kriminalitet.
2. Etablere relasjoner mellom forskjellige faktorer.
3. Fastslå risikonivåer.
4. Gjenkjenning av trekk og mønstre fra data.
5. Forutsi risikofaktorer.

Det første steget i prosessen er identifisering av forskjellige trekk og mønstre innen kriminalitet. Dette skjer i et samarbeid med erfarne etterforskere og eksperter på fagområdet, som kartlegger analyser av kriminalitet som allerede foreligger. Videre i prosessen blir det utviklet årsakssammenhenger mellom faktorene. Hvilke faktorer som påvirker hverandre, og har dette noe med kriminalitetsstatistikken å gjøre? I steg tre blir risiko nivået for hver faktor kartlagt. Dette gjøres på bakgrunn av steg en og to.

Deretter i steg fire blir det utført en analyse med programvareverktøy (Hugin Researcher software) hvor tidligere data blir brukt for å revidere strukturen og sannsynlighetene i nettverket. I det siste steget, altså steg fem blir det ferdige nettverket brukt til å forutsi hvilke

⁷⁸ (Johansen, 2011) s 17

risikofaktorer som har størst sannsynlighet for å påvirke på den kriminelle handlingen, som ble analysert⁷⁹.

Etter å ha brukt det bayesianske nettverk til risikoanalysen, konkluderte Boondao med at det var et velegnet verktøy for analysen. Ved å benytte det bayesianske nettverket oppnådde han resultater som gav oversiktlige og fleksible løsninger, som også har muligheter til å utvide med flere situasjoner om dette er ønskelig⁸⁰. Boondao mente derfor at dette kan være til stor hjelp for myndighetene og kartlegging av risikofaktorer.

5.2.2. Medisinsk diagnostisering

Det bayesianske nettverket har ved flere anledninger blitt benyttet til å utføre medisinsk diagnose. Diagnose er en prosess som går ut på å finne ut hvilke årsaker som er mest sannsynlig, ut i fra et sett med symptomer. Ved Agnieszka Onisko fra Bialystok Technical University i Polen, er det utviklet et system som anslår hvor stor risikoen for om man har fått diagnosen leversykdom. Dette prosjektet kalles HEPAR II og bruker et bayesiansk nett for å utføre diagnosen⁸¹. Dette nettet ble utviklet av både eksperter innen medisin og ingeniører. Modellen ble også validert ut fra klinisk data som var tilgjengelig for domenet⁸². I følge Onisko fikk det bayesianske nettverket svært gode resultater på diagnostiseringen. En test der systemets diagnoser ble testet mot legers diagnosetreffsikkerhet, ble det funnet at HEPAR II var dobbelt så treffsikker, enn legene i gjennomsnitt. HEPAR II ble også sjekket opp mot de best legene, og ble 40 % bedre enn de beste av legene.

En negativ side med bayesianske nett er at det bruker mange numeriske parametre. Dersom det ikke finnes tilgjengelig data, kan det blir vanskelig å beregne disse parametrene, og man opplever dermed ikke et fullstendig funksjonelt system av modellen, skriver Onisko⁸³.

På neste side er det bayesianske nettverket til HEPAR II beskrevet i en forenklet utgave.

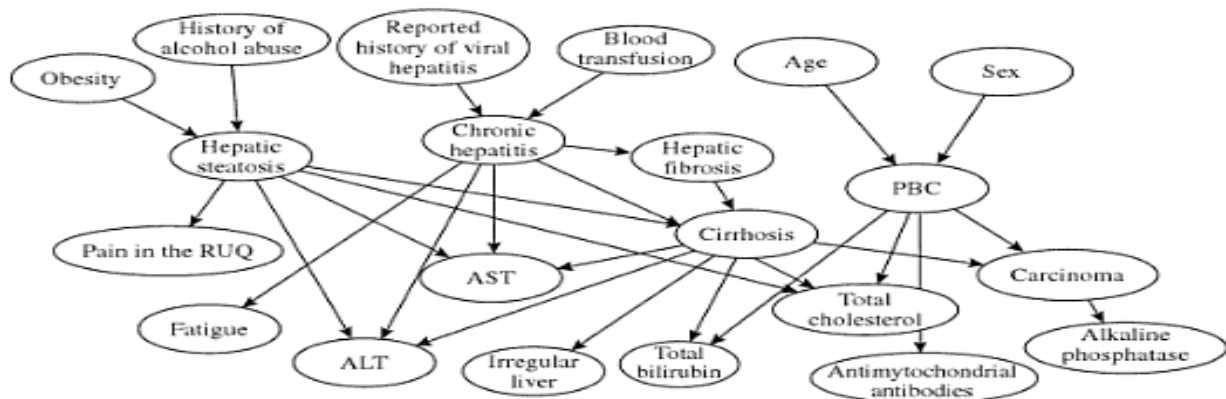
⁷⁹ (BOONDAO, 2008) s 74 -75

⁸⁰ (Johansen, 2011) s 17

⁸¹ (BOONDAO, 2008) s 19

⁸² (Johansen, 2011) s 17

⁸³ (Johansen, 2011) s 17

Figur 10: Forenklet utgave av bayesiansk nettverk til HEPAR II kilde: (BOONDAO, 2008)

5.2.3. Økonomisk kapital for Operasjonell risiko

Fokuset knyttet til styring av operasjonell risiko av finansnæringen, har i senere tid ekspandert. Lovverket regulerer for krav til beregning av regulatorisk kapital for operasjonell risiko. Regulatorisk kapital innebærer at bankene må ha en minimumsbeholdning av kapital for å dekke eventuelle tap som følge av risikoen som bankene utsettes for⁸⁴.

Videre beregner bankene også økonomisk kapital ved hjelp av interne metoder. Dette fungerer som bankens ”bufferkapital”.

Operasjonell risiko defineres slik av kredittilsynet:

Risiko for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser⁸⁵.

Definisjonen omfatter juridisk risiko, men ikke strategisk risiko og omdømmerisiko som må vurderes særskilt. Dette er Basel – komiteens definisjon for operasjonell risiko⁸⁶.

Videre kan økonomisk kapital defineres slik:

⁸⁴ (Rød, 2009)

⁸⁵

http://www.finstilsynet.no/Global/Bank%20og%20Finans/Banker/Tema/Kapitaldekning/Modul_vurdering_operasjonell_risiko.pdf

⁸⁶

http://www.finstilsynet.no/Global/Bank%20og%20Finans/Banker/Tema/Kapitaldekning/Modul_vurdering_operasjonell_risiko.pdf

*Økonomisk kapital, også kalt risikjustert kapital, beskriver hvor mye kapital banken mener den trenger for å dekke den faktiske risikoen banken har påtatt seg*⁸⁷.

De interne metodene for å beregne økonomisk kapital tar lite hensyn til avhengighet, dette kommer av at bankene har for lite kunnskap knyttet til avhengighet mellom hendelser, som igjen er knyttet til operasjonell risiko⁸⁸. Det er på dette området det bayesianske nettverket har i senere tid blitt mer aktuelt. Det bayesianske nettverket tar matematisk hensyn til avhengighet underveis i modellen. Dette fungerer bedre, enn å justere for avhengighet i etterkant, som enkelte andre modeller gjør. Videre inkluderer nettverket matematisk avhengighet mellom hendelser ved å bruke Bayesiansk sannsynlighetsteori, og betinget uavhengighet. I matematiske modeller blir felles påvirkninger uttrykket av korrelasjonskoeffisienter, mens i en Bayesiansk nettverksmodell er korrelasjonseffekten fanget opp gjennom felles påvirkninger. Det er dette som utgjør metodens velegnede egenskaper for å beregne økonomisk kapital mer presist⁸⁹. Som det kommer frem er ikke metoden ferdig utviklet for bruk i banknæringen, men anses som en attraktiv metode i fremtiden.

⁸⁷

http://www.finanstilsynet.no/Global/Bank%20og%20Finans/Banker/Tema/Kapitaldekning/Modul_vurdering_operasjonell_risiko.pdf

⁸⁸ (Rød, 2009)

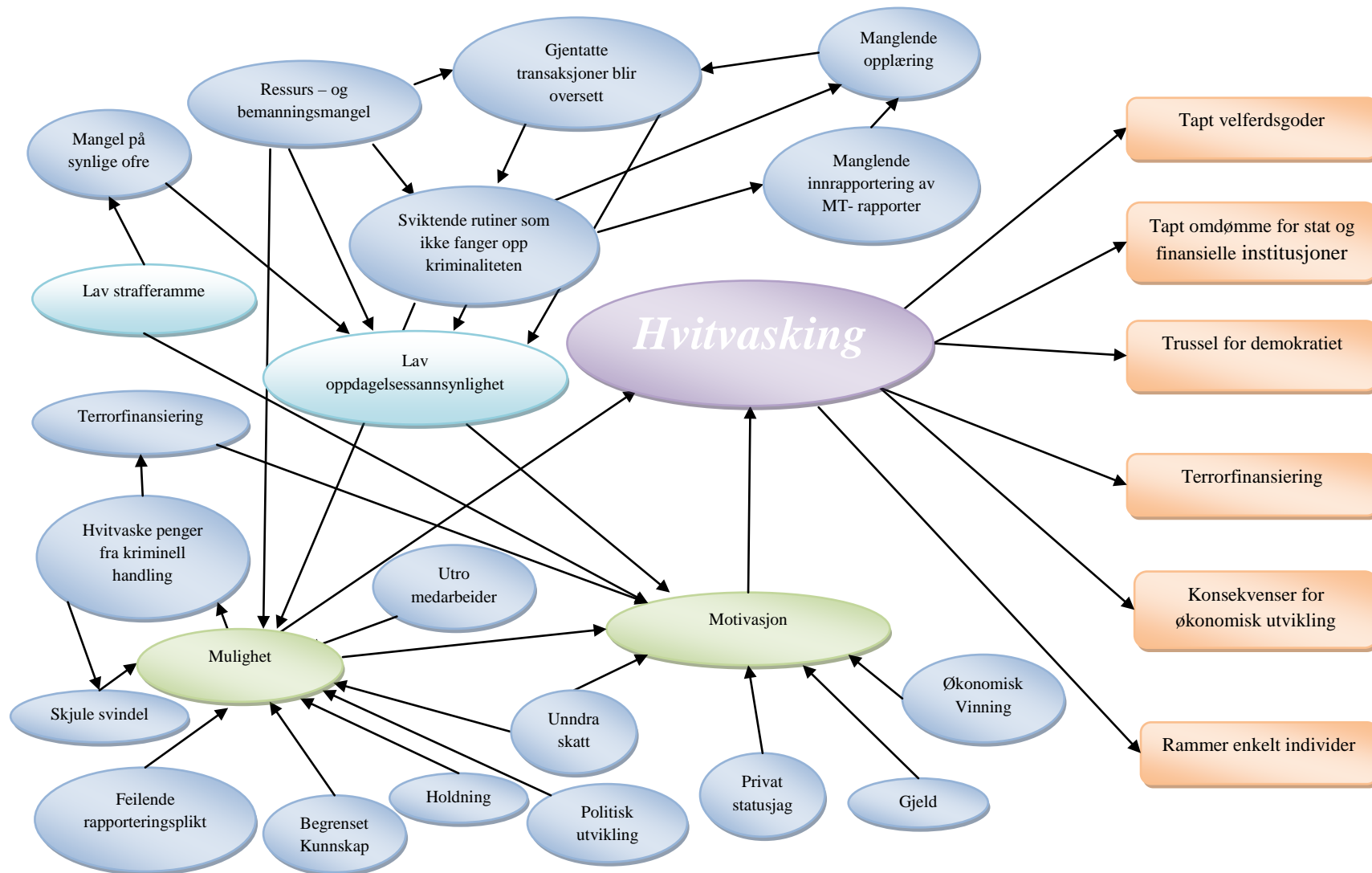
⁸⁹ (Rød, 2009)

6. Konsekvenser og influerende faktorer

Denne delen tar for seg konsekvenser og influerende faktorer vedrørende hvitvasking, og beskrives ved hjelp av et bayesiansk nettverk. Dersom en hadde hatt mulighet til å angi sannsynligheten for at de ulike hendelsene i treet inntreffer, kunne man ved hjelp av denne modellen, beregnet sannsynligheten for at hvitvasking oppstår.

Det bayesianske nettverket visualiserer årsakssammenhengene og konsekvensene av hvitvasking. Nettverket tar utgangspunkt i nodene *motivasjon* og *mulighet*, da det er disse faktorene som er drivkraften og hovedårsaken til hvitvasking. Videre beskriver det bayesianske nettverket hvilke konsekvenser som oppstår ved hvitvasking. Nodene er poengtert med assorterte kulører for lettere å demonstrere årsakssammenhengene, mens konsekvensene er illustrert i rektangler. Pilens retning beskriver hvilken node som influeres av hvilken, og som er hele fundamentet med den kvalitative delen i det bayesianske nettverket.

6.1. Kausale sammenhenger ved hvitvasking, beskrevet med et Bayesiansk nettverk

Figur 11: Bayesiansk nettverk. Egenprodusert

6.2. Utdyping av det bayesianske nettverket

6.2.1. Motivasjon

Den sterkeste faktoren som ligger til grunn for hvitvasking er den individuelle interessen for egen vinning. Det kan være flere årsaker som ligger til grunn og motiverer til lovstridige profittmotiverende handlinger, men den største faktoren som motiverer, er ønsket om økonomisk vinning. Samlebetegnelsen for motivasjon er de faktorer som setter i gang og som styrer atferden⁹⁰. Dette kan tolkes dit hend at så lenge det finnes motivasjon, vil hvitvasking eksistere⁹¹.

6.2.2. Økonomisk vinning

Motivasjonen som driver til hvitvasking er muligheten til å opparbeide en ulovlig økonomisk profitt, og er hele bakgrunnen til hvitvasking. Fristelsen til å kunne bygge seg opp en status, velstand og rikdom raskere enn på lovlig vis, vil for noen være så stor, at tanken på om det er fortjent eller etisk korrekt har liten eller ingen betydning.

6.2.3. Politisk utvikling

Den økonomiske, politiske og sosiale uroen som er i dag, preger EU. Dette kan medføre mindre fokus på etablering av ordninger og avtaler med stater utenfor unionen, fordi fokuset er kun på de interne forholdene. Dette kan få betydning for blant annet norsk justispolitikk og politisamarbeid med andre land⁹².

Tidligere var det kun mulig å overføre penger lovlig gjennom banker og vekslingskontorer, men etter 2010 og nye EUs betalingstjenestedirektiv, har det blitt store endringer innenfor pengeoverføringsmarkedet i Norge. Betalingstjenestedirektivet har åpnet for at pengeoverføringsselskaper kan ha agentnettverk. Dette medfører at små aktører innen varehandel og tjenesteyting har fått muligheten til å tilby pengeoverføringstjenester. Per i dag

⁹⁰ <http://snl.no/motivasjon/psykologi>

⁹¹ Masteroppgave, Hilde Hauglid s 61

⁹² [http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sfde-trusselvurdering_2013-20141/\\$FILE/trusselvurdering_2013-20141.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sfde-trusselvurdering_2013-20141/$FILE/trusselvurdering_2013-20141.pdf) s 12

skaper dette store utfordringer knyttet til antihvitvaskingsarbeidet for aktørene. Med slike tjenester medfører det en mer sårbar mulighet for utnyttelse til hvitvasking⁹³.

I Norge, som i mange andre land, har både innvandring og urbanisering økt. Erfaring fra andre land referer til at en slik kombinasjon kan medføre en utviklingsmulighet for etablering av radikale og ekstreme miljøer. Radikalisering kan føre til en ekspansjon i antallet voldelige ekstremister som kan utføre terrorangrep⁹⁴.

6.2.4. Privat statusjag

I dagens samfunn handler det for mange ikke bare om materielle verdier, men om anerkjennelse, oppmerksomhet og status. Enkeltes interesse for egen vinning, er langt mer viktig enn å spille på lag med resten av samfunnet. Grådighetskultur har ekspandert de senere år, og strevet etter å fremstå som velstående og suksessfull motiverer ofte til uærlige og lovstridige handlinger. Mange har et ønske om å eksponere sin rikdom, og fremstå som fremgangsrike. En velfungerende metode for å oppnå dette raskt, er økonomisk kriminalitet. Fokuset på egenfremgang og status er langt viktigere enn å vurdere om dette er fortjent eller anstendig. Slike handlinger blir lettere akseptert grunnet det ikke finnes noen synlige ofre, som i tradisjonell kriminalitet⁹⁵. Motivasjonen for egen fremgang er større enn risikoen for å bli oppdaget. Slike handlinger blir ofte liberalisert og akseptert, og vil over tid, medføre en allmenn likegyldighet som påvirker de kulturelle normene⁹⁶. Mangel på kunnskap og forståelse for hvem som taper på lovstridige profittmotiverende handlinger, er med på å akseptere rikdom basert på straffbare handlinger i samfunnet. Ved å øke kunnskapen om hvitvasking og å holde holdningskampanjer, vil det kunne øke bevisstheten om skadeomfanget av hvitvasking i samfunnet, og også virke forebyggende. Trusselen om straff er selvfølgelig et virkemiddel som hindrer samfunnsborgere fra å begå kriminelle handlinger. Det er derfor viktig å se helheten i et større perspektiv. Det betyr at politi og påtalemyndighet ikke alene kan bekjempe økonomisk kriminalitet. Fokus på forebyggende arbeid er viktig, men må skje i samarbeid med politi og andre samfunnsaktører. På denne måten kan det

⁹³ØKOKRIM 2013 - 2014 s. 12

⁹⁴ØKOKRIM 2013-2014 s.12

⁹⁵Tendrapport 2008-2009 ØKOKRIM s 8

⁹⁶Tendrapport 2008-2009 ØKOKRIM s 8

skapes gode, forente holdninger og nødvendig uformell sosial kontroll, som sikrer at de etterlevs i størst mulig grad⁹⁷.

6.2.5. Skatteunndragelse

Det finnes uttalige årsaker som frukter til rettsstridige profittmotiverende handlinger, som for eksempel muligheten til å unndra på skatten. Dette kan gjennomføres ved hjelp av ulike metoder. En variant er å oppgi en lavere inntekt enn inntjent, for så å slippe unna noe beskatning. En annen fremgangsmåte er å ta ut formuen rett før årsskifte for så å sette midlene tilbake på konti etter nyttår. Denne metoden benyttes ofte hvis midlene stammer fra kriminelle handlinger og ønsket er å skjule. Som ved for eksempel svartarbeid der motivasjonen er å undra beskatning av inntekt, ved å ikke innrapportere korrekt inntekt. For å forebygge skattebedrageri er det muligheter for å senke terskelen for hva som skal innrapporteres når det gjelder skatte- og avgiftsunndragelse, slik at antall rapporter øker⁹⁸.

6.2.6. Gjeld

En av mange motiver som ligger til grunn for hvitvasking kan være gjeld, og da spesielt gjeld som ikke er opparbeidet hos profesjonelle finansinstitusjoner. Dette kan være spillegjeld eller gjeld grunnet rusavhengighet. Slike situasjoner kan medføre at både privatpersoner og ansatte endrer holdning og adferd. I slike utlånstilfeller brukes ofte utradisjonelle metoder for å oppnå tilbakebetaling av lånene. Ofte benyttes det metoder som truer liv og helse. Dette medfører et enormt press på vedkomne som har gjeld. Under slike omstendigheter er mange ofte villige til å gjøre "hva som helst" for kunne betale tilbake. Dette er ofte ressursvake mennesker, som da ikke finner noen annen utvei enn kriminalitet.

6.2.7. Lav oppdagelsessannsynlighet

Det er flere årsaker til at oppdagelsessannsynligheten er lavere på økonomisk kriminalitet enn på tradisjonell kriminalitet, hvor det finnes et synlig offer. Likevel har fokuset på økonomisk kriminalitet økt de senere år, og det internasjonale samarbeidet som Norge i dag har, har vært en viktig brikke i kampen mot hvitvasking.

⁹⁷ TRENDRAPPORT 2008-2009 ØKOKRIM s.8

⁹⁸ Masteroppgave, Hilde Hauglid s.61

Globalisering med store fremskritt innen både teknologi og Internett gjør kommunikasjon mellom mennesker hurtigere og enklere. Denne utviklingen er ikke kun forbeholdt aktører med ærlige hensikter, men er også med på å åpne for nye arenaer for kriminelle handlinger. Lovbrudd kan gjennomføres raskere og mot flere på samme tid, og pengesporene kan slettes lettere og raskere. Lovbrudd som dette er svært tids- og ressurskrevende å etterforske. Lovbruddet foregår på en global elektronisk arena, samtidig som gjerningspersonene ofte befinner seg i utlandet⁹⁹. Dette medfører at det kreves internasjonalt samarbeid, enorme ressurser og spisskompetanse for å løse slike komplekse saker. Politiet i Norge har begrenset med ressurser, som medfører at det kun etterforskes et fåtall saker. Selv om det ikke er ønskelig må politiet eliminere ut saker, og da brukes det ofte skjønn. Saker som oppfattes som mer alvorlige enn andre, er de sakene som oftest blir etterforsket. Grunnet ressursmangel vil det da bety i praksis, at saker som virker av mindre grov karakter, aldri engang vil bli vurdert av politi og påtalemyndighet. Sakene blir oppført, men med ingen videre etterforskning. Politiet fra sin side, synes dette er uheldig. Det går ikke på engasjement eller vilje, men mangel på tid og ressurser i politiet. En sak kan være alvorlig for en enkeltperson, men blir henlagt av politiet fordi den ikke er alvorlig nok etter deres målestokk. Dette kan skape mistillit i samfunnet, som medføre at tilfeller av hvitvasking aldri engang blir anmeldt, nettopp fordi en har fått følelsen at det ikke nytter likevel.

6.2.8. Lav strafferamme

Det opereres med lavere strafferammer for hvitvasking i Norge i forhold til mange andre land i verden¹⁰⁰. Strafferammen for hvitvasking reguleres av straffeloven § 317. Kort fortalt har grov forsettlig hvitvasking en strafferamme på seks år, simpel forsettlig hvitvasking på tre år og uaktsom hvitvasking på to år¹⁰¹. Norge er et land med velfungerende strukturer og store ressurser i en verden med ellers svært skjev fordeling av goder. Dette gjør Norge til et attraktivt og naturlig mål for kriminelle handlinger. Velferdssystemet er godt utviklet og tillitsbasert, og er derfor sårbart for utnyttelse. De grunnleggende rettssikkerhetsprinsippene, kombinert med relativt lave straffer og forholdsvis god kriminalomsorg, gjør at det er mindre avskrekkende å bli tatt for kriminelle handlinger i Norge, sammenliknet med mange andre land¹⁰². Motivasjonen er enkel å forstå og er en ren nytte/kost kalkulasjon¹⁰³. Den forventede

⁹⁹ TRENDRAPPORT 2008-2009 ØKOKRIM s.7

¹⁰⁰ Masteroppgave, Håvard Sørensen

¹⁰¹ <http://www.okokrim.no/hvitvasking>

¹⁰² <http://www.hvitvasking.no/upload/Trusselvurdering%202011-2012.pdf>

nyttan av lovbruddet vil være høyere ved å gjennomføre lovbruddet i Norge, siden kostnaden av lovbruddet er lavere enn i et land med høyere strafferamme.

6.2.9. Mangel på synlige ofre

Ofrene etter hvitvasking må ses i en større sammenheng, enn bare lovbruddet hvitvasking. Med dette lovbruddet følger det ofte med underliggende voldelig kriminalitet. Dette betyr at hvitvasking ofte har tette koblinger til ”transnasjonal organisert kriminalitet, som narkotikatrafikk, våpensmugling, smugling av kvinner og barn til prostitusjon og hallikvirksomhet, internasjonal terrorisme og korrupsjon, og dette er igjen gjensidige forsterkende fenomener”¹⁰⁴. Hvitvasking skaper et fundament for å opprettholde denne type kriminalitet, og er bindeleddet mellom disse fenomenene i den forstand, at verdiene som genereres stammer fra straffbare handlinger. Dette medfører en forsterket posisjon for de kriminelle. Svarte midler reinvesteres i lovlig virksomhet, som da vil fremstå som lovlig og midlene har da fått innpass i den legale økonomien. Et tett samarbeid mellom myndigheter og næringslivet er viktig for å kunne undergrave økonomisk kriminalitet, og dermed også begrense omfanget av annen organisert kriminalitet¹⁰⁵.

6.2.9. Terrorfinansiering

Hvitvaskingsmetodene blir stadig mer kompliserte og kan ofte knyttes til internasjonal terrorisme, internasjonal organisert kriminalitet og korrupsjon¹⁰⁶. Finansiering av terror ved hjelp av hvitvasking er en økende problemstilling, og anses som svært alvorlig. Det var først etter terrorangrepene mot USA den 11. september 2001 dette medførte radikale endringer i den internasjonale kampen mot terrorisme¹⁰⁷.

Sikkerhetsloven § 3 nr. 5 definerer terrorhandlinger som:

¹⁰³ Masteroppgave, Håvard Sørensen

¹⁰⁴ <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Hvorfor-bekjempe-hvitvasking/>

¹⁰⁵ <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Hvorfor-bekjempe-hvitvasking/>

¹⁰⁶ <http://e24.no/lov-og-rett/hvitvasking-knyttes-ofte-til-terrorfinansiering/20297014>

¹⁰⁷ Rui s.65

"Ulovlig bruk av, eller trussel om bruk av, makt eller vold mot personer eller eiendom, i et forsøk på å legge press på landets myndigheter eller befolkning eller samfunnet for øvrig for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål." Kilde:¹⁰⁸

Umiddelbart etter terrorangrepene utnevnte USA to sentrale tiltak til forebygging og bekjempelse av terror. Det første var bruk av militærmakt og det andre tiltaket var å finne veien direkte til kilden. Strategien som benyttes av terrorister for å finansiere terror, viser seg å være svært lik den metoden som benyttes av organisert kriminalitet til å hvitvaske utbyttet fra rettsstridige handlinger. Metoden går utpå å samle inn og overføre midler ved hjelp av bank og finanssystemer. Denne kunnskapen medførte at hvitvasking ble ansett som et sentralt virkemiddel i kampen mot terror¹⁰⁹. Likevel var det etter at Norge opplevde terrorangrepene den 22. juli 2011, at Norges fokus på terrorfinansiering og hvitvasking økte. Av 22. julkommisjonens rapport, kommer det frem at Politiets sikkerhetstjeneste (PST) har blitt tillagt nye oppgaver og mer ressurser¹¹⁰. Trusselbildet har økt både i Norge og i resten av verden, som igjen medfører en enorme mengde informasjon som flyter fritt verden over, slik den digitale verden utvikler seg. Det internasjonale samarbeidet er derfor en betingelse og en nødvendighet for at loven skal kunne fungere i praksis. Et effektivt samarbeid på kryss av landegrensene er blant de viktigste tiltakene i bekjempelsen mot organisert kriminalitet og terror¹¹¹.

6.3. Mulighet

Som tidligere nevnt vil hvitvasking eksistere så lenge det finnes motivasjon. Den andre årsaksfaktoren for at hvitvasking eksisterer, er mulighet. Slik samfunnet er bygget opp, og motivasjonen som driver til stadig nyutviklede metoder for hvitvasking, vil det aldri være mulig å avskaffe hvitvasking fullstendig. Derimot ved å begrense mulighetene, og øke vanskelighetsgraden for hvitvasking, vil dette gi et tøffere marked for aktørene som ønsker å hvitvaske. Slik kan dette bremse antall nye tilfeller av lovstridige profittmotiverte handlinger.

6.3.1. Utro medarbeidere

Det kan være ulike årsaker til at medarbeidere ønsker å være illojale, og på hvilken måte de praktiser, men motivasjonen er uopphørlig økonomisk gevinst. Komplekse hvitvaskingssaker,

¹⁰⁸ <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Finansiering-av-terrorisme/>

¹⁰⁹ Rui s.66

¹¹⁰ <http://www.22julikommisjonen.no/Rapport>

¹¹¹ Ruis s.66

hvor store utbytter sendes omveier, for å skjule den illegale opprinnelsen. Handlingene gjøres ofte i et samarbeid med ekspertpersonell, stråmenn eller selskaper. Profesjonelle aktører som advokater, revisorer og takstmenn, fungerer som rådgivere for hvordan midlenes opprinnelse skal tilsløres og hvordan disse bør plasseres. Det viser seg å være en økning av utro tjenere i ulike bransjer som både bank, finans, eiendomsmegling og offentlige etater. Mot betaling skjuler ekspertene informasjon eller gir tillatelser på feilaktig grunnlag. Et økende problem som finansnæringen har erkjent, er at kriminelle infiltrerer finansinstitusjoner for å få tilgang til sikkerhetsrutiner, kundeopplysninger og forretningssensitiv informasjon. Dette har oppstått som et økende problem etter at ytre sikring av systemer og verdier ble effektivisert¹¹².

6.3.2. Ressurs- og bemanningsmangel

En stor og alvorlig faktor hos både politi og ØKOKRIM har vært stor ressurs- og bemanningsmangel. Dette har medført en lavere oppdagelsessannsynlighet enn nødvendig. Store komplekse hvitvaskingssaker krever både mye tid og ressurser, noe som igjen fører til at færre tilfeller enn ønsket kan etterforskes. Siden 2009 har regjeringen satset betydelig på økt kompetanse i innsatsen mot økonomisk kriminalitet. Blant annet er ØKOKRIM styrket både i antall ansatte og gjennom store investeringer i et meget avansert system (ASK) for analyser av mistenkelige transaksjoner og annen finansiell etterretning. Det har blitt opparbeidet en landsdekkende standard hvor alle politidistriktene nå har tverrfaglige Økoteam og ordning med bistandsrevisorer. Det er viktig med langsiktig styrking av kompetanse i politiet. Derfor er finansiell etterforskning nå en del av grunnutdannelsen ved Politihøgskolen, samtidig som faget også tilbys som fordypningsfag. I tillegg arrangeres det årlige kurs for etterutdanning, der medlemmer av politidistriktenes Økoteam har prioritet¹¹³.

Selv om mye er forbedret siden 2009, kan ressurser fremdeles være et problem når det gjelder å følge opp de antatt straffbare forholdene, der det er mistanke om at det foregår heleri eller hvitvasking. Flere av politidistriktene påpeker i denne sammenheng, problemer med å kunne følge opp etterretningsrapporter som kommer fra ØKOKRIM om mistenkelige transaksjoner.

Oslo politidistrikt skriver i sin Trendrapport for 2011 at det er en ”utfordring at sporene i hvitvaskingssaker nesten uten unntak leder ut av landet. Uten en sambandstjeneste med

¹¹² <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-7-20102011/4/6.html?id=629182>

¹¹³ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-7-20102011/4.html?id=629163>

kompetanse og muligheter for økonomisk etterforskning i disse landene, blir sakene ofte henlagt uten at bakmennene blir avdekket eller utbyttet inndratt”¹¹⁴.

6.3.3. Begrenset kunnskap

I senere tid har man sett flere tilfeller hvor kriminelle benytter høyt kvalifisert ekspertise innenfor økonomi, regnskap, finans, jus, takstmenn for å tilsløre realitetene. Også bruk av stråmenn og utro tjenere i viktige institusjoner er heller ikke ukjent. Kriminelle finner stadig nye og komplekse metoder for å vanskeliggjøre avdekking og etterforskning av kriminaliteten. Grensekryssende transaksjoner og skatteparadiser benyttes bevisst for å øke kompleksiteten og minske sannsynligheten for å bli oppdaget. Dette stiller store krav til blant annet kompetanse og systemer for å avdekke, og etterforske sakene. Som tidligere nevnt er det kun noen få år siden det ble valgt å satse på et tverrfaglig samarbeid. For å kunne ha mulighet til å følge et pengespor tilbake til dens kriminelle opphav, kreves det spisskompetanse fra finansielle aktører, advokater og etterforskere. Økt innsats her og et tverrfaglig samarbeid kan ha en viktig preventiv effekt og være en brikke i kampen mot organisert kriminalitet¹¹⁵.

6.3.4. Holdning

Lojalitet, sammen med felles verdigrunnlag og normoppfatning, er avgjørende for et velfungerende samfunn. For stor utvanning av dette kan føre til mer kriminalitet.

En viktig faktor i kampen mot hvitvasking er å forebygge og arrangere holdningskampanjer. Dette vil øke bevisstheten og holdinger i samfunnet, og vil medføre en bredere forståelse av hvilke konsekvenser skattekriminalitet og annen økonomisk kriminalitet kan ha for samfunnet. For å fremme dette budskapet kan politi gå sammen i et tverrfagligsamarbeid med andre samfunnsaktører, og fremme budskapet gjennom medier. Eller en kan gå direkte til aktuelle bransjer og interesseorganisasjoner¹¹⁶. Gjennom slike kampanjer vil kunnskap om økonomisk kriminalitet øke, og samfunnet vil stå tettere sammen i kampen mot økonomisk kriminalitet.

¹¹⁴<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-7-20102011/4/6.html?id=629182>

¹¹⁵ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-7-20102011/4.html?id=629163>

¹¹⁶ <http://www.hvitvasking.no/upload/Trusselvurdering%202011-2012.pdf> s 37

6.3.5. Sviktende rutiner som ikke fanger opp kriminaliteten

Hvitvaskingsregelverket og innrapporteringsplikten er komplisert, og mange ansatte er kanskje ikke tilstrekkelig opplært. Dette kan medføre svikt i innrapporteringen av mistenksomme rapporter som ØKOKRIM er avhengig av for å kunne avdekke hvitvasking. Dette kan føre til at blant annet identitetskontroll feiler, da særlig i forhold til bedrifter og reelle rettighetshavere. Gjentatte store transaksjoner som ikke rapporteres, kommer derfor ikke inn i systemet slik loven krever¹¹⁷. Opplysninger og viktig informasjon kan gå tapt, dersom opplysninger ikke blir oppbevart og anvendt slik som foreskrevet i regelverket. Dette medfører at man mister grunnlag for å kunne følge opp en mistenkelig kunde¹¹⁸.

6.3.6. Manglende innrapportering av MT- rapporter

Som tidligere nevnt er innrapportering av MT- rapporter svært viktig for ØKOKRIM, siden det er gjennom disse rapportene grunnlaget for en sak dannes. Dersom det fattes en mistanke om et straffbart forhold, er det derfor svært viktig at den rapporteringspliktige tar det alvorlig. En MT- rapport er ingen anmeldelse, men har som formål å gjøre det enklere for ØKOKRIM å avdekke profittmotivert kriminalitet, og hindre at finansinstitusjoner og andre rapporteringspliktige misbrukes i hvitvaskingssammenheng¹¹⁹.

I henhold til Hvitvaskingsloven § 28 straffes det med bøter eller under særlig skjerpene omstendigheter ved manglende innrapportering, kan fengsel inntil 1 år anvendes¹²⁰. Med dette forstås det at det er viktigere å sende en gang for mye, enn en gang for lite.

Omfanget og innholdet i MT- rapportene varierer ofte mellom de ulike rapporteringspliktige gruppene. En MT- rapport fra en virksomhet for betalingsformidling omhandler ofte ikke mer enn én person og én transaksjon, men til gjengjeld rapporteres disse ofte. Derimot MT- rapport fra en revisor er ofte langt mer omfattende og inneholder gjerne informasjon om flere personer og mange transaksjoner. Det er derfor naturlig at antallet MT- rapporter fra de ulike gruppene varierer veldig¹²¹.

¹¹⁷ Masteroppgave, Sørensen, Håvard s 78

¹¹⁸ Masteroppgave, Sørensen, Håvard s 79

¹¹⁹ <http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-Okokrim/Nar-skal-det-rapporteres/>

¹²⁰ <http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-Okokrim/Straff-for-manglende-rapportering/>

¹²¹ Masteroppgave, Sørensen, Håvard

6.3.7. Manglende opplæring

Ved implementering av nytt system kreves det både kompetanse, engasjement og innsatsvilje fra ansatte. I henhold til Hvitvaskingsloven § 23 kommer det frem hvilket ansvar både ledelse og ansatte har som rapporteringspliktige. I tredje ledd kommer det frem at ”rapporteringspliktige skal treffe nødvendige tiltak for å sikre at ansatte og andre personer som utfører oppgaver på vegne av den rapporteringspliktige...”. Det er derfor svært avgjørende at det blir gitt god opplæring og kompetanse, slik at loven blir tilfredsstillende fulgt. I for eksempel en finansinstitusjon er kundebehandlerne svært viktig i kampen mot hvitvasking, fordi det er disse som rapporterer inn mistenkelige transaksjoner. Videre pliktes kundebehandlere å være med på risikoklassifisering av kundeportefølje og den løpende kundeoppfølgingen. Det er i denne gruppen anti- money laundering (AML) strategien må implementeres, for at den skal ha ønsket effekt¹²². Dette reguleres av hvitvaskingslovens § 5 *Risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging*.

6.3.8. Skjule svindel

Fundamentet for hvitvasking er å finne ulike metoder å tilsløre opphavet til ulovlige midler, slik at midlene deretter kan føres inn i den legale økonomien. Som tidligere nevnt benyttes det utallige metoder. Slik lovverket er bygget opp i dag ligger bevisbyrden hos politiet. Dette betyr at politiet må bevise at midlene stammer fra kriminelle handlinger. Et viktig bevismateriale er nettopp muligheten til å finne tilbake til valørens kriminelle utspring, og er svært viktig for etterforskningen. Uten bevis for at midlene stammer fra straffbare handlinger vil det ikke bli åpnet straffesak, og kriminelle slipper straff.

6.4. Konsekvenser av hvitvasking

Konsekvensene av hvitvasking er mange og svært alvorlige og rammer hele samfunnet. Slike lovbrudd truer en sunn økonomi og er konkurranse vridende. Hvitvasking og annen organisert kriminalitet er derfor svært viktig å bekjempe, ikke kun fordi dette tynger trusselbildet i samfunnet, men også slik at den økonomiske utviklingen ikke svekkes.

6.4.1. Tapt velferdsgoder

Samfunnet i Norge er bygget opp på tillit, etiske normer og rettferdige regler. Når økonomisk kriminalitet velges og gjennomføres, er dette skadevirkende for samfunnet på flere måter.

¹²² Masteroppg, Hauglid, Hilde s 45

Velferdsstaten finansieres ved hjelp av skatter og avgifter, og når kriminelle velger å unndra midler fra staten, er dette midler som ellers hadde kommet samfunnet til gode. Skatte- og avgiftskriminalitet er eksempler på økonomisk kriminalitet som berører akkurat dette. En videre konsekvens av dette kan medføre at bransjer kriminaliseres ved at hvite aktører utkonkurreres av de kriminelle. Ved ulovlig fiske kan kriminelle aktørers overbeskatning true en forsvarlig forvaltning av fiskeriressursene, og i verste fall medføre en kollaps i bestanden. Brudd på sikkerhetsregler for å øke profitten, kan resultere i store og alvorlige ulykker, som igjen medfører store kostnader for samfunnet i form av erstatningskrav¹²³.

6.4.2. Tapte omdømme for stat og finansielle institusjoner

Hvitvasking kan være en trussel mot lovlige virksomheter og finansielle institusjoner, nettopp fordi de er avhengige av tillit for å kunne fungere. I hvitvaskingssammenheng er derfor finansmarkedet svært sårbart, og et viktig omdømme kan raskt bli skadet ved gale avgjørelser. Finansmarkedet har over mange år bygget opp et stabilt og ærlig renommé, om at markedet fungerer innenfor rammene av høye profesjonelle, rettslige og etiske standarder. Involveres virksomheten i hvitvasking, enten i form av at ansatte har latt seg bestikke, eller ved at virksomheten ikke har stilt spørsmål ved midlenes opphav, skader dette både den enkelte virksomhet og bransjens omdømme. Bekjempelse av hvitvasking bidrar dermed til å beskytte virksomheten mot å bli misbrukt av kriminelle. Ved å ha gode rutiner for risikohåndtering vernes også virksomhetens ansatte¹²⁴.

6.4.3. Terrorfinansiering

Konsekvenser av hvitvasking skaper mulighet for finansiering av terror. Dette er et svært alvorlig samfunnsproblem som påvirker hele samfunnet. Når det rettes trussel mot et helt samfunn, kan dette medfører ringvirkninger i form av svekket tillit og tro på myndigheter. Dersom et samfunn mister tillit til myndighet, kan det medføre en kollektiv frykt. Som igjen kan medføre at befolkningen selv ønsker å verne rundt sine egne, og kan skape ukontrollerte og farlige situasjoner. Dersom det aktivt jobbes mot å avdekke og bekjempe hvitvasking, vil det igjen bidra til økt forebygging og bekjempelse av terrorvirksomhet. Dette er en av de største motivasjonsfaktorene i kampen mot organisert kriminalitet, og da spesielt hvitvasking.

¹²³ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-7-20102011/4.html?id=629163>

¹²⁴ <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Hvorfor-bekjempe-hvitvasking/>

6.4.4. Trussel for demokratiet

Ved en ekspansjon i økonomisk kriminalitet kan det frembringes en signaleffekt i samfunnet, som uttrykker en antakelse om at lovstridige profittmotiverte handlinger lettere aksepteres. Dette kan forårsake at flere opptrer uærlig, noe som vil føre til enda større tap for staten. Består et samfunn av flere uærlige aktører enn ærlige vil velferdsstaten til slutt kollapse, samtidig som det vil virke konkurransevridende. Består et samfunn av flere uærlige enn ærlige aktører, vill myndigheten miste oversikten og til slutt kontrollen over samfunnet. De kriminelle kan da opparbeide seg så mye makt, som de er villig til å benytte for kun sitt eget beste.

6.4.5. Konsekvenser for økonomisk utvikling

Aktører som driver med hvitvasking utnytter ujevn regulering av handels- og finansinstitusjoner på tvers av landegrensener. Enorme pengesummer kan i løpet av sekunder flyttes til skatteparadiser eller finansinstitusjoner som tilbyr anonyme kundeforhold, kun ved hjelp av noen tastetrykk. Land som fører en annen finanskultur enn Norge gjør det svært vanskelig for myndigheten å spore pengene tilbake til opprinnelig opphav. En bærekraftig økonomisk utvikling er fullstendig avhengig av et sunt og ærlig forretningsmiljø. En nødvendighet og en betingelse for dette, innebærer at ulike lands finanssektor ikke taper kontrollen til de kriminelle. Den legale økonomien er bygget opp på rettferdige spilleregler, og ved hvitvasking vil hele den legale økonomien bli motarbeidet, og bidra til forstyrrelser i internasjonale kapitalstrømmer, og skape usikkerhet for stabiliteten i finanssystemet¹²⁵. Når bedrifter blir motarbeidet av virksomheter som ikke spiller med rettferdige spilleregler, vil dette som nevnt være konkurransevridende. Dette betyr at virksomheter innenfor den kriminelle sektoren vil kunne opparbeide seg konkurransefortrinn, som gjør at de kan levere varer og tjenester til en lavere pris, enn bedrifter i den legale sektoren. Bedrifter i den legale sektoren operer med skatter og avgifter som er fastsatt av staten, og har derfor ikke mulighet til å konkurrere mot unormalt lave priser. Over en lengre periode kan dette medføre konkurser i den legale sektoren, som vil styrke oppunder den kriminelle sektoren. På denne måten taper staten skatter og avgifter, som ellers ville vært med på å styrke velferdsstaten.

¹²⁵ <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Hvorfor-bekjempe-hvitvasking/>

6.4.6. Påvirker enkeltindivider

Som oftest har ikke hvitvasking synlige ofre, men det er ikke dermed slik at det da ikke finnes ofre. Hvitvasking påvirker hele samfunnet og må derfor bli sett i et større perspektiv. Konsekvensene som forårsakes av svartøkonomi rammer enkeltpersoner indirekte. Ringvirkninger av lovstridige profittmotiverte handlinger medfører blant annet til reduserte skatteinntekter og svekker statens evne til å ha kontroll over økonomien. Det er skattebetalerne som derfor til slutt er ofrene ved hvitvasking. Pengene havner i kriminelle hender og bryter ned velferdsstatens grunnmur, samtidig som folks rettsoppfatning blir svekket¹²⁶.

6.5. Oppsummering av det Bayesianske nettverket

Hensikten med det bayesianske nettverket er å kunne lettere konstruere et bilde av hvilke årsaker og konsekvenser som rammes av hvitvasking. Som det kommer frem av nettverket er det nodene *motivasjon* og *mulighet* som er den direkte drivkraften bak hvitvasking. Dette kan tolkes dit hend at risikoen for hvitvasking kan reduseres ved å begrense muligheten for hvitvasking. Dette er ingen enkel oppgave, og er kun mulig å gjennomføre ved et tverrfaglig og tett samarbeid mellom rapporteringspliktige og myndigheter. Selv om fokuset på tverrfaglig samarbeid har økt de siste årene, finnes det fremdeles noen svakheter. Og den største svakheten er den store ressursmangelen. Dette gjelder for ressursene tid og personell, både i privat- og statligsektor. Dette kan fremstå som små og lite alvorlige enkelt hendelser, men kan resultere i komplekse og alvorlige lovbrudd i det store bildet. Handels- og finansinstitusjoner som ikke innrapporterer slik loven krever, eller ressursmangel hos etterforskningsteamene, kan bidra til at kriminelle ikke blir straffet. Videre vil signaleffekten som da blir sendt ut, føre til at synet på økonomisk kriminalitet blir liberalisert.

Slik mennesket og samfunnet er bygget opp vil aldri motivasjonen for egen selvoppnåelse forsvinne. Ved å ta snarveier utenfor lovverket, kan det opparbeides rikdom raskere enn på lovlig vis. Dette medfører at motivasjon er den andre sterkeste faktoren for hvitvasking. Motivasjonen for egenvinning vil ikke være mulig å fjerne fra et menneske. Men det er mulig å øke forståelse for hvordan velferdsøkonomien er bygget opp. Og på den måten å øke bevisstheten rundt hvilke konsekvenser hvitvasking og annen økonomisk kriminalitet svekker økonomien i landet.

¹²⁶ <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Hvorfor-bekjempe-hvitvasking/>

Konsekvensene av hvitvasking er mange og alvorlige. Det er med disse en forstår hvordan hvitvasking forårsaker et samfunn. Som tidligere nevnt må en se hvitvasking i et større perspektiv, for å forstå det virkelige skadeomfanget som følger. Ved at samfunnet tillater kriminelle til å opparbeide seg rikdom, tillater man kriminelle også å øke muligheten til makt. Når kriminelle opparbeider seg for stor makt i et samfunn, vil dette skade trusselbildet og trygghetsfølelsen til befolkningen. Dette finnes det flere eksempler på, og i Norge ligger 22. Juli 2011 friskt i minne. Denne hendelsen representerer hva som virkelig kan skje, hvis kriminelle tar seg til rette og påberoper seg selv for mye makt.

Så lenge det finnes mulighet, vil det alltid finnes motivasjon og hvitvasking vil eksistere. Snur man derimot vinklingen til; så lenge det finnes motivasjon vil det også finnes mulighet til hvitvasking. Forstår man at dette ikke gir den samme mening. Poenget er at det finnes ikke bare en faktor eller bare ett svar. Hvitvasking er kompleks og man må ha forståelse av hele bildet, for forstå hvorfor hvitvasking skjer. Derifra må en forstå hvordan hvitvasking kan bekjempes. Ut i fra dette nettverket ser man at den største risikofaktoren for at hvitvasking skjer, er nettopp fordi det finnes mulighet.

7. Risikovurdering av hvitvaskig i samfunnet

Som det kommer frem av det bayesianske nettverket påfører hvitvasking skader på samfunnet. Det kan være tap rettet mot velferdsstaten, eller det kan være direkte trusler mot demokrati og samfunn gjennom terrorvirksomhet. ØKOKRIM har utarbeidet en risikomodell hvor kriminalitetsformer blir vurdert opp mot indikatorer som belyser sannsynligheten for at kriminalitet forekommer, og konsekvensene av de kriminelle handlingene. Hensikten med denne modellen er å vurdere hvilken risiko økonomisk kriminalitet utgjør for samfunnet. Jeg har valgt å trekke frem heleri og hvitvasking, siden metodeformene regnes som svært nærliggende, og det er dette som er mest relevant for denne oppgaven. Som vedlegg finnes de resterende formene for økonomisk kriminalitet.

7.1. Risikomodellen

Risikomodellen er en indikatorbasert metodikk som er ment å gi kunnskapsgrunnlag for prioriteringer, målutvelgelse, strategivalg og ressursinnsats¹²⁷. Modellen skal bidra til å foreta helhetsvurderinger og øke objektiviteten og gjennomsiktigheten når vurderinger tas.

Opprinnelig består modellen av to akser – en for sannsynlighet og en for konsekvens. I dette kapitlet har jeg valgt å lage to modeller, en for sannsynlighet og en for konsekvens. Jeg valgte å produsere modellen om til to, for og lettere få en oversikt over analysen. Hver av modellene består av fire indikatorer, videre deles indikatorene inn i tre kategorier. Disse forhåndsdefinerte kategoriene beskriver utviklingen som økende/stor, middels/moderat eller synkende/liten¹²⁸.

7.1.1. Måling av sannsynlighetens med fire indikatorer:

- Den første indikatoren beskriver forventet kriminalitetsutvikling – kriminalstatistikk, etterretningsinformasjon, mørketallsundersøkelser av hvitvasking og heleri.
- Den andre indikatoren uttrykker potensielle lovbrøttere. Hvor mange aktører kan være villige til å begå hvitvasking og heleri?
- Videre tar modellen for seg oppdagelsessannsynligheten. Hvor lett det er å begå kriminelle handlinger innefor hvitvasking og heleri.

¹²⁷ 2013-2014 s 22

¹²⁸ 2013-2014 s 22

- Den fjerde og siste indikatoren beskriver oversikten til myndighetene. Hvor stor kontroll har myndigheten over kriminaliteten, og i dette tilfellet, hvor stor kontroll har myndigheter over hvitvasking og heleri?¹²⁹.

For alle fire indikatorene går skalaen fra 1 til 3, og 1 beskriver lav sannsynlighet, mens 3 indikerer for høy sannsynlighet.

7.1.2. Måling av risiko og konsekvensens med fire indikatorer:

Denne modellen beskriver i hvor stor grad økonomisk kriminalitet påvirker samfunnet. I likhet med sannsynlighetsmodellen går skalaen også her fra 1 til 3. Hvor 1 indikerer liten risiko og 3 beskriver stor risiko for samfunnet.

- Den første indikatoren indikerer trussel mot liv og helse. Har kriminaliteten direkte konsekvens for mennesker i samfunnet?
- Den andre indikatoren beskriver trusler direkte rettet mot samfunnet. Hvilken trussel utgjør kriminaliteten for grunnleggende samfunnsstrukturer som demokratiet, velferdsstaten og naturen?
- Indikator nummer tre uttrykker samfunnets økonomiske tap. Hvor stor skade gjør den økonomiske kriminaliteten på samfunnet?
- Den fjerde og siste indikatoren tar for seg trusler mot allmenn moraloppfatning. I den forstand om kriminaliteten vil skape en smitteeffekt om kriminaliteten ikke bekjempes. Og om den vil på lang sikt føre til normerosjon?¹³⁰.

Som all empiriske erfaringer kan heller ikke disse modellene regnes som sikkert vitenskap. Men dette gir likevel et bedre kunnskapsgrunnlag enn manglende systematiske vurderinger.

7.2. Økonomisk kriminalitet

Den økonomiske kriminaliteten står for kun en liten del av all kriminalitet som blir registrert. Likevel står den økonomiske kriminaliteten for betydelige beløp, som det kommer frem av neste kapittel. Kriminalitetsformen er en alvorlig trussel mot samfunnet, som enkelt personer og som strukturer i næringslivet. Den mest alvorligste, er den trusselen økonomisk kriminalitet i ytterst konsekvens kan utgjøre mot samfunnsstrukturen, som er velferdsstaten

¹²⁹Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s 22

¹³⁰ Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s 22

og demokratiet¹³¹. Norge er et rikt land med gode velferdsordninger, som ofte er basert på tillit¹³². For noen kan det være svært fristende å utnytte systemet. Jaget etter sosial aksept og egenfortjeneste, er for noen viktigere enn å følge normer og regler i samfunnet. Dette skaper utfordringer for både myndigheter og samfunn.

7.2.1. Risikovurdering for hvitvasking og heleri

Som tidligere skrevet finnes det en rekke metoder for hvitvasking og heleri, og for å minske risikoen for å bli oppdaget kreves det flere aktører som deltar i prosessen¹³³. Dette er en av grunnene til at det kan være svært ressurskrevende å finne tilbake til pengenes opphav. Økonomisk kriminalitet som hvitvasking og heleri er ikke av de sakene som har høyest antall registrerte saker i året. Likevel er det snakk om betydelige løp. Valutasmugling er en metode som ofte blir benyttet for å hvitvaske midler inn i den legale økonomien.

I 2011 beslagla Tollvesenet kontanter for over 56 millioner norske kroner på veg ut eller inn av landet, noe som antas å være bare en liten del av det som smugles. Overslag tilsier at det blir smuglet kontanter for over 1,5 milliarder kroner i året. Dette inntrykket forsterkes av at det årlig returneres norske kontanter fra utenlandske banker for mellom åtte og tolv milliarder som det ikke kan gjøres rede for. Tidligere har kontanter som skulle smugles ut av landet, i stor grad blitt vekslet til euro. Nå synes det som at kontanter oftere smugles ut som norske kroner, for deretter å veksles i utlandet. Det veksles særlig mye norske kroner i de baltiske landene¹³⁴.

Dette indikerer at det er snakk om enorme beløper, som er vanskelig å forstå hvilke konsekvenser som virkelig følger. Nedenfor er det gjort en sannsynlighets- og konsekvensanalyse som skal beskrive risikoen av hvitvasking og heleri.

7.3. Sannsynlighetsverdien for hvitvasking og heleri

Nedenfor er det gjort en analyse for sannsynligheten av forventet kriminalitetsutvikling av potensielle lovbrøttere, oppdagelsessannsynlighet og kunnskap om kriminalitetsområdet. Som

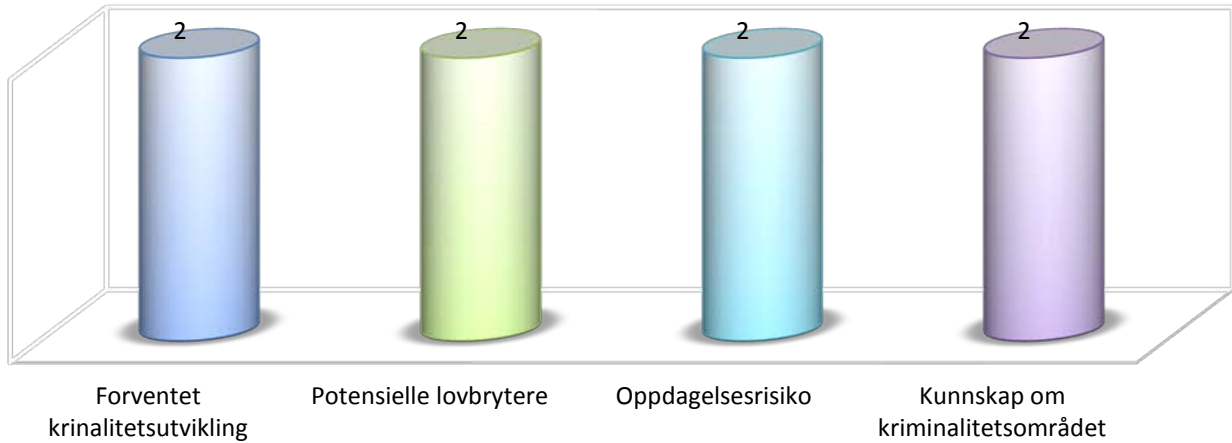
¹³¹ Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s 22-23

¹³² Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s 22

¹³³ Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s 26

¹³⁴ Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s 27

det kommer frem av modellen ligger sannsynlighetsverdien på 2 for alle indikatorene, og dette gir en total sannsynlighetsverdi på 8 av 12. Som tidligere beskrevet går skalaen fra 1 til 3.

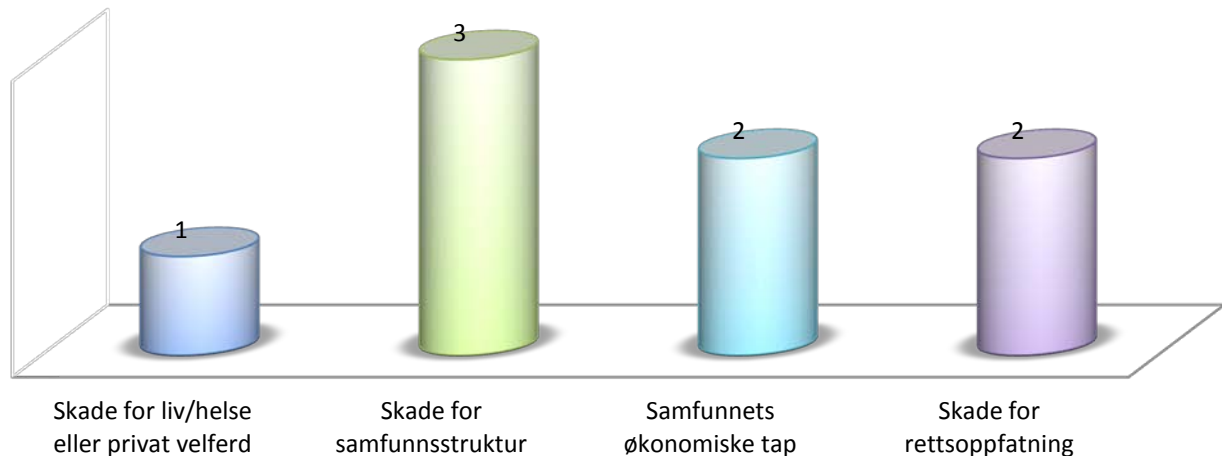

Figur 12: Sannsynlighetsverdi for hvitvasking og heleri. Egenprodusert

Den første søylen i modellen beskriver den forventede kriminalitetsutviklingen for hvitvasking og heleri. Denne indikatoren har fått sannsynlighetsverdi 2. Ut i fra statistikk, etterretningsinformasjon og mørketallsundersøkelser har analysen kommet frem til at forventet kriminalitetsutvikling vil holde seg på samme nivå. Den andre søylen indikerer potensielle lovbytere og hvilke posisjon eller kompetanse som kan forventes av de kriminelle. Sannsynlighetsverdien her er gitt til 2. I dette tilfellet betyr dette at det forventes et middels antall kriminelle med kompetanse. Som det har kommet frem tidligere foregår hvitvasking ofte i et samarbeid mellom fagpersoner som revisorer, meglere og advokater og personer uten noen spesiell kompetanse. Skattekriminalitet er kriminalitet hvor det forventes et større antall kriminelle med kompetanse. Når det gjelder søyle nummer tre, er hensikten å beskrive oppdagessannsynligheten og sosialkontroll. Altså muligheten for å begå kriminalitet som hvitvasking og heleri. Sannsynlighetsverdien er her også gitt til 2. Dette beskriver at det er gitt en viss oppdagelsesrisiko. Myndighetene har begrenset med ressurser og kan derfor ikke etterforske like mange saker som ønsket. Verdipapirkriminalitet er økonomisk kriminalitet som fremstår som lavest oppdagessannsynlighet. Den siste søylen er en indikasjon på ØKOKRIM og kontrollmyndigheters kunnskap på kriminalitetsområdet. Kontrollmyndigheter regnes som blant annet de kontrollpliktige. Denne verdien ligger også midt på treet og er gitt til 2. Dette gir et uttrykk på at myndighetene ikke har kontroll på kriminalitetsområdet over hvitvasking og heleri.

7.4. Konsekvenser av hvitvasking og heleri

Nedenfor er det en analyse for konsekvensverdien av skade for liv og helse eller privat velferd, skade for samfunnsstrukturen, samfunnets økonomiske tap og skade for rettsoppfatning. Som det kommer frem av modellen beregnes hvitvasking og heleri til en samlet risikoverdi på 8 av 12. Dette kommer man frem til ved å legge sammen de fire risikoverdiene i modellen.

Figur 13: Konsekvensverdiene av heleri og hvitvasking. Egenprodusert

Den første søylen i modellen indikerer trusler for liv og helse eller privat velferd ved kriminaliteten hvitvasking og heleri. Denne risikoen er målt til 1, som betyr at risikoen for liv og helse eller privat velferd ved hvitvasking er satt til det laveste nivået. Dette er fordi ved hvitvasking og heleri finnes det sjeldent enkelt individer som offer. Videre vil verken hvitvasking eller heleri svekke den private velferden direkte. Søylen nummer to beskriver hvilken trussel hvitvasking og heleri har for grunnleggende samfunnsstruktur. Denne verdien er satt til 3 som er den høyeste konsekvensverdien. Dette betyr at konsekvenser av hvitvasking og heleri kan medvirke til betydelige skader på samfunnsstruktur. Som det ble nevnt over, regnes heleri og hvitvasking som offerløs kriminalitet. Derimot for samfunnsstrukturen som demokrati og velferd har den stor skadevirkning. Økonomisk kriminalitet som dette påvirker fellesskapet og bidrar til å svekke velferdsstaten. Den tredje søylen har som hensikt å vurdere risikoen for samfunnets økonomiske tap. Denne konsekvensverdien er satt til 2, og beskriver derfor moderate tap ved kriminalitet som heleri og hvitvasking. Likevel regnes tapene opp mot flere milliarder kroner ved denne type

kriminalitet, men blir ansett som moderate i forhold til skattekriminalitet og avgiftskriminalitet. Konsekvensverdien der er satt til 3 i begge tilfellene, og medvirker til enorme tap for samfunnet. Den siste søylen indikerer trusselen mot allmenn moraloppfatning. Denne konsekvensverdi er satt til 2 for heleri og hvitvasking. Dette beskriver en moderat smitteeffekt ved denne kriminaliteten. Videre beskriver den også en moderat smitteeffekt på borgeres normoppfatning. Dette kan forklares med at hvitvasking og heleri kan ha større smitteeffekt i ulike miljø. Smitteeffekten kan påvirke mer i et kriminelt miljø enn i et legalt miljø.

7.5. Samlet risikovurdering for hvitvasking og heleri

For å kunne si noen om hvor på ØKOKRIM sin risikoskala hvitvasking og heleri befinner seg, må det tas en helhetlig vurdering. Denne vurderingen gjøres ved at man tar produktet av sannsynlighetsverdien og konsekvensverdien. Dette gjør at risikoen for hvitvasking og heleri får en verdi på 64. Ved å se på den samlede risikoverdien for hvitvasking og heleri ser man ut i fra ØKORIM sin risikoskala, at den karakteriseres som høy. Som det kommer frem av modellen nedenfor, skilles det mellom lav, middels, høy og svært høy risiko. Ut i fra denne risikoanalysen kan det konkludere med at hvitvasking og heleri har ikke like store konsekvenser for enkeltindivider, slik det har for samfunnet. Det er samfunnet og fellesskapet som lider under denne type økonomisk kriminalitet. Dette forsterker konklusjonen og funnene fra det foregående kapittelet.

Skattekriminalitet	9	10	90
Korrupsjon	8	11	88
Avgiftskriminalitet	9	9	81
Arbeidsmiljøkriminalitet	9	9	81
Trygdebedragerer	8	10	80
Forurensningskriminalitet	8	10	80
Naturkriminalitet inkl fiskerikriminalitet	8	9	72
Verdipapirkriminalitet	8	8	64
Heleri og hvitvasking	8	8	64
Subsidiekriminalitet	8	7	56
Bedrageri	7	8	56
Piratkopierte produkter / varem.forfalskning	8	7	56
Konkurranseskriminalitet	7	7	49
Kunst- og kulturkriminalitet	8	6	48
Konkurskriminalitet	6	7	42
Øk. utroskap/underslag	8	5	40

RISIKOSKALA

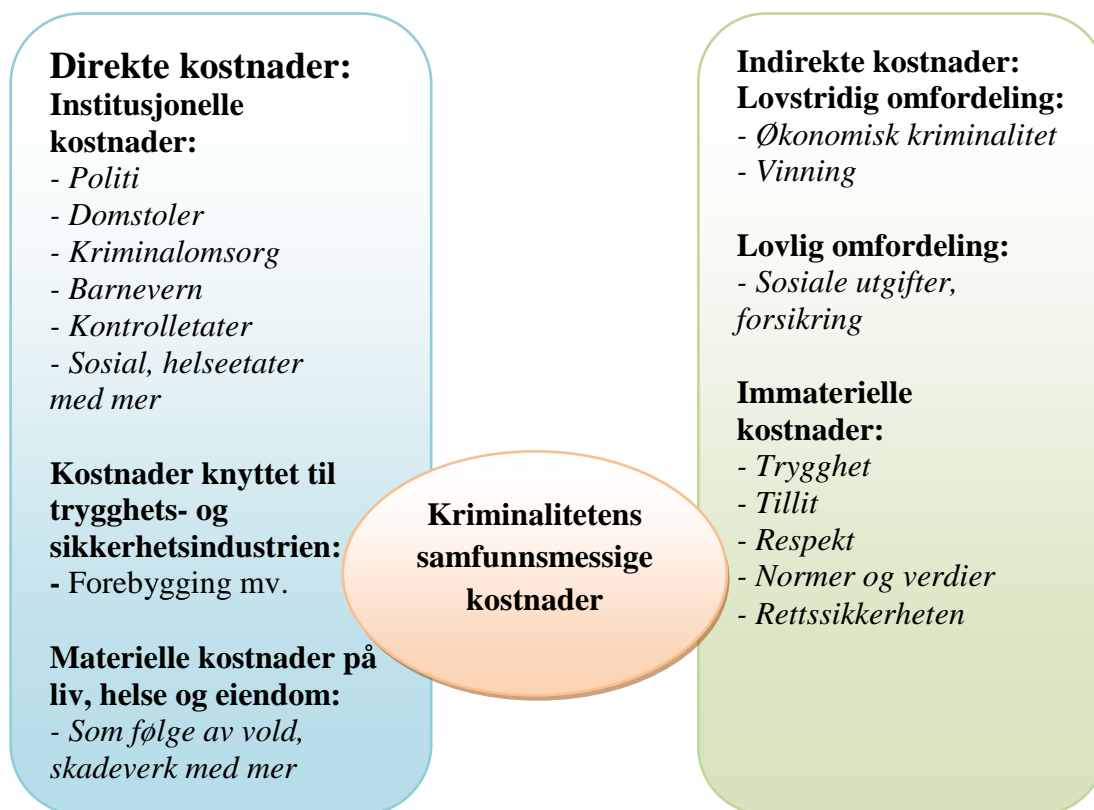
SVÆRT HØY
HØY
MIDDELS
LAV

Figur 14: ØKOKRIM sin risikomodel,

kilde: Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s. 23

8. Kostnader ved kriminalitet

Det er ingen tvil om at kriminalitet påvirker et samfunn fra ulike perspektiver. Dette kan true trygghetsfølelsen blant borgere i et samfunn, samtidig som kriminalitet er med på å svekke velferdsøkonomien. Hvert år koster kriminaliteten samfunnet flere milliarder kroner. Dette er både pengemessige og menneskelige ressurser som kunne vært benyttet til å bygge opp velferdsstaden, istedenfor å svekke den. Dette er omkostninger og tap samfunnet skulle vært foruten, og ikke alltid like enkle og verken identifisere eller å verdifastsette. De samfunnsøkonomiske kostnadene kan deles inn i direkte og indirekte kostnader. I figur 15 er det illustrert en oversikt over hvordan kostnadene kan fordeles¹³⁵.

Figur 15: Kriminalitetens kostnader,

kilde: Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005

¹³⁵ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005

Dette er kun ment for å gi en viss oversikt over hvilke kostnader som kalkuleres ved diskusjonen rundt kriminalitetens samfunnsmessige kostnader. Som det kommer frem av figuren er det to typer kostnader ved kriminalitet. De direkte kostnadene betegnes som de reelle samfunnsmessige kostnader. Disse er forbundet med kriminalitet, og slike ressurser kunne vært benyttet til annet verdi skapende arbeid. Den andre gruppen kostnader kan betegnes som lovstridig omfordeling. Det gjelder for eksempel vinningsforbrytelser og økonomisk kriminalitet, som innebærer at verdier blir overført til andre uten at det nødvendigvis påvirker samfunnets økonomiske resultat. Videre vil vekten bli lagt på kostnadene omkring økonomisk kriminalitet og hvordan dette påvirker velferdsstatens økonomi. Økonomisk kriminalitet som skattesvik, hvitvasking og svart arbeid utgjør årlig en reduksjon i bruttonasjonalprodukt (BNP) på opptil 7 – 8 %¹³⁶. I 2013 anslås det en BNP til 2990,9 milliarder kroner¹³⁷. Dette betyr at den økonomiske kriminaliteten i 2013 kan koste Norge i ett sted mellom 209,3 – 239,2 milliarder. Ut i fra dette forstås det at samfunnet tappes for store verdier hvert år. *Når penger som skulle gått til for eksempel skole og sykehjem frarøves fellesskapet, påvirkes velferden og gjør den sårbar. Kun fordi noen urettmessig velger å berike seg selv, skal ikke aksepters av samfunnet*¹³⁸. Disse verditapende er ikke bare belastende og skadelige som sådan, men kriminaliteten svekker rettsikkerheten og tilliten til rettsvesenet. Trygghet i samfunnet er derfor en viktig faktor for hvorfor det er viktig å bekjempe kriminalitet, samtidig som den er svært vanskelig å måle og beregne. Dette uttrykkes ofte for systemkostnad, og er en viktig faktor for en hver samfunnsborger. Det er liten tvil om at systemkostnaden både er virkelig, og oppleves som skadelig for vår demokratiske og velferdsmessige grunnlag. En videre diskusjon rundt systemkostnad vil komme senere i kapitlet. Likevel kan en si at kriminalitet er økonomisk svekkende, men undergraver også tilliten som ønskes å være bindeleddet i et fellesskap mellom mennesker, og mellom mennesker og stat¹³⁹.

8.1. Økonomisk kriminalitet

Slik økonomisk kriminalitet er bygget opp er det grunn til å tro at antall saker som anmeldes til politiet, kun utgjør kun en liten del av den reelle kriminaliteten eller av lovbruddene. Dette innebærer at det vil finnes stor mørketall. Statistisksett er det lovbruddene bedrageri,

¹³⁶ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005

¹³⁷ http://www.ungokonomi.no/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=16

¹³⁸ <http://www.okokrim.no/oekokrims-trusselvurdering-2013-2014-saarbar-velferd>

¹³⁹ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005

konkursrelaterte lovbrudd, annen arbeidslivsrelatert kriminalitet og brudd på skatte- og avgiftslovgivningen som dominerer¹⁴⁰. Hvor komplekst det er å følge pengesporene tilbake til opphavet, henger sammen med hvilken type økonomisk kriminalitet som blir foretatt. Innenfor skatt- og avgiftskriminalitet finnes et rimelig godt grunnlag for å identifisere hvor kriminaliteten begås og av hvem¹⁴¹. Bekjempelse av generell kriminalitet, således som økonomisk kriminalitet skal ikke bekjempes for en hver pris, og skal derfor bygge på en form for kost- og nyttevurdering. Ved hjelp av slik analyse kan det oppnås gevinster i form av tilbakeføring av verdier til fellesskapet eller ha en preventiv effekt. Tiltakene som derimot settes inn må være målrettede. Skatteunndragelser i Norge bergenes å ligge på omtrent 4 - 6 % av BNP¹⁴². ØKOKRIM har estimert en årlig skatteunndragelse til om lag 130 milliarder kroner i Norge¹⁴³. Likevel om omfanget av skatteunndragelser i Norge er relativt lavt sammenlignet med andre land, er signaleffekten også her lik som ved all annen økonomisk kriminalitet. Ved at enkelte velger kriminelle handlinger til sin egen velstand, er skadelige for grunnleggende forestillinger om rett og galt i samfunnet, og kan samtidig svekke forestillingen om at ulovlige handlinger ikke får konsekvenser¹⁴⁴. Det er ikke et ukjent fenomen at kriminalitet avler kriminalitet. Holdninger skapes i fellesskap, og man sammenligner seg selv ofte med resten av samfunnet. Befinner man seg eksempelvis i et samfunn hvor det ofte begås kriminalitet, vil terskel være lavere for å begå kriminalitet, kontra i et samfunn med lite kriminalitet.

I en rapport som er utgitt av justis- politidepartementet i 2005, er en analyse av de samfunnsmessige kostnadene ved økonomisk kriminalitet, og det er uklart hvor mye som blir hvitvasket i løpet av ett år.

”Når det gjelder hvitvasking er anslagene av omfanget nasjonalt og internasjonalt preget av røffe estimater. Internasjonalt snakker man om milliarder daglig (\$ 300 millioner) bare i USA (UN Crime Prevention and Criminal Justice 1998)”.

Dette gjør det derfor svært vanskelig å kunne fastsett hvor store de faktiske samfunnsmessige skadevirkningene er, og hvor høy den økonomiske kriminaliteten er i Norge. Likevel er økonomisk kriminalitet, blant de former for kriminalitet hvor det kan med stor sikkerhet

¹⁴⁰ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005 s. 23

¹⁴¹ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005 s. 23

¹⁴² Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005 s. 23

¹⁴³ <http://www.okokrim.no/oekokrim-trusselvurdering-2013-2014-saarbar-velferd>

¹⁴⁴ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005 s. 22

fastslå at myndighetenes kontrollinnsats er avgjørende, for om saker oppdages og anmeldes. Det må påberegnes en jevn øking av registrert kriminalitet i årene fremover, samt økte ressurser til kontroll av økonomisk kriminalitet. Som det videre kommer frem av ØKOKRIMS rapport 2005, finnes det fremdels lite forskning både nasjonalt og internasjonalt som kan belyse effektene av innsatsen som gjøres for bekjempelse av økonomisk kriminalitet¹⁴⁵.

8.2. Bekjempelse av kriminalitet

Alle som arbeider innenfor kriminalitetsforebyggende og kriminalitetsbekjempende sektor, produserer varer og tjenester som bidrar til landets samlede nasjonalprodukt¹⁴⁶. Derfor er økonomi et naturlig diskusjonstema vedrørende kriminalitet og kriminalitetsbekjempelse. Økonomi er å fordele de begrensede samfunnsressursene best mulig. Når man beregner summen av de ressursene samfunnet bruker på kriminalitet, tas likevel alle ressursene samfunnet bruker i kriminalitetsforebyggende og kriminalitetsbekjempende sektor med som direkte kostnader. I dette resonnetet ligger en forutsetning om at man ved mindre kriminalitet vil kunne finne annen samfunnsgagnlig sysselsetting for dem som er ansatt i disse jobbene i dag¹⁴⁷. Samfunnsøkonomisk sett vil det finnes et grunnlag på hvor mye kriminalitet som vil være lønnsomt å bekjempe. Sagt på en annen måte vil det derfor ikke være lønnsomt for et samfunn å bekjempe og forebygge ubegrenset mengde kriminalitet. Nettopp fordi dette er svært ressurskrevende. Slik markedsøkonomien er bygget opp, vil det på et gitt nivå få så lite igjen av investeringene ved bruk på kriminalitetsbekjempelse, at det vil være mer lønnsomt å anvende ressursene på andre områder. Det vil for eksempel ikke være fornuftig å bruke 1000 nye kroner på økonomisk kriminalitet, for så spare 1030 kroner i kriminalitetskostnader, dersom man sparer 1050 kroner i trafikkskadekostnader, om pengene ble benyttet på trafikksikkerhetstiltak¹⁴⁸. Denne synsvinkelen gjelder også isolert sett i forhold til annen kriminalitet, og de forskjellige innsatsfaktorene som finnes i landet. Kriminalitetsbekjempelse må ses i en sammenheng, og forsås opp mot hva som vil være den mest lønnsomme og fornuftige anvendelsen av ressursene. Det er derfor sentralt å vurdere kriminalitetsbekjempelse ved kostnad/nytte analyse av forskjellige tiltak. Videre er det også viktig å få en oversikt over hva kriminaliteten faktisk koster samfunnet. Når dette skal ses i

¹⁴⁵ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005 s. 23

¹⁴⁶ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005 s. 83

¹⁴⁷ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005 s. 83

¹⁴⁸ Kriminalitetens kostnader, Jostein Bakke

sammenheng med en kostnad- nytte analyse er det flere faktorer som spiller inn. Dette er kostnader som medfører redusert livskvalitet som menneskelig lidelse og utrygghet. Dette er kostnader som er svært vanskelig å måle, men må likevel være med for at en analyse skal ha en hensikt¹⁴⁹. Ut i fra Stortingsmelding nr 23 (1991-92) om bekjempelse av kriminalitet, er den eneste redegjørelsen som er gjort angående kostnader ved kriminalitet i Norge, og er i fra 1991. Det understrekes at mange av anslagene er usikre. Denne rapporten refereres fremdeles til i samfunnsdebatten rundt kriminalitetens kostnader. I rapporten konkluderes det med at kriminaliteten koster Norge 37,9 milliarder kroner årlig, omregnet til 2013– kroneverdi vil dette si 58,4 milliarder kroner¹⁵⁰. Kostnadene rundt menneskelige lidelser er ikke inkludert¹⁵¹.

8.3. Utrygghet i samfunnet - en kostnad for individer

Ved kartlegging av kriminalitetens samfunnsmessige kostnader er det en enklere oppgave å diskutere rundt de håndfaste og ”synlige” kostnadene ved kriminalitet. En vanskeligere oppgave er derimot å beregne og måle trygghet og tillit i et samfunn. Dette uttrykkes med systemkostnader og kommer frem som immaterielle kostnader i figur 15. Eksistensen rundt systemkostnaden er det liten tvil om, og derfor bør utrygghetsfølelse ses som en stor kostnad forbundet med kriminalitet. På bakgrunn av dette, bør disse kostnadene også bli nevnt under kartleggingen av kriminalitetens samfunnsmessige kostnader.

Alvorlig kriminalitet som korrupsjon, økonomisk og organisert kriminalitet samt vold og trusler er kjennetegn på utviklingstrekk som kan undergrave trygghet og tillit til velferdssamfunnet og rettsstaten. Dette påvirker demokratiske samfunn som i Norge, og kan påvirke fellesskapet mellom borger og stat¹⁵². Ved å sammenligne Norge med andre land med kriminalitet, er det påvist at kriminalitet påvirker til mer kriminalitet, som igjen medfører seg økt usikkerhet blant folket. Sagt med andre ord, kriminalitet kan skade hele samfunnets demokratiske og velferdsmessige grunnlaget, som Norge har bygget opp. Denne vanskelig målbare, men absolutt eksisterende, systemkostnad ved kriminalitet understøttes av mange faktorer¹⁵³. ”Gjennom store avsløringer av global kriminalitet i form av for eksempel internasjonal svindel i finansmarkedene og illegal handel med mennesker og varer, øker folks utrygghet og mister i verste fall respekt for nasjonal og internasjonal rettsorden og

¹⁴⁹ Kriminalitetens kostnader, Jostein Bakke s.19

¹⁵⁰ <http://www.norges-bank.no/no/prisstabilitet/inflasjon/priskalkulator/>

¹⁵¹ Kriminalitetens kostnader, Jostein Bakke s. 24

¹⁵² Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader s. 18

¹⁵³ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader s. 18

*myndighetsutøvelse*¹⁵⁴. Et eksempel på finanskriminalitet med enorme ringvirkninger er ENRON - skandalen i USA i 2001. Skandalen påvirket bare privatpersoner, men også næringslivets troverdighet og myndighetenes kontrollverne¹⁵⁵. Enron var et gigantisk energiselskap med en lysende fremtid, og var på vei til å bli Nord- Amerikas største kjøper og selger av naturgass. Med en enorm ekspansjon, tok selskapet 30 prosent av det tyske markedet og ble Storbritannias største aktør på gass. I løpet av en periode hadde selskapet vokst seg til USAs syvende største selskap, men lykken ble snudd på hodet da underskudd på underskudd ble holdt skjult. Andre desember 2001 slo kraftgiganten, symbolet på framtidens bedrift, seg selv konkurs. Enron ble den største konkursen i amerikansk historie. I fallet tok giganten blant annet med seg pensjonskassa til 21 000 ansatte, og en total gjeld på over 250 millioner kroner. Dette ble starten på en lang og stygg reise, i en omfattende konkursskandale¹⁵⁶. Mange uskyldige tapte sparepenger på bakgrunn av uærlige mennesker med og uredelige hensikter. Penger går tapt, omdømme går tapt og tillit mellom aktørene svekkes. Som en forstår er økonomi og økonomisk kriminalitet bare en liten brikke i det store bildet, men likevel med stor påvirkingskraft. Kostnadene ved kriminaliteten er derfor ikke bare et spørsmål om hva en kriminell vinner og taper. Men også et spørsmål om hva den gjør med våre holdninger, rettssystemets legitimitet, samfunnets normsett, og med vår respekt for lov og rett. Dette definerer den enkeltes bilde av hva egen rettskaffenhet bør inneholde, og grensene for hvor respekten for våre medmennesker bør gå¹⁵⁷.

Et annet eksempel som kan utløse kostnader i en rekke andre land er menneskehandel og narkotikaomsetning. Dette gjelder alt fra hvitvasking av illegal kapital, til store sosiale og helsemessige skader hos brukerne. Det økonomiske systemet lider tap gjennom å være verdens mest omfattende illegale virksomhet, målt i omsetningsverdi. Samtidig som illegal produksjon og bruk av rusmidler påfører enorme sosiale skadevirkninger, som følger i denne næringens kjølevann¹⁵⁸.

8.4. Hvor mye kriminalitetsbekjempelse bør det satses på

Effektivitet er et gjennomgående tema, både i betydningen kostnadseffektivt og formåls effektivt. Og som tidligere nevnt er helt relevant for å skape en sunn og lønnsom

¹⁵⁴ Kriminalitetens samfunnmessige kostnader s. 18

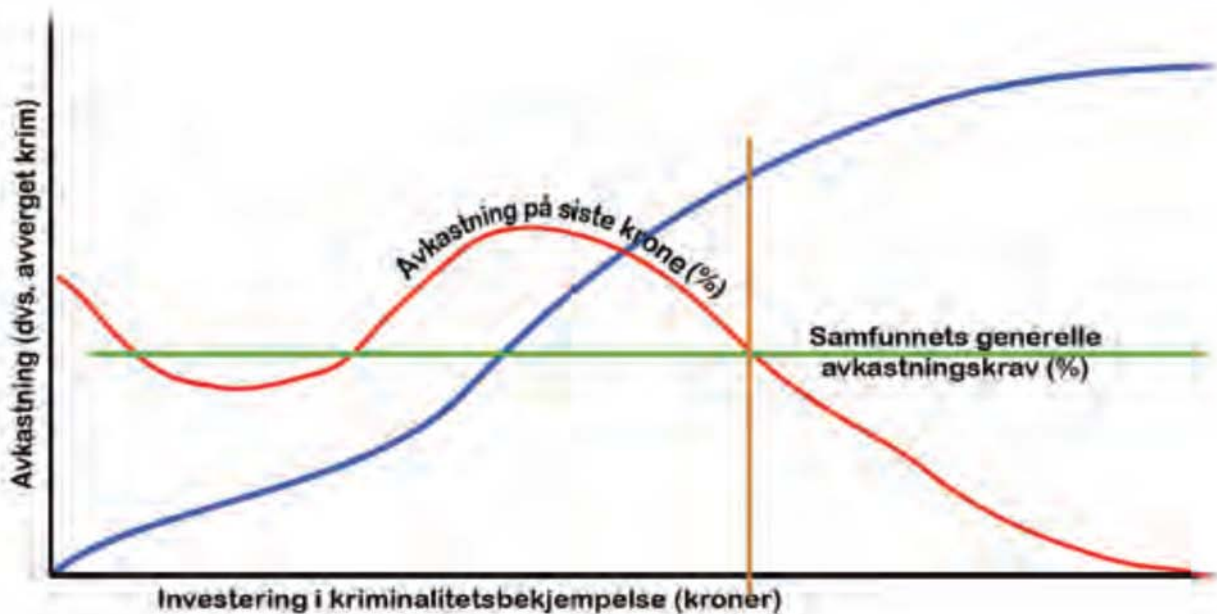
¹⁵⁵ Kriminalitetens samfunnmessige kostnader s. 18

¹⁵⁶ <http://www.dagbladet.no/magasinet/2002/01/29/309221.html>

¹⁵⁷ Kriminalitetens samfunnmessige kostnader s. 13 -14

¹⁵⁸ Kriminalitetens samfunnmessige kostnader s. 18

økonomi. I et kostnadseffektivt eller budsjettmessig prioriteringsperspektiv vil det være naturlig å mene at de direkte institusjonelle og prosessuelle kostnadene ved en straffesak, en rettssak eller av et fengselsopphold for den saks skyld, bør være "så lave som mulig", og at det må komme resultater (i form av større produksjon med samme ressursinnsats) ut av den totale ressursbruken.

Figur 16: Samfunnets tilpassning i forhold til kriminalitetsbekjempelse

kilde: Bakke, Jostein 2005

Denne modellen skal illustrere enkel investeringsteori i forhold til kriminalitetsbekjempelse og forventet avkastning, og vil beskrive hvor samfunnet bør plassere seg i forhold til kriminalitetsbekjempelse. Langs grafens x-akse beskrives mengden av kriminalitetsbekjempelse, og grafens y-akse indikerer avverget kriminalitet. Videre måler den blå kurven avkastningen av innsatsen medfører, og er målt i kroner. Generelt for all investeringsteori vil avkastningen øke med innsatsen. I den første perioden vil kurven øke mest, deretter noe langsommere og til slutt vil kurven avta. Den røde kurven skisserer denne endringen i avkastningen målt i prosent, altså hva en ytterligere enhet vil gi av avkastning på den siste kronen. Som det kommer frem av denne modellen, vil en få en høy marginalavkastning i starten. Dette indikerer at kriminalitetsbekjempende arbeid åpenbart er en lønnsom investering, men faller nokså brått. Ved første skjæring mellom rød- og grønn kurve kan det virke hensiktsmessig og stoppe investeringen, selv med nokså liten innsats. Når

den marginale avkastning av en ytterligere investert enhet er mindre enn lønnsomhetskravet (grønn linje), er det normalt sett ikke lenger lønnsomt for samfunnet å investere i kriminalitetsbekjempelse. Imidlertid er dette et galt signal. Investeringen gir en negativ nåverdi for ytterligere innsats av et visst omfang, og dette må aksepteres. Fordi i det området hvor den røde kurven igjen ligger over den grønne linjen, vil man få flerfoldige ganger tilbake. Denne investeringen er lønnsom frem til den brune vertikale linjen. Denne linjen indikerer hvor mye likvider det er riktig å bruke på kriminalitetsbekjempelse, og hvor mye kriminalitet det er hensiktsmessig å gjøre noe med – og derav ikke gjøre noe med. Dersom nye teknologiske metoder eller systemer som vil bidra til økt effektivisering til kriminalitetsbekjempelse, eller nye metoder til straff, slik at straffen ble mer effektiv. Vil i så fall den blå kurven få en brattere stigning, som vil medføre at man raskere får mer igjen av de investerte midlene. Om dette er grunn nok i seg selv til å anvende mer midler på kriminalitetsbekjempelse er ikke sikkert, men en betydningsfull faktor er hvor fort kurven flater ut. Det vil da være riktig å stanse bevilgningene, og samfunnet kan være tilfreds med at de fikk mer igjen for pengene som samfunnet investerte til kriminalitetsbekjempelse¹⁵⁹.

8.5. En oversikt over kostnadene ved kriminalitet

Som beskrevet innledningsvis skiller det mellom direkte– og indirekte kostnader ved kriminalitet. Direkte kostnader beskrives som de kostnadene som er forbundet med kriminaliteten, altså ressurser som ellers kunne vært benyttet til noe annet. Den andre kostnadsgruppen kan betegnes som lovstridig omfordeling. Dette er kriminalitet som vinningsforbrytelser og økonomisk kriminalitet. Forskjellen fra direkte kostnader er at verdiene her blir overført til andre, uten det nødvendigvis påvirker samfunnets økonomiske resultat¹⁶⁰.

8.5.1. Direkte kostnader forbundet med kriminalitet

For å kunne lettere skape en oversikt over de direkte kostnadene forbundet med kriminalitet, er skille kostnadene mellom privat – og offentlig sektor. Videre kan kostnadene deles inn i tre ulike undergrupper.

- Den tapte produksjonen som påføres samfunnet på grunn av kriminalitet.
- De utgifter som er forbundet med å gjenopprette konsekvensene av kriminelle handlinger.

¹⁵⁹ Kriminalitetens kostnader, Jostein Bakke s 27

¹⁶⁰ Kriminalitetens kostnader s 123

– De utgifter som er forbundet med å begrense og forebygge kriminelle handlinger¹⁶¹.

De direkte kostnadene er kalkulerte til 9,9 milliarder kroner i 1991 – verdi. Dette er kostnader til blant annet politi, påtalemyndigheter og kriminalomsorg.

8.6. Kostnader til forebygging

I denne forklaringen av de samfunnsøkonomiske kostnadene er det ikke kalkulert med forebyggende kostnader i offentlig sektor. Dette er fordi det per dags dato ikke foreligger noen statistikk angående disse kostnadene. De forebyggende kostnadene som er innkalkulert er kostnader i privat sektor som kan direkte knyttes til kriminalitet, og er kalkulert til 2,0 milliarder kroner. Disse dataene er fra 1991, som jeg har omkalkulert til dagens kroneverdi, for unntak av noen tall. Dette blir spesifisert videre i kapittelet. Når det gjelder de direkte kostnadene til kriminalitet, mener jeg disse er representativ ved en omregning til dagens kroneverdi. Bakgrunnen for argumentet er at dette er kostnader som er direkte knyttet til kriminaliteten og har ikke endret seg like mye som den teknologiske utviklingen, de siste 20 årene. Ved en diskusjon rundt utviklingen av økonomisk kriminalitet, har det derimot skjedd en enorm utvikling siden 1991. Dette er bakgrunnen til at jeg mener ØKOKRIM sine antagelser står i tråd med dagens forventninger og estimater. Samtidig som dette er datamateriale og anslag som fagpersoner har beregnet ut i fra dagens kunnskap og forventninger. Jeg har derfor valgt å kalkulere med dagens forventning der det finnes datamateriale, fordi jeg mener det gir det mest reelle bilde av dagens situasjon.

8.6.1. Lovstridig omfordeling og økonomisk kriminalitet

I tillegg til de direkte samfunnsmessige tapene ved kriminalitet, kommer den lovstridige omfordelingen som finner sted som følge av kriminelle handlinger. Tradisjonell vinningsforbrytelsene, som for eksempel innbrudds- og butikkyverier, viser beregninger at omfanget av butikkyverier utgjør verdier for rundt 1 milliard kroner hvert år¹⁶². Tall fra forsikringsbransjen anslår forsikringssvindel til å være omlag på samme nivå med noe usikkerhet¹⁶³.

Økonomisk kriminalitet påvirker samfunnet fra flere vinkler. På den ene siden kan alvorlig økonomisk kriminalitet og organisert kriminalitet true eksistensgrunnlaget til lovlig

¹⁶¹ Kriminalitetens kostnader s 124

¹⁶² Kriminalitetens kostnader, Jostein Bakke, s 127

¹⁶³ Kriminalitetens kostnader, Jostein Bakke,,s 127

næringsvirksomhet, samtidig som det påvirker den alminnelige borgers skattebyrde og fordelingseffekten av skatter og avgifter. Dessuten kan omfattende økonomisk kriminalitet føre til enorme tap for rettmessige kreditorer gjennom konkurser og opphør av selskaper¹⁶⁴.

Skadeomfanget av økonomisk kriminalitet finnes det svært lite kunnskap om, og det finnes derfor svært få analyser og tallmateriale som kan illustrere dette. Derimot finnes det kartlegging på skatteunndragelse, som ble satt til 15 millioner kroner i 1991¹⁶⁵. Ved å gjøre om denne verdien til 2013– verdi, vil dette gi en skatteunndragelse på 23,9 milliarder kroner. Ved økonomisk kriminalitet omhandler det enorme beløp, som er nærmest utenkelig ved tradisjonell kriminalitet. Våren 2012 ble en Oslo – advokat dømt for grovt underslag av 1 million dollar, og for å ha hvitvasket flere millioner kroner for en klient. Klienten var dømt for bredrageri av 140 millioner kroner¹⁶⁶. I januar 2013 ble en mann dømt for hvitvasking av drøye 11 millioner kroner, økonomisk utroskap, trygdebedrageri, momsbedrageri, brudd på regnskapsloven, falsk forklaring, og terrorplanlegging¹⁶⁷. Som disse sakene illustrerer at det er snakk om enorme beløp og understreker trusselen fra moderne økonomisk kriminalitet¹⁶⁸.

8.6.2. Skatte- og avgiftsunndragelser

Norge er ingen unntak hvor det forgår skatteunndragelse, og etsimeres til å være et sted mellom 4 - 6 % av BNP. Derimot internasjonalt settes dette tallet til 6 – 8 %, og dette har ført til diskusjon i ulike fagområder om tallet i Norge har blitt satt for lavt. Og diskusjonen har ført til at flere eksperter mener anslaget på skatteunndragelse bør ligge nærmere på 10 % av BNP¹⁶⁹. Anslaget på 4 – 6 %, tilsvarer et skatte- og avgiftsbortfall på 119,6 – 178,5 milliarder kroner i året, regnet av forventet BNP 2013. Et slikt avvik vil tilsvare statsskatten for samtlige personlig skatteyttere i Norge. Samtidig som velferdsstaten svekkes, vil dette også påvirke signaleffekten. Skattemoraleen i samfunnet blir svekket hos ærlige skattebetalere, som kan føre til en lavere terskel for å begå økonomisk kriminalitet¹⁷⁰. I analysene som foreligger bygger som tidligere nevnt på analyser fra 1991. Skatteunndragelsen er der satt til 15 milliarder kroner, selv ved en omregning til dagens kroneverdi, vil dette tallet ikke komme i nærheten av

¹⁶⁴ Kriminalitetens kostnader, Jostein Bakke, s 128

¹⁶⁵ Kriminalitetens kostnader s 130

¹⁶⁶ <http://e24.no/lov-og-rett/advokat-doemt-for-grovt-underslag/20355809>

¹⁶⁷ <http://www.hvitvasking.no/Nyhetsarkiv/Terrordomt-ma-tre-ar-i-fengsel-for-hvitvasking-og-annen-grov-okonomisk-kriminalitet/>

¹⁶⁸ Kriminalitetens kostnader s 130

¹⁶⁹ Kriminalitetens kostnad s 128

¹⁷⁰ Kriminalitetens kostnad s 128

dagens sannhet. Derfor mener jeg det vil gi et mer korrektbilde, ved å bruke ekspertisens antagelse om 4 – 6 % av BNP. Kriminaliteten har endret seg mye fra 1990 – tallet og frem til i dag. Dette gir en nærmere overensstemmelse med ØKOKRIM sine antagelser om skatteunndragelse på om lag 130 milliarder kroner i året¹⁷¹. Årsaken til at skattejusteringene fra ØKOKRIM er oppjuster, mener jeg har en sammenheng med Norge sin rikdom og velferdstats. Norge er et svært rikt land og de fleste borgere i Norge er skattebetalere. Samtidig som en norskborger kan regnes som svært velstående, sammenlignet med andre land i verden. Ved at det store flertallet er skattebetalere, vil det gi en indikasjon at svært mange i Norge også snyter unna på skatten. Ved at mange snyter ”litt” på skatten, medfører det til enorme tap for staten.

8.7. Oppsummering av kriminalitetens kostnader

I figur 17 er en samlet oversikt over kriminalitetens kostnader ved hjelp av de tallene som allerede foreligger, og som har vært diskutert gjennomgående. Det hefter mye usikkerhet rundt kostnadene, men vil like vel gi en forståelse over hva den økonomiske kriminaliteten koster samfunnet i året. Tallene fra 1991 er her omregnet til 2013- verdi, for å gi et mer reelt bilde. Etter modellene på neste side vil det komme en videre diskusjon rundt tallmaterialet.

¹⁷¹ <http://www.okokrim.no/oekokrim-trusselvurdering-2013-2014-saarbar-velferd>

Kostnader	1991 - kroner	2013 - kroner
Direkte kostnader i ulike departementer	4,9 milliarder kroner	7,6 milliarder kroner
Utgifter i offentlig sektor grunnet brann	1,5 milliarder kroner	2,3 milliarder kroner
Utgifter til sykehus og trygdeetater	3,5 milliarder kroner	5,4 milliarder kroner
Sum direkte kostnader	9,9 milliarder kroner	15,3 milliarder kroner
Forebyggende kostnader i privat sektor	2,0 milliarder kroner	3,0 milliarder kroner
Materielle ødeleggelser i privat sektor	8,0 milliarder kroner	12,3 milliarder kroner
Kostnader i privat sektor	10,0 milliarder kroner	15,4 milliarder kroner
Sum samfunnsøkonomiske kostnader	19,9 milliarder kroner	30,7 milliarder kroner
<i>Omfordelings kriminalitet:</i>		
Tradisjonell vinningskriminalitet	3,0 milliarder kroner	4,6 milliarder kroner
Skatteunndragelse	15 milliarder kroner	(23,1 milliarder kroner)
Økonomisk kriminalitet		209 milliarder kroner
Sum omfordelingskostnader	18 milliarder kroner	236,7 milliarder kroner
Sum samfunnsøkonomiske - og omfordelingskostnader	38 milliarder kroner	244,3 milliarder kroner

Figur 17: Samfunnsøkonomiske kostnader.

Kilde: Kriminalitetens kostnader, Bakke, Jostein 2005

Beregningen som er kalkulert i kolonnen 2013– verdien er omregninger fra kostnader gjort fra 1991 - verdi. I følge Statistisk sentralbyrå har det vært en prisøkning på 59,0 % fra 1991 til mars 2013, og dette som er lagt til grunn for omregningene. Skatteunndragelsen som er beregnet til 23,1 milliarder kroner i 2013 er satt i parentes, for å indikere kun antatt verdi i 2013. Skatteunndragelsen er derimot ikke innkalkulert i totalsummen på 244,3 milliarder kroner. Dette forsvarer jeg med at på ØKOKRIM sin hjemmeside forventes det et samlet tap på 7-8 % av BNP, forårsaket av økonomisk kriminalitet. Innkalkulert i økonomisk kriminalitet definerer ØKOKRIM med lovbrudd som *skatteunndragelse*, hvitvasking,

bedrageri, innsidehandel og finanskriminalitet, for å nevne noen. Jeg valgte derfor å innkalkulere dette i kostnaden *økonomisk kriminalitet*, og beregnet at dette vil koste samfunnet 209 milliarder kroner i 2013. De samfunnsøkonomiske- og omfordelingskostnadene blir som nevnt, beregnet til 244,3 milliarder kroner. Det er naturlig at disse kostnadene ved økonomisk kriminalitet er betraktelig høyere ved 2013 – bergningene, sammenlignet med beregningene som allerede foreligger. Bakgrunnen til dette er blant annet den økte teknologiske utviklingen som har skjedd de siste 20 årene, og nye og mer effektive hvitvaskingsmetoder har dukket opp. Spesielt har utviklingen av internett medført til at lovbrudd foregår på en global elektronisk arena, og ved få tastetrykk er enorme midler flyttes over landegrenser, eller til fiktive konti. Slik vi kjenner internett i dag, forstås det at hvitvasking og generell økonomisk kriminalitet skjer raskere i dag, og oftere enn det gjorde for 20 år siden.

I dette tilfellet er anslaget vedrørende tap forårsaket av økonomiske kriminaliteten likevel beregnet med noe forsiktighet, og ble beregnet ut i fra den laveste prosenten, altså 7 %. Dette valgte jeg å gjøre grunnet den store usikkerheten rundt økonomisk kriminalitet, og fordi det ikke finnes noe sammenligningsgrunnlag. Selv om det finnes store mørketall og usikkerhet rundt det eksakte tallet, gir det likevel en indikasjon på hvor man befinner seg. Selv om tallmaterialet jeg bygger på er drøye 20 år gamle, er det de eneste tallene som foreligger på temaet. Jeg mener selv om det rår mye usikkerhet rundt tallene, er dette en begynnelse. Den økonomiske kriminaliteten har endret seg mye de siste 20 årene, og en naturlig antakelse kan være at selv disse tallene er kalkulert for lavt. Selv om man ikke vet de eksakte kostnadene rundt økonomisk kriminalitet, er det likevel ingen grunn til ikke å streve etter og finne et svar. Hvor bedre oversikt som finnes over den eksisterende økonomiske kriminaliteten, hvor bedre rustet er man for å bekjempe kriminaliteten.

8.8. Kan økonomisk kriminalitet føre til verdiskapning for samfunnet?

Et annet perspektiv er å snu problematikken om hvitvasking, og ellers generell økonomisk kriminalitet faktisk kan være med å styrke velferdsstatens økonomi. Dersom man skulle ta utgangspunkt i at kriminell produksjon og verdiskapning skal telle med, og sammenstilles med lovlig virksomhet og produksjon, vil velferden i samfunnet paradoksalt nok kunne øke med stigende kriminell produksjon. Dette gjelder for økonomisk kriminalitet som for eksempel hvitvasking, finans-, skatte- og avgiftsunndragelser. På den andre siden er det viktig

og ikke glemme at dersom en tar utgangspunkt i at produksjon fra kriminell aktivitet bidrar til å øke velferdsnivået i samfunnet – med en slik økonomiskverdipreferanse – vil det i utgangspunktet være en selvmotsigelse å bruke ressurser på å bekjempe den.

Penger fra kriminell sektor vil i betydelig utstrekning tilflyte den legale sektor når kriminelle investerer og forbruker sine urettmessig ervervede penger. Det kan derfor hevdes at kriminalitet er med på å bidra til økt omsetning, etterspørsel og investeringer¹⁷². Det som ofte er praksis ved økonomisk kriminalitet, er at det ofte er snakk om store summer som må vaskes inn i den legale økonomien. I slike tilfeller er investering i eiendom eller andre store investeringsobjekter flittig benyttet. På denne måten kommer de ulovlige ervervede midlene velferdsstatens økonomi til gode. Et annet eksempel er at staten til tider er med på hvitvaskemidler fra straffbare handlinger. Lovverket regulerer for at det kun er lovlig å ta med seg 10 000 kroner ut av Norge, men at alle likvide midler må deklarerer. Ønskes det å deklarerer midler over dette beløpet må det skattes 10 %. Slik lovverket fungerer i dag ligger bevisbyrden hos politi, og grunnet mangel på ressurser velger politiet ofte å tro at store beløp er ervervet i god tro. På denne måten sender innkrevningssentralen ut en beskatningsplikt på 10 % av beløpet, og de resterende midlene er nå kommet inn i den legale økonomien, og kan nå benyttes til investering, samtidig som økonomien har blitt styrket ved hjelp av beskatning.

Hvis man derimot fjerner alle midler fra kriminell sektor, vil en betydelig pengestrøm inn i den legale sektor nærmest "tørke inn". Konsekvensen vil bli at økonomien blir skadelidende, i betydningen av at sirkulasjonen og omsetningen ikke stimuleres. Justisdepartementets mening er at ved et slikt utgangspunkt for å behandle problemstillingen "kostnader ved kriminalitet" blir feil. Midlene som flyter inn i kriminell sektor er penger som alternativt ville sirkulert i legal sektor uten å ta omveien innom kriminell sektor. Nettopp fordi den kriminelle sektoren først trekker midlene ut av legal sektor, for deretter å kanalisere dem tilbake. Forsvinner kriminell sektor, vil pengene ikke forsvinne ut, og alltid forbli i legal sektor og sirkulere der. Omveien via kriminell sektor bidrar derfor ikke til verdiskapningen for velferdsøkonomien, snarere tvert imot. Det må videre legges til grunn at de som arbeider eller driver virksomhet i kriminell sektor, i stor grad heller kunne delta i lovlig arbeid i legal sektor. Denne produksjonen ville bidratt med en tilsvarende strøm av penger og i tillegg varer og tjenester samfunnet verdsetter. Videre ville pengestrømmene fra skatteunndragelser gått direkte inn i statskassen og sirkulert videre. Og staten hadde raskere fått nytte av midlene.

¹⁷² Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader, rapport 2005

Ytterligere en kostnad for samfunnet ved lovstridige omfordelinger er at stjalne penger kanaliseres over i kriminell sektor, inn i lyssky virksomheter som reduserer samfunnets velferd, og bidrar til at denne illegale sektoren kan blomstre. En del av fortjenesten fra lyssky virksomhet kanaliseres tilbake til lovlig sektor og er med på å styrke kriminell sektor. Dette er meget uheldig for legal virksomhet, og konsumet går på bekostning av rettmessige eier. Denne form for pengesirkulasjon og omfordeling av samfunnsverdier er til stor skade for fellesskapet og for de virksomhetene og enkeltpersonene som blir ofre¹⁷³. Produksjonen som anses som inntekter fra kriminell aktivitet er i utgangspunktet uønsket og er derfor, av den og andre viktige kriminalpolitiske grunner, gjort ulovlig.

8.9. Kriminalitetsforebyggende arbeid

Som det tidligere har kommet frem foreligger det svært lite analyser omkring hva kriminaliteten koster Norge og samfunnet hvert år. Bakgrunnen for å kartlegge disse kostnadene finnes det flere årsaker til. Selv om en analyse vedrørende kriminalitetens kostnader vil være svært omfattende og krevende, vil en slik kartlegging likevel kunne gi nyttig og verdifull informasjon. Poenget er ikke å sette direkte en prislapp på hva kriminalitet koster samfunnet, men det vil bidra til å gi et helhetlig bilde angående de ulike sammenhengende som finnes i et samfunn. Som tidligere nevnt er ressurser svært viktig for en velfungerende og lønnsom økonomi. Kriminalitet vil alltid eksistere, og derfor vil det være hensiktsmessig med en analyse hvor kostnader vedrørende kriminalitet og kriminalitetsforebyggende arbeid blir kartlagt. På denne måten vil det bli dannet et kostnadsbilde som kan beskrive om ressursene blir benyttet effektivt og lønnsomt. En studie som er gjort i Sverige, kommer det frem at det kan være svært lønnsomt med rehabilitering av kriminelle. Det er ikke et ukjent fenomen at Sverige ofte ligger noe i forkant av Norge når det gjelder forskning og utvikling. Dette er to land med svært mange likhetstrekk, som medvirker til at funn i forskning ofte er direkte overførbare til norske forhold.

Forskningsprogrammet er i regi av det svenske Socialstyrelsen, og er et samarbeid mellom fengslene, sosiale myndigheter og arbeidsformidlingen. Dette prosjektet, som har fått navnet KrAmi, har fulgt 140 løslatte fra svenske fengsler over fem år. Programmet er svært strengt og bygger på konsekvenspedagogikk, hvor deltagerne nærmest tvinges til å se sammenhengen mellom sine handlinger og konsekvenser¹⁷⁴. Hovedregelen er at deltakerne i prosjektet finner

¹⁷³ Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader, rapport 2005

¹⁷⁴ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Satsing-pa-forbrytere-lonner-seg-6321372.html>

seg arbeid, og videre blir tett fulgt opp både på arbeidsplassen og på fritiden. De første seks månedene mottar arbeidsgiverne subsidier, men studie visere til at de fleste deltagerne likevel får beholde jobben etter all støtte kuttes. Deltakerne i KrAmi - prosjektene viser seg å skikke seg bra og arbeidsgiverne føler de gjør en innsats for samfunnet. Mye som gjøres i dette prosjektet gjøres allerede også i Norge. Men det gjøres ikke like strukturert og omfattende, og deltakerne følges dermed ikke like nøye opp¹⁷⁵. Det er dette som skiller tradisjonell oppfølging av løslatte sammenlignet med KrAmi – programmet. Studiet kan vise til ”*betydelig lavere tilbakefall til kriminalitet, mindre rusmisbruk, og de aller fleste er i jobb etter fem år. Det er også disse positive resultatene som bidrar til den store samfunnsmessige gevinsten*”¹⁷⁶. Deltagere som fullfører prosjektet gir en samfunnsøkonomisk gevinst på 2,5 millioner kroner i et 15 års perspektiv. De som dropper ut og ikke fullfører, påfører samfunnet et direkte tap på 4 millioner kroner. Det skyldes i hovedsak at de som fullfører, fortsetter å ha arbeidsinntekt, mens enkelte av dem som faller utenom, vil fortsette med kriminalitet og oppta plasser fengsel eller institusjon. For hver krone investert i KrAmi, får samfunnet tilbake mellom 13 og 18 kroner¹⁷⁷.

8.10. Oppsummering av kriminalitetens kostnader

Hvor mer opplyst samfunnet er på hva kriminalitet koster samfunnet, hvor mer bevist vil et samfunn bli på kriminaliteten. Et samfunn vil selvsagt ikke fungere uten et velfungerende rettssystem, er det likevel liten tvil om at holdning og norm er viktig faktor når det kommer til forebygging av kriminalitet. All kriminalitet koster og medfører bruk av ressurser. Ved å øke kunnskapen angående skadeomfanget av økonomisk kriminalitet, vil det kunne føre til en høyere terskel for å begå økonomisk kriminalitet. Samfunnet er bygget opp med knappe ressurser, med dette forstås det at ressursene må til en hver tid benyttes slik at lønnsomheten er størst mulig. For meg ble det da naturlig å se på hele kostnadsbildet rundt kriminaliteten. Kriminalitet har ikke kun en side, eller kan bare ses i ett perspektiv. Det må derimot bli sett på som i et helhetlig bilde. For å kunne forstå hvordan ressursene skal bli benyttet mest attraktivt for samfunnet, må en ha forståelse for alle kostnader. Derfor er det naturlig for meg å finne en oversikt over hva kriminaliteten koster samfunnet, for så å kunne se hva forebygging kan bidra til for samfunnet. På den måten vil en kunne finne ut hva som er mest lønnsomt for et samfunn i det lange løp. Som sagt er kriminalitet noe som har kommet for å bli, og ressursene

¹⁷⁵ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Satsing-pa-forbrytere-lonner-seg-6321372.html>

¹⁷⁶ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Satsing-pa-forbrytere-lonner-seg-6321372.html>

¹⁷⁷ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Satsing-pa-forbrytere-lonner-seg-6321372.html>

må derfor bli plassert slik at de gir mest nytte for seg. Poenget mitt er at man først må få en oversikt over hvor mye kriminaliteten koster samfunnet, før man kan forstå hvor mye samfunnet er tjent med forebyggende arbeid. Korrekt utnyttelse av ressurser kreves mye kunnskap og kartlegging. Jeg mener samfunnet vil være tjent med en kost– nytte analyse av kriminaliteten og ressursanvendelsen som blir benyttet til forebygging. Den svenske undersøkelsen som er gjort på forbygging av kriminelle, viser hvor viktig forebygging er for samfunnet. Dette gir ikke bare en økonomisk gevinst for samfunnet, men skaper også menneskelige verdier hos de kriminelle. De lærer å leve i harmoni med resten av samfunnet, og skaper en egenverdi om at også de bidrar positivt til fellesskapet. Jeg vil driste meg til å si at dette er noe Norge absolutt burde ta lærdom av, og et slikt prosjekt som KrAmi, er fullt mulig å gjennomføre også i her i Norge.

Når det gjelder kalkuleringene rundt de samfunnsøkonomiske– og omfordelingskostnadene ble mine beregninger en del høyere enn de som allerede foreligger. Disse kostnadene er beregnet til 244,3 milliarder kroner, sammenlignet med drøye 38 milliarder kroner fra 1991. Selv om den økonomiske kriminaliteten er svært kompleks og vanskelig å beregne, mener jeg at det er desto viktigere å få oversikt over kostnadene. Analysene som foreligger er som tidligere skrevet basert på Stortingsmelding nr 23 (1991-92) om bekjempelse av kriminalitet, hvor de to siste rapportene er fra henholdsvis 2005 og 2011. Der har de valgt å bruke mer håndfaste tall, mens jeg har valgt å bruke prosenter fra ØKOKRIM sine estimeringer. Jeg mener dette gir et mer reelt perspektiv av de enorme skadevirkningene som påvirkes av moderne økonomisk kriminalitet. Som jeg har poengtert tidligere spiller den enorme teknologiske utviklingen og økt globalisering inn på den moderne økonomiske kriminaliteten som finnes i dag. En verden i stadig utvikling medfører til nye og mer effektive metoder innen for økonomisk kriminalitet. De enorme teknologiske utviklingene som har skjedd de siste 20 årene, sammen med dagens estimerer som er kalkulert av fagpersoner, ligger til grunn for mine tallmaterialer. I tillegg til disse tallene må det påberegnes enorme mørketall. Jeg vil derfor tilslutt poengtere at selv med mine høye beregninger, vil jeg tro at disse tallene likevel er kalkulert med forsiktighet.

9. Konklusjon

Slik vi kjenner verden i dag, er det liten tvil om at den er preget av enorme teknologiske - og kommunikasjons muligheter. Den økte globaliseringen medfører dessverre også med seg positive fremskritt for kriminell sektor. Utviklingen av internett forårsaker med få og enkle tastetrykk kan flytte enorme pengesummer over landegrensene, samtidig som pengesporene raskt kan slettes og skjules. Dette medfører til komplekse og svært ressurskrevende saker å etterforske for myndighetene.

9.1. Konsekvenser av hvitvasking

Hensikten med det bayesiansk nettverket er å illustrere årsakssammenhengene og konsekvensene av hvitvasking. Ut i fra nettverket ser man at det er faktorene motivasjon og mulighet som er drivkraften til hvitvasking. Dette kan tolkes dit hend at risikoen for hvitvasking kan reduseres ved å begrense muligheten for hvitvasking. Dette er ingen enkel oppgave, og er kun mulig å gjennomføre ved et tverrfaglig, internasjonalt og tett samarbeid mellom rapporteringspliktige og myndigheter. Selv om fokuset på tverrfaglig samarbeid har økt de siste årene, finnes det fremdeles noen svakheter. Og den største svakheten er den store ressursmangelen. Dette gjelder for ressursene tid og personell, både i privat- og statligsektor. Dette kan fremstå som små og lite alvorlige enkelt hendelser, men kan resultere i komplekse og alvorlig lovbrudd i det store bildet. Handels- og finansinstitusjoner som ikke innrapporterer slik loven krever, eller ressursmangel hos etterforskningsteamene, kan bidra til at kriminelle ikke blir straffet. Signaleffekten som da blir sendt ut, kan medføre at synet på økonomisk kriminalitet blir liberalisert, som avler frem økt profitt motivert kriminalitet.

Videre skildrer det bayesianske nettverket konsekvensene av hvitvasking. Det er ingen tvil om at dette er svært alvorlige konsekvenser, og som rammer samfunnet i sin helhet. Når økonomisk kriminalitet velges å gjennomføre er dette skadevirkende for samfunnet på ulike måter. De mest alvorligste konsekvensene beskrives nedenfor.

Velferdsstaten finansieres av skatter og avgifter, og når kriminelle velger å unndra midler fra staten, er dette midler som ellers hadde kommet samfunnet til gode. På denne måten svekkes velferdsstaten. Videre kan konsekvenser av hvitvasking skape mulighet til finansiering av terror. Dette er svært alvorlig samfunnsproblem som påvirker trusselbildet i samfunnet. Når det rettes trussel mot et helt samfunn, kan dette medføre ringvirkninger i form av svekket tillit og tro på myndigheter. Dersom et samfunn mister tillit til myndighet, kan det medføre en

kollektiv frykt. Som igjen kan medføre til at befolkningen selv ønsker og verne rundt sine egne, og kan skape ukontrollerte og farlige situasjoner.

Ved en ekspansjon i økonomisk kriminalitet kan dette frembringe en signal effekt i samfunnet, som uttrykker en antakelse om at lovstridige profittmotiverte handlinger lettere aksepteres. Dette kan forårsake at flere uærlige opptrer, noe som igjen kan føre til enda større tap for staten.

Aktører som driver med hvitvasking utnytter ujevn regulering av handels- og finansinstitusjoner på tvers av landegrensar. Enorme pengesummer kan i løpet av sekunder flyttes til skatteparadiser eller finansinstitusjoner som tilbyr anonyme kundeforhold, kun ved hjelp av noen tastetrykk. En bærekraftig økonomisk utvikling er fullstendig avhengig av et sunt og ærlig forretningsmiljø. En nødvendighet og en betingelse for dette, innebærer at ulike lands finanssektor ikke taper kontrollen til de kriminelle. Den legale økonomien er bygget opp på rettferdige spilleregler, og ved hvitvasking vil hele den legale økonomien bli motarbeidet, og bidra til forstyrrelser i internasjonale kapitalstrømmer, og skaper usikkerhet for stabiliteten i finanssystemet.

Indirekte rammer svartøkonomi også enkeltpersoner. Ringvirkninger av lovstridige profittmotiverte handlinger medfører blant annet til reduserte skatteinntekter og svekker statens evne til å ha kontroll over økonomien. Det er skattebetalerne som derfor til slutt er ofrene ved hvitvasking. Pengene havner i kriminelle hender og bryter ned velferdsstatens grunnmur, samtidig som folks rettsoppfatning blir svekket.

9.2. Kriminalitetens kostnader

En kartlegging av kriminalitetens samfunnsmessige kostnader er ingen enkel oppgave og det rår store tvil rundt resultatene, nettopp fordi det finnes enorme mørketall. Hvert år koster kriminaliteten samfunnet flere milliarder kroner. Dette er både pengemessige og menneskelige ressurser som kunne vært benyttet til å bygge opp velferden, istedenfor å svekke den. Slik det kommer frem av figur 17, er de samfunnsøkonomiske kostnadene beregnet til 30,7 milliarder kroner i 2013. I følge Statistisk sentralbyrå har det vært en prisøkning på 59,0 % fra 1991 til mars 2013, og dette som er lagt til grunn for omregningene. Bakgrunnen til jeg mener dette er representativ for kalkulering av kostnadene for 2013, er fordi dette er kostnader som er direkte knyttet til kriminalitet. Selv om mye har endret seg på

20 år, vil jeg driste meg til å si at det er mindre som har endret seg rundt de direkte kostnader, sett opp mot utviklingen av den økonomiske kriminaliteten i samme tidsrom. Dette er hovedgrunnen jeg legger til grunn når jeg kalkulerer de indirekte kostnadene betraktelig høyere (se figur 12, fordelig av kostnader). Skatteunndragelsen som er beregnet til 23,1 milliarder kroner i 2013 er satt i parentes, for å indikere antatt verdi i 2013. Skatteunndragelsen er derimot ikke innkalkulert i totalsummen på 244,3 milliarder. Dette forsvarer jeg med at på ØKOKRIM sin hjemmeside forventes det et samlet tap på 7-8 % av BNP, forårsaket av økonomisk kriminalitet. Innkalkulert i økonomisk kriminalitet definerer ØKOKRIM med lovbrudd som skatteunndragelse, hvitvasking, bedrageri, innsidehandel og finans kriminalitet, for å nevne noen. Jeg valgte derfor å innkalkulere dette i kostnaden økonomisk kriminalitet, beregnet at dette vil koste samfunnet 209 milliarder kroner i 2013. De samfunnsøkonomiske- og omfordelingskostnadene blir som nevnt, beregnet til 244,3 milliarder kroner. Det er naturlig at disse kostnadene ved økonomisk kriminalitet er betraktelig høyere ved 2013- bergningene, sammenlignet med beregningene som allerede foreligger. Bakgrunnen til dette er blant annet den økte teknologiske utviklingen som har skjedd de siste 20 årene, og nye og mer effektive hvitvaskingsmetoder har dukket opp. Spesielt har utviklingen av internett medført til at lovbrudd foregår på en global elektronisk arena, og ved få tastetrykk er enorme midler flyttes over landegrensener, eller til fiktive konti. Slik vi kjenner internett i dag, forstås det at hvitvasking skjer raskere i dag, enn det gjorde for 20 år siden.

9.3. Forebyggende arbeid

All kriminalitet koster og medfører bruk av ressurser, og som det foregående kapittelet belyser, er samfunnet tjent med forebyggende arbeid (ref. svensk undersøkelse). Samfunnet er bygget opp med knappe ressurser, og med dette forstås det at ressursene må til en hver tid benyttes slik at lønnsomheten er størst mulig. For meg ble det da naturlig å se på hele kostnadsbildet rundt kriminaliteten. Kriminalitet har ikke kun en side, eller kan bare ses i ett perspektiv. Det må derimot bli sett på som i et helhetlig bilde. For å kunne forstå hvordan ressursene skal bli benyttet mest attraktivt for samfunnet, må en ha forståelse for alle kostnader. Poenget mitt er at man først må få en oversikt over hvor mye kriminaliteten koster samfunnet, før man kan forstå hvor mye samfunnet er tjent med forebyggende arbeid. Korrekt utnyttelse av ressurser kreves mye kunnskap og kartlegging. Jeg mener samfunnet vil være tjent med en kost- nytte analyse av kriminaliteten og ressursanvendelsen som blir benyttet til

forebygging. Den svenske undersøkelsen som er gjort på forebygging av kriminelle viser hvor viktig forebygging er for samfunnet. Dette gir ikke bare en økonomisk gevinst for samfunnet, men skaper også menneskelige verdier hos de kriminelle.

9.4. Begrensinger med oppgaven

En begrensning for oppgaven var tilgjengelige tallmaterialet. Datamaterialet er fra 1991, og er derfor av svært foreldet karakter. Dette er den eneste analysen som foreligger på temaet, og er bakgrunnen for analysen min.

9.5. Videre forskning/ arbeid

Det viser seg at det foreligger svært lite forskning rundt temaet hvitvasking, og kostnader vedrørende økonomisk kriminalitet. For videre forskning kan det være aktuelt å undersøke hva de virkelige samfunnsøkonomiske- og omfordelingskostnadene er. Videre kan det være interessant å gjennomføre et prøveprosjekt som KrAmi i Norge. Fungerer et slikt prosjekt i Norge, vil dette være verdifullt både for Norge som velferdsstat og for økt livskvalitet hos de kriminelle. Med så gode resultater gjennomført i Sverige, har jeg stor tro på at dette vil kunne fungere godt i Norge også.

10. Kildehenvisning

Hentet Desember 2012 fra Webområde for Økokrim: [http://www.okokrim.no/definisjon-okonomisk-kriminalitet\(u.d.\)](http://www.okokrim.no/definisjon-okonomisk-kriminalitet(u.d.)).

Aftenposten, Robert Gjerde. (2011, Oktober 19). *Webområdet: ap.no*. Hentet Mai 2013 fra Webområdet: Satsing på kriminelle lønner seg : <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Satsing-pa-forbrytere-lonner-seg-6321372.html>

Årsrapport Økokrim 2009. (u.d.). Hentet fra http://www.hvitvasking.no/upload/EFE_årsrapport_2009.pdf

Årsrapport Økokrim 2011 . (u.d.). Hentet fra http://www.hvitvasking.no/upload/Årsrapport_EFE_2011_120417.pdf

Asbjørn Johannessen, L. C. (2011). *Forskningsmetode for økonomer- administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag As.

Bakke, J. (2011). *Webområdet: Kriminalitetens kostnader*. Hentet Mai 2013 fra Webområdet: Politihøgskolen: <http://brage.bibsys.no/politihs/retrieve/463/kriminalitetens%20kostnader.pdf>

BOONDAO, R. (2008). *Bayesian Networks: A Practical Guide to Applications*. I P. N. Olivier Pourret. John Wiley & Sons, Ltd.

Dagbladet.no. (2002, Januar 29). *Webområdet: Boblen som sprakk*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.dagbladet.no/magasinet/2002/01/29/309221.html>

e24 Nyheter. (2012, November 8). *Artikkel: Hvitvasking knyttes ofte til terrorfinansiering*. Hentet Mai 2013 fra <http://e24.no/lov-og-rett/hvitvasking-knyttes-ofte-til-terrorfinansiering/20297014>

E24!.no. (2013, April 9). *Webområdet: Advokat dømt for grovt underslag* . Hentet Mai 2013 fra <http://e24.no/lov-og-rett/advokat-doemt-for-grovt-underslag/20355809>

egmontgroup.org. (u.d.). Hentet fra <http://www.egmontgroup.org/membership>

Eide, E. (1994). *Kriminaløkonomi*. Stavanger.

Enheten for finansiell etterretning (EFE). (2011). *Årsrapport 2011*. EFE.

FATF. (2012). *About FaTF*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.fatf-gafi.org/topics/financingofproliferation/>

Fatf-gafi.org. (u.d.). Hentet fra <http://www.fatf-gafi.org/pages/aboutus/membersandobservers/#d.en.3147>

Finansdepartementet. (u.d.). *Webområdet: Ung økonomi*. Hentet Mai 2013 fra http://www.ungokonomi.no/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=16

Hauglid, H. (2011). *Masteroppgave: Hvitvasking – En operasjonell risiko i norsk banknæring?* Hentet Mai 2013 fra http://brage.bibsys.no/uis/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_19276/1/Hauglid,%20Hilde.pdf

Hvitvasking.no. (2007, Oktober 30). *Webområdet: Et nettsted fra Finansdepartementet og Økokrim*. Hentet Mai 2013 fra Kontroll og kommunikasjonsrutiner: <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Kontroll-og-kommunikasjonsrutiner/>

Hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/Interpol/>

Hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/FATF/>

Hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra Internasjonalt samarbeid: <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/De-forste-initiativene/>,

Hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Kontroll-og-kommunikasjonsrutiner/>

Hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Indikatorer-pa-hvitvasking---hva-kan-rapporteringspliktige-se-etter/>

Hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra <http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-Okokrim/Hva-skal-rapporteres/>

Hvitvasking.no. (u.d.). *Et nettsted fra Finanstilsynet og ØKOKRIM*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/>

Hvitvasking.no. (u.d.). *Trusselvurdering 2011-2012*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.hvitvasking.no/upload/Trusselvurdering%202011-2012.pdf>

Hvitvasking.no. (2007, 10 19). *Webområde: et nettsted fra Finanstilsynet og ØKOKRIM*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-Okokrim/Nar-skal-det-rapporteres/>

Hvitvasking.no. (u.d.). *Webområde: Finansiering av terror*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Finansiering-av-terrorisme/>

Hvitvasking.no. (2009). *Webområdet: Årsrapport Enheten for finansiell etterretning (EFE) 2009*. Hentet Mai 2013 fra http://www.hvitvasking.no/upload/EFE_årsrapport_2009.pdf

Hvitvasking.no. (2013, Januar 17). *webområdet: Dømt for terror*. Hentet Mai 2013 fra Webområdet: Et nettsted fra Finansdepartementet og ØKOKRIM: <http://www.hvitvasking.no/Nyhetsarkiv/Terrordomt-ma-tre-ar-i-fengsel-for-hvitvasking-og-annen-grov-okonomisk-kriminalitet/>

Hvitvasking.no. (2007). *Webområdet: EFE - Enheten for finansiell etterretning, årsrapport 2007*. Hentet Mai 2013 fra

<http://www.hvitvasking.no/upload/Årsrapporter/Årsrapport%20EFE%202007.pdf>

Hvitvasking.no. (u.d.). *Webområdet: Et nettsted for Finansdepartementet og Økokrim*. Hentet Mai 2013 fra Enheten for finansiell etterretning - EFE:

<http://www.hvitvasking.no/Stottemeny/Om-EFE/>

Hvitvasking.no. (u.d.). *Webområdet: Et nettsted fra Finansdepartementet og Økokrim*. Hentet Mai 2013 fra Lov og forskrift: <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/>

Hvitvasking.no. (2007, Oktober 22). *webområdet: Et nettsted fra Finansdepartementet og Økokrim*. Hentet Mai 2013 fra De første initiativene :

<http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/De-forste-initiativene/>

Hvitvasking.no. (2009, Oktober 29). *Webområdet: Et nettsted fra Finanstilsynet og ØKOKRIM, Straff for manglende rapportering* . Hentet Mai 2013 fra

<http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-Okokrim/Straff-for-manglende-rapportering/>

Hvitvasking.no. (u.d.). *Webområdet: Hvorfor bekjempe hvitvasking*. Hentet Mai 2013 fra

<http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Hvorfor-bekjempe-hvitvasking/>

Hvitvasking.no. (2007, Oktober 19). *Webområdet: Når skal det rapporteres*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-Okokrim/Nar-skal-det-rapporteres/>

Hvitvasking.no. (2009, Oktober 29). *Webområdet: Straff for manglende rapportering*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-Okokrim/Straff-for-manglende-rapportering/>

Hvitvasking.no. (u.d.). *Webområdet: Trusselvurdering- økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet 2011–2012*. Hentet Mai 2013 fra

<http://www.hvitvasking.no/upload/Trusselvurdering%202011-2012.pdf>

Hvitvaskingsenhetens årsrapport 2001. (2001). *Hvitvasking.no*. Hentet November 2012 fra [http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/48607BC3778E00CDC12575AC00425FF8/\\$FILE/Hvitvaskingsenhetens_arsrapport_2001.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/48607BC3778E00CDC12575AC00425FF8/$FILE/Hvitvaskingsenhetens_arsrapport_2001.pdf)

Jacobsen, D. I. (2000). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* . Kristiansand: Kristiansand : Høyskoleforlaget.

Johansen, K. (2011, Mai). *Masteroppgave: Risikovurdering i havbruk ved bruk av bayesiansk nettverk*. Hentet Mai 19, 2013

Justis og beredskapsdepartementet. (u.d.). *Kampen mot organisert kriminalitet*. Hentet Mai 5, 2013 fra Meld. St. 7 (2010–2011):

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-7-20102011/4/6.html?id=629182>

Justis- og beredskapsdepartementet. (u.d.). *Webområdet: Kampen mot organisert kriminalitet 2010-2011*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-7-20102011/4.html?id=629163>

Mehmetoglu, M. (2004). *Kvalitativ metode for merkantile fag*. Bergen: Fagbokforlaget.

Nergård, R. C. (2012). *Masteroppgave: Operasjonell Risiko - En Drøfting av Dagens Definisjon og Avgrensninger*. Stavanger.

Norges Bank. (u.d.). *Webområdet: Priskalkulator*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.norges-bank.no/no/prisstabilitet/inflasjon/priskalkulator/>

Øien, K., & Sklet, S. (2001, Februar 1). *Webområde for SINTEF*. Hentet Februar 27, 2013 fra http://www.sintef.no/upload/Teknologi_og_samfunn/Sikkerhet%20og%20p%C3%A5litelighet/Rapporter/STF38%20A00422%20Metodikk%20for%20utarbeidelse%20av%20organisatoriske%20risikoindikatorer.pdf

ØKOKRIM. (u.d.). *Trusselvurdering økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet 2013-2014*. Hentet Mai 2013 fra [http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sfde-trusselvurdering_2013-20141/\\$FILE/trusselvurdering_2013-20141](http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sfde-trusselvurdering_2013-20141/$FILE/trusselvurdering_2013-20141)

Økokrim. (u.d.). *Hvitvasking*. Hentet November 15, 2012 fra [Økokrim: okokrim.no/hvitvasking](http://www.okokrim.no/hvitvasking)

Økokrim. (2009). *Økokrim*. Hentet November 29, 2012 fra <http://www.okokrim.no/>

ØKOKRIM. (u.d.). *Tendrapport 2008-2009 ØKOKRIM*. Hentet Mai 2013 fra [http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93schj-tendrapport_2008-2009/\\$FILE/tendrapport_2008-2009.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93schj-tendrapport_2008-2009/$FILE/tendrapport_2008-2009.pdf)

Økokrim.no. (u.d.). Hentet fra <http://www.okokrim.no/artikler/efe>

Økokrim.no. (2013, Mars 13). *Webområdet: Hvitvasking*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.okokrim.no/hvitvasking>

Økokrim.no. (2011). *Webområdet: Økokrim, Enheten for finansiell etterretning (EFE) Årsrapport 2011*. Hentet Mai 2013 fra [http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sd3e-efe_arsrapport_2011/\\$FILE/efe_arsrapport_2011.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/www93sd3e-efe_arsrapport_2011/$FILE/efe_arsrapport_2011.pdf)

Økokrim.no. (2013, januar 9). *webområdet: Definisjon på økonomisk kriminalitet*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.okokrim.no/definisjon-okonomisk-kriminalitet>

Økokrim.no/efe. (u.d.). Hentet fra <http://www.hvitvasking.no/Stottemeny/Om-EFE/>

Politidirektoratet. (2007, Januar). *Tendenser i kriminaliteten - utfordringer i Norge 2007 - 2009*. Hentet Mai 5, 2013 fra https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_23.pdf

Rapport 22.juli- kommisjonen. (u.d.). *Webområde: Rapport 22.juli- kommisjonen*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.22julikommisjonen.no/Rapport>

Regjeringen.no. (2006, Mars). *Webområde: Kriminalitetens samfunnsmessige kostnader rapport 2005*. Hentet Mai 2013 fra http://www.regjeringen.no/upload/kilde/jd/nyh/2005/0056/ddd/pdfv/283334-krim_samfunnsmess_kostnader.pdf

Regjeringen.no. (u.d.). *Webområde: Meld. St. 7 (2010–2011) Kampen mot organisert kriminalitet*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-7-20102011/4/6.html?id=629182>

Ringdal, K. (2013). Enhet og mangfold : samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode. I K. Ringdal. Bergen: Bergen : Fagbokforl.

Rød, G. E. (2009). Masteroppgave: Vurdering av avhengighet ved beregning av økonomisk kapital for operasjonell risiko. Stavanger.

Rui, J. P. (2012). *Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier*. Oslo : Universitetsforlaget.

Ryen, A. (2002). Det kvalitative intervjuet : fra vitenskapsteori til feltarbeid . Bergen : Fagbokforlaget .

SAS. (u.d.). *Providing software solutions since 1976*. Hentet Mai 2013 fra <http://www.sas.com/offices/europe/norway/nyhetsbrev/feature/oprisk-projektet.html>

Sørensen, H. (u.d.). *Masteroppgave: Hvitvasking – en trussel for samfunnet og den norske banknæringen?* Hentet Mai 2013 fra http://brage.bibsys.no/uis/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_14072/1/S%C3%B8rensen,%20H%C3%A5vard%20M.%20I..pdf

Statistisk sentralbyrå. (u.d.). Hentet fra <http://www.ssb.no/lovbrudda/>

Stephenson, T. A. (2000, Februar). *Webområde for Idiap research report*. Hentet Februar 20, 2013 fra An introduction to Bayesian Network Theory and Usage: <ftp://ftp.idiap.ch/pub/reports/2000/rr00-03.pdf>

Store norske leksjon. (u.d.). *Webområde for psykologi*. Hentet mai 2013 fra <http://snl.no/motivasjon/psykologi>

Størenorskeleksikon.no. (u.d.). Hentet fra http://snl.no/.sml_artikkel/statistisk_signifikans

Strømseng, A. E., Johnsen, A., Voie, Ø. A., & Longva, K. S. (2006). *webområde for RISIKOVURDERING AV FORSVARETS BRUK AV HVITT FOSFOR I TROMS*. Hentet Februar 22, 2013 fra FFI/RAPPORT-2006/02989: <http://rapporter.ffi.no/rapporter/2006/02989.pdf>

Webområde for hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra hvitvaskingsloven:

<http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Undersokelse-og-rapportering/>

Webområde for hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra Hvitvaskingsloven:

<http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Registrering-og-oppbevaring-av-opplysninger/>

Webområde for Hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra Hvitvaskingsloven:

<http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Identitetskontroll/>

Webområde for Hvitvasking.no. (u.d.). Hentet fra Hvitvasking.no:

<http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/>

Webområde for Økokrim. (u.d.). Hentet fra

[http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/48607BC3778E00CDC12575AC00425FF8/\\$FILE/Hvitvaskingsenhetens_arsrapport_2001.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/48607BC3778E00CDC12575AC00425FF8/$FILE/Hvitvaskingsenhetens_arsrapport_2001.pdf)

Webområde for SAS Institute . (u.d.). Hentet Februar 21, 2013 fra

<http://www.sas.com/offices/europe/norway/nyhetsbrev/feature/oprisk-projektet.html>

11. Appendix – A - Hvitvaskingsloven

Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven)

Jf. EØS-avtalen vedlegg IX nr. 23b (direktiv 2005/60/EF). – Jf. tidligere lov 20 juni 2003 nr. 41.

Kapittel 1. Innledende bestemmelser

§ 1. Lovens formål

Lovens formål er å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorhandling.

§ 2. Definisjoner

I denne lov forstås med:

1. rapporteringspliktige: personer som nevnt i § 4,
2. transaksjon: enhver overføring, formidling, ombytting eller plassering av formuesgoder,
3. reelle rettighetshavere: fysiske personer som i siste instans eier eller kontrollerer en kunde eller som en transaksjon gjennomføres på vegne av. En fysisk person skal i alle tilfelle regnes som reell rettighetshaver dersom vedkommende:
 - a) direkte eller indirekte eier eller kontrollerer mer enn 25 prosent av eierandelene eller stemmene i et selskap, unntatt selskap som har finansielle instrumenter opptatt til notering på et regulert marked i EØS-stat eller er underlagt informasjonsplikt tilsvarende det som gjelder ved notering på et regulert marked i EØS-stat,
 - b) utøver kontroll over ledelsen av en juridisk person på annen måte enn nevnt i bokstav a,
 - c) ifølge vedtekter eller på annet grunnlag skal motta 25 prosent eller mer av formuesgodene i en stiftelse, et fond eller en tilsvarende juridisk person eller formuesmasse,
 - d) har hovedinteressen av opprettelsen eller forvaltningen av en stiftelse, et fond eller en tilsvarende juridisk person eller formuesmasse, eller
 - e) utøver kontroll over mer enn 25 prosent av formuesgodene i en stiftelse, et fond eller en lignende juridisk person eller formuesmasse.
4. tilbydere av virksomhetstjenester: fysiske og juridiske personer som tilbyr en eller flere av følgende tjenester:

- a) oppretter selskaper og andre juridiske personer,
- b) opptrer som tillitsvalgte eller ledende ansatte i selskap, deltaker i ansvarlig selskap eller kommandittselskap, eller lignende posisjoner i andre typer juridiske personer,
- c) besørger forretningsadresser, administrative adresser eller postadresser og dertil knyttede tjenester for juridiske personer,
- d) administrerer eller forvalter fond eller tilsvarende formuesmasser,
- e) opptrer som aksjeeiere for tredjeperson, med mindre denne er et selskap som har finansielle instrumenter opptatt til notering på et regulert marked i EØS-stat eller er underlagt informasjonsplikt tilsvarende det som gjelder ved notering på et regulert marked i EØS-stat, eller
- f) sørger for at andre personer opptrer i posisjoner som nevnt i bokstav b, d og e.

§ 3. *Geografisk virkeområde*

Loven gjelder for rapporteringspliktige som er etablert i Norge, herunder filialer av utenlandske foretak.

Loven gjelder for Svalbard og Jan Mayen. Departementet kan i forskrift fastsette at deler av loven ikke skal gjelde på Svalbard og Jan Mayen og fastsette særlige regler for disse områdene for fremme av lovens formål.

§ 4. *Rapporteringspliktige*

Loven gjelder for følgende juridiske personer:

1. finansinstitusjoner,
2. Norges Bank,
3. e-pengeforetak,
4. foretak som driver valutavirksomhet,
5. betalingsforetak og andre som har rett til å yte betalingstjenester,
6. verdipapirforetak,
7. forvaltningsselskaper for verdipapirfond,
8. forsikringsselskaper,

9. foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjenforsikringsmegling,
10. postoperatører ved formidling av verdisinger,
11. verdipapirregistre, og
12. foretak som driver depotvirksomhet.

Loven gjelder også for følgende juridiske og fysiske personer i utøvelsen av deres yrke:

1. statsautoriserte og registrerte revisorer,
2. autoriserte regnskapsførere,
3. advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter selvstendig juridisk bistand, når de bistår eller opptrer på vegne av klienter ved planlegging eller utføring av finansielle transaksjoner eller transaksjoner som gjelder fast eiendom eller gjenstander med verdi over 40.000 kroner,
4. eiendomsmeglere og boligbyggelag når det drives eiendomsmegling,
5. foretak som mot vederlag tilbyr tilsvarende tjenester som nevnt i nr. 1 til 4,
6. tilbydere av virksomhetstjenester,
7. forhandlere av gjenstander, herunder auksjonsforretninger, kommisjonærer og lignende, ved transaksjoner i kontanter på 40.000 norske kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta, og
8. personer med begrenset tillatelse til å yte betalingstjenester.

Loven gjelder også for foretak og personer som utfører tjenester på vegne av eller for personer som nevnt i første og annet ledd.

Når advokater opptrer som bostyrere, gjelder bestemmelsene i §§ 17, 18, 20, 21, 27 og 28.

Departementet kan i forskrift fastsette unntak fra enkelte eller flere av bestemmelsene i loven for visse rapporteringspliktige. Departementet kan i forskrift la enkelte eller flere av bestemmelsene i loven få anvendelse for forhandlere av gjenstander ved transaksjoner over bestemte beløpsgrenser ved bruk av nærmere angitte typer betalingsmiddel.

Departementet kan i forskrift fastsette regler som nærmere angir hvem som er omfattet av § 4 første og annet ledd og regler som gir loven anvendelse for foretak som driver spillvirksomhet, inkassoforetak, pensjonskasser og formidlere av andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper.

Endret ved lov 4 juni 2010 nr. 20 (ikr. 1 juli 2010 iflg. res. 4 juni 2010 nr. 771).

Kapittel 2. Kundekontroll og løpende oppfølging

§ 5. Risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging

Rapporteringspliktige skal foreta kundekontroll etter §§ 6 til 13 og løpende oppfølging etter § 14. Kundekontroll og løpende oppfølging skal foretas på grunnlag av en vurdering av risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, der risikoen vurderes ut fra type kunde, kundeforhold, produkt eller transaksjon.

Rapporteringspliktige skal kunne påvise at omfanget av utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko.

§ 6. Plikt til å foreta kundekontroll

Rapporteringspliktige skal foreta kundekontroll ved

1. etablering av kundeforhold,
2. transaksjon som gjelder 100 000 norske kroner eller mer, for kunde som den rapporteringspliktige ikke har et etablert kundeforhold til,
3. mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, eller
4. tvil om hvorvidt tidligere innhentede opplysninger om kunden er korrekte eller tilstrekkelige.

Beløpsgrensene i første ledd nr. 2 beregnes samlet for transaksjoner som gjennomføres i flere operasjoner som ser ut til å kunne ha sammenheng med hverandre. Dersom beløpet ikke er kjent når transaksjonen gjennomføres, skal kundekontrollen foretas så snart den rapporteringspliktige blir kjent med at beløpsgrensen er oversteget.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om når kundeforhold skal anses etablert.

§ 7. Gjennomføring av kundekontroll

Kundekontroll som nevnt i § 6 skal omfatte

1. registrering av opplysninger som nevnt i § 8,
2. bekreftelse av kundens identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon,

3. bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere på grunnlag av egnede tiltak, og
4. innhenting av opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art.

Dersom kunden er en juridisk person, skal identiteten til den som handler på vegne av kunden bekreftes på grunnlag av gyldig legitimasjon. Videre skal det dokumenteres, ved firmaattest, stiftelsesdokument, skriftlig fullmakt eller lignende, at vedkommende er berettiget til å representere kunden utad.

Dersom andre enn kunden er gitt disposisjonsrett over en konto eller et depot, eller er gitt rett til å gjennomføre transaksjonen, skal vedkommendes identitet bekreftes på grunnlag av gyldig legitimasjon.

Dersom bekreftelse av en fysisk persons identitet skal skje på grunnlag av fysisk legitimasjon uten vedkommendes personlige fremmøte, skal det fremlegges ytterligere dokumentasjon som bekrefter vedkommendes identitet.

Bekreftelse av fysiske personers identitet etter første ledd nr. 2, annet ledd og tredje ledd kan foretas på annet grunnlag enn gyldig legitimasjon dersom den rapporteringspliktige er sikker på vedkommendes identitet.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om gjennomføring av kundekontroll, herunder hva som anses som gyldig legitimasjon.

§ 8. Registrering av opplysninger

Rapporteringspliktige skal registrere følgende opplysninger om kunder:

1. fullt navn eller foretaksnavn,
2. fødselsnummer, organisasjonsnummer, D-nummer eller, dersom kunden ikke har slikt nummer, annen entydig identitetskode,
3. fast adresse, og
4. referanse til legitimasjon som er brukt for å bekrefte kundens identitet.

Plikten til å registrere kundens faste adresse etter første ledd nr. 3 gjelder ikke dersom folkeregisteret har vedtatt at kundens adresse skal være fortrolig eller strengt fortrolig.

For fysiske personer som ikke har fått tildelt norsk fødselsnummer eller D-nummer, skal det registreres fødselsdato, fødested, kjønn og statsborgerskap. Dersom den rapporteringspliktige er kjent med at kunden har to statsborgerskap, skal dette registreres.

For juridiske personer som ikke er registrert i offentlig register, skal det i tillegg registreres opplysninger om organisasjonsform, stiftelsestidspunkt samt daglig leder, forretningsfører, innehaver eller tilsvarende kontaktperson. Dersom kontaktperson er en juridisk person, skal

det også oppgis en fysisk person som kontaktperson og registreres opplysninger som nevnt i første ledd om vedkommende.

Rapporteringspliktige skal registrere opplysninger som entydig identifiserer reelle rettighetshavere.

§ 9. Tidspunkt for kundekontroll

Kundekontroll skal gjennomføres før etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon.

Fra første ledd gjelder følgende unntak:

1. Bekreftelse av identiteten til kunder og reelle rettighetshavere skal kunne foretas under etablering av kundeforhold, dersom etableringen av kundeforholdet er nødvendig for ikke å hindre den alminnelige forretningsdrift og det er liten risiko for transaksjoner med tilknytning til en straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.
2. Bekreftelse av identiteten til den begunstigede etter en livsforsikringspolise kan foretas etter tegning av polisen, forutsatt at bekreftelse av identiteten foretas før utbetalingstidspunktet eller det tidspunkt den begunstigede utøver sine rettigheter etter polisen.
3. Bekreftelse av identiteten til kunden og reelle rettighetshavere kan foretas etter åpning av bankkonto, forutsatt at det finnes foranstaltninger som sikrer at transaksjoner knyttet til kontoen ikke kan utføres av kunden eller på dennes vegne før bekreftelse av identiteten er foretatt.

§ 10. Følger av at kundekontroll ikke kan gjennomføres

Dersom kundekontroll ikke kan gjennomføres, skal rapporteringspliktige ikke etablere kundeforhold eller utføre transaksjonen. Et etablert kundeforhold skal avvikles hvis fortsettelse av kundeforholdet medfører risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

Første ledd gjelder ikke når advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter selvstendig juridisk bistand er i ferd med å fastslå en klients rettsstilling eller bistår klienten i forbindelse med rettergang.

§ 11. Kundekontroll utført av tredjeparter

For gjennomføring av kundekontrolltiltak som nevnt i § 7 nr. 2 til 4 kan rapporteringspliktige legge til grunn tiltak som er utført av følgende tredjeparter:

1. finansinstitusjoner,

2. verdipapirforetak,
3. forvaltningsselskaper for verdipapirfond,
4. forsikringsselskaper,
5. foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjenforsikringsmegling,
6. verdipapirregistre,
7. statsautoriserte og registrerte revisorer,
8. autoriserte regnskapsførere,
9. advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter selvstendig juridisk bistand, når de bistår eller opptre på vegne av klienter ved planlegging eller utføring av finansielle transaksjoner, transaksjoner som gjelder fast eiendom eller transaksjoner som gjelder gjenstander med verdi over 40 000 kroner,
10. eiendomsmeglere og boligbyggelag når det drives eiendomsmegling, eller
11. tilsvarende juridiske og fysiske personer som nevnt i nr. 1 til 4 og 6 til 10 fra annen stat, såfremt disse er underlagt lovmessig registreringsplikt og regler om kundekontroll, oppbevaring og tilsyn som svarer til reglene i denne lov.

Adgangen til å legge til grunn kundekontrolltiltak utført av tredjeparter i medhold av første ledd, medfører ikke unntak fra den rapporteringspliktiges

1. plikt til å registrere opplysninger som nevnt i § 8 og oppbevare opplysninger og dokumenter som nevnt i § 22, eller
2. ansvar for at kundekontroll gjennomføres i samsvar med denne lov og forskrifter gitt med hjemmel i denne lov.

Rapporteringspliktige kan legge til grunn kundekontroll foretatt av tredjeparter som ikke er etablert i Norge, selv om bekreftelse av kundens identitet, jf. § 7 første ledd nr. 2, er foretatt på annet grunnlag enn gyldig legitimasjon.

Tredjepart skal stille de opplysninger vedkommende har samlet inn for gjennomføring av tiltak som nevnt i § 7 nr. 2 til 4, til rådighet for den rapporteringspliktige som kunden henvises til. Tredjepart skal etter anmodning, omgående videresende kopier av identifikasjons- og kontrollopplysninger og annen relevant dokumentasjon om kundens eller den reelle rettighetshavers identitet, til den rapporteringspliktige. Utlevering av opplysninger og dokumenter som er nødvendige for at den rapporteringspliktige skal kunne oppfylle sine

plikter etter §§ 5 annet ledd, 8 eller 22, medfører ikke brudd på lovmessig taushetsplikt når kunden informeres om at opplysningene utleveres.

Departementet kan i forskrift fastsette unntak fra adgangen til å legge til grunn kundekontroll utført av tredjeparter.

§ 12. Utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll

Rapporteringspliktige kan inngå skriftlige avtaler med oppdragstakere om utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll.

Følgende juridiske og fysiske personer kan fungere som oppdragstakere etter første ledd:

1. rapporteringspliktige, med unntak av tilbydere av virksomhetstjenester som nevnt i § 4 annet ledd nr. 6 og forhandlere av gjenstander som nevnt i § 4 annet ledd nr. 7, og
2. postoperatører med konsesjon.

Den rapporteringspliktige har ansvar for at kundekontroll gjennomføres i samsvar med gjeldende lov og forskrifter og at det etableres forsvarlige rutiner og treffes nødvendige tiltak etter § 23.

Utlevering av opplysninger og dokumenter, som oppdragstaker har innhentet på grunnlag av utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll, som er nødvendig for at den rapporteringspliktige skal kunne oppfylle sine plikter etter §§ 5 annet ledd, 8 og 22 medfører ikke brudd på lovmessig taushetsplikt.

Departementet kan i forskrift fastsette at andre enn de som er omfattet av annet ledd kan fungere som oppdragstakere.

§ 13. Forenklet kundekontroll

Departementet kan i forskrift fastsette unntak fra plikt til å foreta kundekontroll etter § 6 første ledd nr. 1, 2 og 4 og annet ledd. Rapporteringspliktige skal før anvendelse av unntak innhente tilstrekkelige opplysninger til å fastslå at forholdet dekkes av den aktuelle unntaksbestemmelse.

Første ledd medfører ikke unntak fra plikt til å registrere opplysninger etter § 8 første til tredje ledd ved opprettelse av konto.

§ 14. Løpende oppfølging

Rapporteringspliktige skal løpende følge opp eksisterende kundeforhold, herunder påse at transaksjoner som den rapporteringspliktige blir kjent med er i samsvar med den rapporteringspliktiges kjennskap til kunden og dens virksomhet. Rapporteringspliktige skal oppdatere dokumentasjon og opplysninger om kunder.

§ 15. Forsterkede kontrolltiltak

I situasjoner som etter sin art innebærer høy risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, skal rapporteringspliktige ut fra en risikovurdering anvende andre kontrolltiltak i tillegg til de tiltak som følger av §§ 5 til 14.

Rapporteringspliktige skal ha til rådighet egnede kontrolltiltak for å fastslå om kunden er en politisk eksponert person. Rapporteringspliktige skal, ved kundeforhold til eller transaksjoner for slike personer

1. påse at beslutningstaker innhenter samtykke fra overordnet før etablering av kundeforhold,
2. treffe egnede tiltak for å fastslå opprinnelsen til kundens formue og den kapital som inngår i kundeforholdet eller transaksjonen, og
3. føre forsterket løpende oppfølging med kundeforholdet.

Med politisk eksponert person som nevnt i annet ledd menes fysisk person som

1. innehar eller i løpet av det siste året har innehatt høytstående offentlig verv eller stilling i en annen stat enn Norge,
2. er nært familiemedlem til person som nevnt i nr. 1, eller
3. er kjent medarbeider til person som nevnt i nr. 1.

Rapporteringspliktige skal vie særlig oppmerksomhet til produkter og transaksjoner som fremmer anonymitet, og om nødvendig iverksette tiltak for å forebygge transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om hvilke situasjoner som skal omfattes av første ledd og hvilke kontrolltiltak som i slike tilfeller skal anvendes.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om hvem som skal anses som politisk eksponerte personer.

§ 16. Korrespondentbankforbindelser

Ved bruk av en institusjon fra stat utenfor EØS som korrespondentbank, skal kredittinstitusjoner

1. innhente tilstrekkelige opplysninger om korrespondentinstitusjonen til fullt ut å forstå arten av dens virksomhet og på grunnlag av offentlig tilgjengelige opplysninger fastslå institusjonens omdømme og tilsynets kvalitet,

2. vurdere korrespondentinstitusjonens kontrolltiltak for forebyggelse og bekjempelse av handlinger som beskrevet i straffeloven §§ 317 og 147 b,
3. påse at beslutningstaker innhenter samtykke fra overordnet før etablering av nye korrespondentbankforbindelser,
4. dokumentere den enkelte institusjons ansvar, og
5. i forbindelse med oppgjørskonti, forsikre seg om at korrespondentinstitusjonen
 - a) har verifisert identiteten til, og fører løpende oppfølging av, kunder som har direkte adgang til konti hos kredittinstitusjonen, og
 - b) på anmodning kan fremlegge relevante opplysninger fra kundekontrollen til kredittinstitusjonen.

Kredittinstitusjoner skal ikke inngå eller opprettholde korrespondentbankforbindelse til tomme bankselskaper. Kredittinstitusjoner skal treffe egnede tiltak for å sikre at de ikke inngår eller opprettholder korrespondentbankforbindelser med kredittinstitusjoner som er kjent for å tillate at deres konti brukes av tomme bankselskaper.

Med tomt bankselskap som nevnt i annet ledd menes en kredittinstitusjon som er opprettet i en stat der institusjonen ikke er fysisk til stede med en reell ledelse og administrasjon, og som ikke er tilknyttet et regulert finanskonsern.

Kapittel 3. Undersøkelse og rapportering

§ 17. Undersøkelsesplikt

Dersom rapporteringspliktige har mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, skal det foretas nærmere undersøkelser for å få bekreftet eller avkreftet mistanken.

Rapporteringspliktige skal skriftlig eller elektronisk registrere resultatene av undersøkelsene.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om undersøkelsesplikt.

§ 18. Rapporteringsplikt

Dersom undersøkelser som nevnt i § 17 ikke avkrefter mistanken, skal den rapporteringspliktige av eget tiltak oversende opplysninger til Økokrim om den aktuelle transaksjonen og om de forhold som har medført mistanke. Den rapporteringspliktige skal på forespørsel gi Økokrim alle nødvendige opplysninger om transaksjonen og mistanken.

Advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter rettshjelpvirksomhet har ikke plikt til å rapportere om forhold som de har fått kjennskap til gjennom arbeidet med å fastslå klientens rettsstilling, eller om forhold som de har fått kjennskap til før, under eller etter en retts sak, når

de forhold opplysningene omhandler har direkte tilknytning til rettstvisten. Tilsvarende gjelder for revisorer og andre rapporteringspliktige når de bistår advokater eller andre som ervervsmessig eller stadig yter retts hjelpvirksomhet i arbeid som nevnt i første punktum.

Departementet kan i forskrift pålegge rapporteringspliktige å overføre opplysninger til Økokrim elektronisk. Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om rapporteringsplikten.

§ 19. Gjennomføring av mistenkelige transaksjoner

Rapporteringspliktige skal ikke gjennomføre transaksjoner som medfører rapporteringsplikt som nevnt i § 18 før Økokrim er underrettet. Økokrim kan i særlige tilfeller gi pålegg om ikke å gjennomføre transaksjoner.

En transaksjon kan likevel gjennomføres før opplysninger er oversendt Økokrim, dersom unnlattelse av å gjennomføre transaksjonen kan vanskeliggjøre Økokrims undersøkelser eller eventuell etterforskning eller det ikke er mulig å la være å gjennomføre transaksjonen. Opplysninger skal i så fall oversendes Økokrim umiddelbart etter at transaksjonen er gjennomført.

§ 20. Forholdet til taushetsplikt

Meddelelse av opplysninger til Økokrim i god tro etter § 18 medfører ikke brudd på taushetsplikt og gir ikke grunnlag for erstatningsansvar eller straffansvar.

Finansinstitusjoner og forsikringsselskaper kan uten hinder av taushetsplikt utveksle nødvendige kundeopplysninger seg imellom når det anses nødvendig som ledd i undersøkelser som nevnt i § 17.

§ 21. Forbud mot å avsløre undersøkelser, rapportering eller etterforskning

Kunder eller tredjepersoner skal ikke gjøres kjent med at det foretas undersøkelser som nevnt i § 17, at det er gitt opplysninger som nevnt i § 18 eller at det er iverksatt etterforskning.

Første ledd er ikke til hinder for utveksling av opplysninger som nevnt i § 20 annet ledd.

Første ledd er ikke til hinder for at rapporteringspliktige som nevnt i § 4 annet ledd nr. 1 til 3 forsøker å få en klient til å avstå fra å begå en ulovlig handling.

Departementet kan i forskrift fastsette unntak fra første ledd.

Kapittel 4. Oppbevaring

§ 22. Oppbevaring av opplysninger og dokumenter

Rapporteringspliktige skal oppbevare kopier av dokumenter benyttet i forbindelse med kundekontroll som nevnt i § 7, samt registrerte opplysninger som nevnt i § 8, i fem år etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen er gjennomført, med mindre lengre frister følger av annen lov eller forskrift. Dersom det er benyttet kvalifisert sertifikat, skal sertifikatets identifikasjonskode og opplysninger om sertifikatutstederens identitet

oppbevares. Det skal ved bruk av kontonummer eller på annen måte registreres en entydig forbindelse mellom kundeforhold og registrerte opplysninger som nevnt i § 8.

Rapporteringspliktige skal oppbevare dokumenter i tilknytning til transaksjoner som nevnt i § 17 i minst fem år etter at transaksjonen er gjennomført.

Dokumenter og opplysninger som nevnt i første og annet ledd skal oppbevares på en betryggende måte, beskyttes mot uautorisert tilgang fra uvedkommende og slettes innen ett år etter at oppbevaringsplikten opphører. Personopplysningsloven gjelder for rapporteringspliktiges oppbevaring av personopplysninger.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om oppbevaringsmåte og sletting av opplysninger.

Kapittel 5. Interne rutiner og systemer mv.

§ 23. Kontroll- og kommunikasjonsrutiner

Rapporteringspliktige skal ha forsvarlige interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner som sikrer oppfyllelse av plikter etter denne lov.

Rutinene skal være fastsatt på øverste nivå hos den rapporteringspliktige. Det skal utpekes en person i ledelsen som skal ha et særskilt ansvar for å følge opp rutinene.

Rapporteringspliktige skal treffe nødvendige tiltak for å sikre at ansatte og andre personer som utfører oppgaver på vegne av den rapporteringspliktige

1. er kjent med de plikter som påligger den rapporteringspliktige etter denne lov,
2. lærer å kjenne igjen transaksjoner som nevnt i § 17, og
3. er kjent med den rapporteringspliktiges interne rutiner for håndtering av slike transaksjoner.

§ 24. Elektroniske overvåkningssystemer

Finansinstitusjoner skal etablere elektroniske overvåkningssystemer.

Departementet kan i forskrift pålegge andre rapporteringspliktige å etablere elektroniske overvåkningssystemer og fastsette nærmere regler om slike systemer.

§ 25. Systemer for oversikt over kundeforhold

Rapporteringspliktige som nevnt i § 4 første ledd skal ha systemer som muliggjør raske og fullstendige svar på forespørsler fra Økokrim eller tilsynsmyndighet om hvorvidt de har eller i løpet av de siste fem år har hatt kundeforhold til konkrete personer og om kundeforholdets art.

§ 26. Filialer og datterselskaper i stater utenfor EØS

Rapporteringspliktige som nevnt i § 4 første ledd skal påse at filialer og datterselskaper etablert i stater utenfor EØS

1. er kjent med kontroll- og kommunikasjonsrutiner som beskrevet i § 23, og
2. anvender tilsvarende tiltak for kundekontroll, løpende oppfølging og oppbevaring som beskrevet i kapittel 2 og 4.

Dersom lovgivningen i vedkommende stat ikke tillater anvendelse av tiltak som nevnt i første ledd nr. 2, skal den rapporteringspliktige

1. informere tilsynsmyndigheten om dette, og
2. iverksette andre tiltak som er egnet til å motvirke risikoen for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som beskrevet i straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

Kapittel 6. Avsluttende bestemmelser

§ 27. Pålegg og tvangstiltak

Tilsynsorgan kan gi den rapporteringspliktige pålegg om at forhold i strid med denne lov eller bestemmelser gitt i medhold av loven, skal opphøre. Tilsynsorgan kan sette en frist for at forholdene bringes i samsvar med pålegget.

Dersom den rapporteringspliktige ikke etterkommer pålegg etter første ledd, kan tilsynsorgan ilegge tvangsmulkt. Tvangsmulkten kan ilegges i form av engangsmulkt eller løpende mulkt. Ilagt mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om fastsettelse av tvangsmulkt, herunder mulktens størrelse.

§ 28. Straff

Med bøter straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt overtrer eller medvirker til overtredelse av denne lovs §§ 5, 6, 7, 8, 15, 17, 18 eller 22, eller forskrifter gitt i medhold av disse bestemmelsene.

Ved særlig skjerpene omstendigheter kan fengsel inntil 1 år anvendes.

§ 29. Økokrims håndtering av opplysninger

Opplysninger som Økokrim mottar etter § 18 skal slettes senest fem år etter at opplysningene ble registrert, med mindre det i dette tidsrommet er registrert nye opplysninger eller det er foretatt etterforsknings- eller rettergangsskritt mot den registrerte.

Dersom Økokrims undersøkelser viser at det ikke foreligger en straffbar handling, skal opplysningene slettes snarest mulig.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om Økokrims og politiets saksbehandling i tilknytning til mottatte rapporter, herunder sletting av opplysninger.

§ 30. *Utvexling av opplysninger for bekjempelse av terrorhandlinger mv.*

Økokrim kan gi opplysninger som Økokrim mottar etter § 18 til andre offentlige myndigheter enn politiet som har oppgaver knyttet til forebygging av forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

Opplysninger som Økokrim mottar etter bestemmelsene i denne lov, kan Økokrim gi videre til skatteetaten og toll- og avgiftsetaten til bruk i deres arbeid med skatt, avgift og toll.

Endret ved lov 11 des 2009 nr. 127.

§ 31. *Kontrollutvalget for tiltak mot hvitvasking*

Kontrollutvalget for tiltak mot hvitvasking (Kontrollutvalget) skal føre kontroll med:

1. Økokrims behandling av opplysninger mottatt etter § 18,
2. Økokrims pålegg og godkjenninger etter § 19 første ledd, og
3. Økokrims håndtering av opplysninger etter § 29.

Kontrollutvalget skal bestå av minst tre medlemmer som oppnevnes av Kongen. Dessuten oppnevnes ett eller flere varamedlemmer. Lederen for utvalget skal oppfylle de krav som stilles til høyesterettsdommere. Kontrollutvalgets medlemmer har taushetsplikt om det de får vite i utøvelsen av sitt verv.

Økokrim skal gi Kontrollutvalget de opplysninger, dokumenter mv. som Kontrollutvalget finner nødvendig for sin kontroll. Når Kontrollutvalget krever det, har Økokrims tjenestemenn plikt til å forklare seg overfor Kontrollutvalget uten hensyn til taushetsplikt.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om oppgavene og saksbehandlingen til Kontrollutvalget.

§ 32. *Opplysninger som skal følge en transaksjon i betalingskjeden mv.*

Departementet kan i forskrift fastsette regler om hvilke opplysninger om avsender som skal følge en transaksjon i betalingskjeden, samt regler om betalingsformidlers opplysnings- og kontrollplikter i forbindelse med slike transaksjoner.

§ 33. *Personer eller foretak med tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak*

Departementet kan i forskrift fastsette

1. særskilte regler om rapportering av transaksjoner med eller for personer eller foretak som har tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak mot handlinger som beskrevet i straffeloven §§ 317 og 147 b, og
2. forbud mot eller restriksjoner i rapporteringspliktiges adgang til å etablere kundeforhold med eller foreta transaksjoner med eller for personer eller foretak som har tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak mot handlinger som beskrevet i straffeloven §§ 317 og 147 b.

Kapittel 7. Ikrafttredelse og endringer i andre lover

§ 34. Ikrafttredelse

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.¹

Plikt til avvikling av kundeforhold etter § 10 første ledd gjelder kun for kundeforhold som er etablert etter lovens ikrafttredelse.

1 Fra 15 apr 2009 iflg. res. 6 mars 2009 nr. 269.

§ 35. Endringer i andre lover

Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endringer i andre lover: – – –

12. Vedlegg: Risikovurdering av økonomisk kriminalitet

kilde: Trusselvurdering rapport 2013 – 2014 s. 23

		Skattekriminalitet	Avgiftskriminalitet	Trygdebedragerier	Subsidiærkriminalitet	Bedrageri	Korrupsjon	Konkurransekrim	Konkurskrim	Verdipepikrim	Heleri og hvitvasking	Piratkopierte produkter og vare-merkeforfalskning	Øk. utroskap/undersia	Naturkriminalitet inkl fiskerikriminalitet	Forurensningskriminalitet	Kunst- og kulturkriminalitet	Arbeidsmiljøkriminalitet	
SANNSYNLIGHET	Forventet kriminalitetsutvikling – statistikk, etterretningsinformasjon, merketallundersøkelser, ...																	
	1 Nedadgående	2		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2			2		
	2 Samme nivå		3															
	3 Oppadgående														3		3	
	Potensielle lovbrytere – posisjon/kompetanse																	
	1 Få med kompetanse og posisjon		2		2	2	1	1	1	1	2	1	2	2	1	1	2	
	2 Noen med kompetanse og posisjon	3		3														
	3 Mange med kompetanse og posisjon																	
	Oppdagelsesrisiko – formal- og sosial kontroll																	
	1 Stor oppdagelsesrisiko	2	2	2	2	1	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	
2 En viss oppdagelsesrisiko																		
3 Liten oppdagelsesrisiko																		
Økokrims/kontrollmyndigheters kunnskap om kriminalitetsområdet																		
1 Relativt god oversikt	2	2	1	2	2	3	2	1	2	2	3	2	2	2	3	2		
2 Utfullstendig oversikt																		
3 Dårlig oversikt																		
Sum sannsynlighet	9	9	8	8	7	8	7	6	8	8	8	8	8	8	8	8	9	
KONSEKVENNS	Skade for liv/helse eller privat velferd																	
	1 Liten risiko	1	1	1	1			1	1	1	1	1	1			1		
	2 Risiko for velferd					2								2				
	3 Risiko for liv/helse						3					3			3		3	
	Skade for samfunnsstrukturer og/eller naturen																	
	1 Liten eller ingen betydning		2		2	2		2	2			1	1		2	2	2	
	2 Moderat betydning	3		3			3			3	3				3			
	3 Stor betydning																	
	Samfunnets økonomiske tap																	
	1 Lave tap				2	2	2	2	2	2	2	1	1		2	2	1	
2 Moderate tap	3	3	3															
3 Store tap																		
Skade for rettsopplæring – smitteeffekt																		
1 Liten smitteeffekt				2	2		2	2	2	2	2	2			2	2		
2 Moderat smitteeffekt	3	3	3			3							3					
3 Stor smitteeffekt																		
Sum konsekvens	10	9	10	7	8	11	7	7	8	8	7	5	9	10	6	9		